JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

HALI YA UCHUMI NA MAENDELEO YA JAMII MKOA WA IRINGA

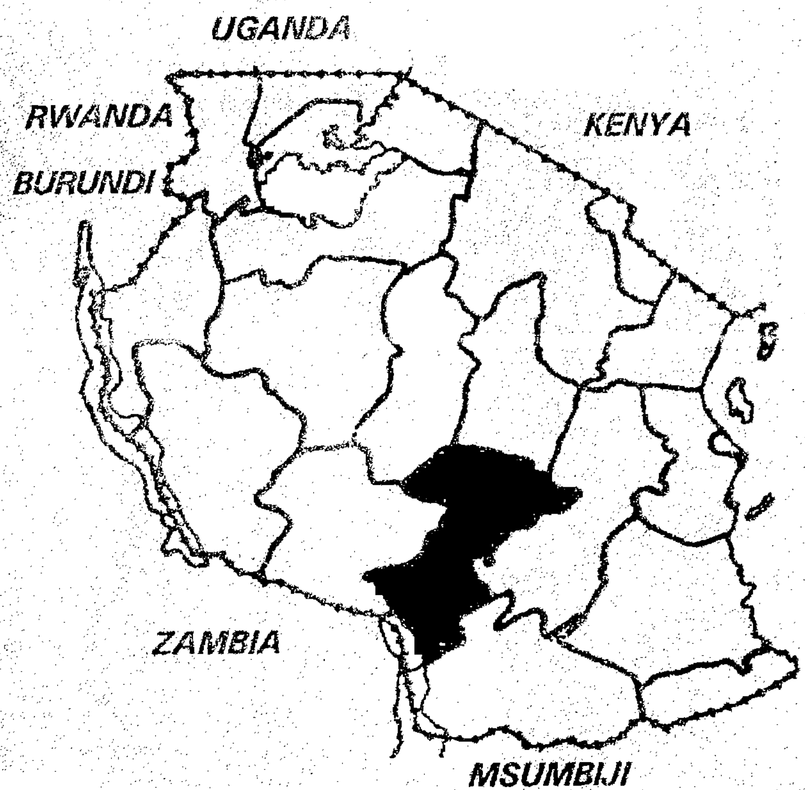

Kimetayarishwa kwa Ushirikiano kati ya:

TUME YA MIPANGO
DAR ES SALAAM
na
OFISI YA MKOA WA

IRINGA

YALIYOMO

Ukurasa

DIBAJI .... **IV**

SEHEMU YA I

1.0 ARDHI, WATU NA HALI YA HEWA

1.1 Eneo la Mkoa Kijiografia 1
1.2 Eneo la Ardhi: 1
1.3 Maeneo ya Utawala: 1
1.4 Makabila: 3
1.5 Idadi ya Watu na Ongezeko lake: 3
1.6 Wastani wa Watu kwa Kilometa ya Mraba: 10
1.7 Uhamiaji: 15
1.8 Ajira: 17
1.9 Hali ya Hewa na Udongo: 20
1.10 Mvua: 23
1.11 Udongo: 23
1.12 Kanda za Kilimo na Uchumi: 25
1.13 Umbile la Ardhi, Mabonde na Mito: 28

SEHEMU YA II
2.0 UCHUMI WA MKOA

2.1 Utangulizi: 30
2.2 Pato La Mwaka La Mkoa (GDP) Na Wastani Wa Pato La Mtu Binafsi Kwa Mwaka (Per Capita GDP) 30
2.3 Sekta Za Uzalishaji: 36
2.3.1 Kilimo: 36
2.3.2 Mifugo: 64
2.3.3 Maliasili: 69
2.3.4 Viwanda: 83
2.3.5 Madini: 83

SEHEMU YA III
3.0 MIUNDOMBINU YA KIUCHUMI

3.1 Mtandao wa Barabara: 85
3.2 Usafiri wa Anga: 89
3.3 Mtandao wa Mawasiliano: 89
3.4 Nishati: 90

SEHEMU YA IV

4.0 HUDUMA ZA JAMII

4.1 SEKTA YA ELIMU: 93
4.1.1 Shule za Awali: 93
4.1.2 Elimu ya Msingi: 95
4.1.3 Elimu ya Sekondari: 118
4.1.4 Elimu ya Watu Wazima: 122
4.1.5 Elimu ya Ufundi: 125
4.2 SEKTA YA AFYA: **125**
4.2.1 Zahanati: 128
4.2.2 Vituo vya Afya: 128
4.2.3 Huduma za Hospitali: 129
4.2.4 Matarajio ya Umri wa Kuishi: 132
4.2.5 Vifo vya Watoto wachanga na Watoto chini ya Umri wa miaka Mitano: 133
4.2.6 Viwango vya Vifo vya Akina mama Wajawazito: 136
4.2.7 Utapiamlo: 139
4.2.8 Usafi wa Mazingira: 142
4.3 SEKTA YA MAJI: **144**
4.3.1 Huduma ya Maji Mjini: 145
4.3.2 Usambazaji Maji Vijijini: 149
4.3.3 Mifereji ya Maji Machafu: 150

SEHEMU YA V

5.0 MASUALA MENGINE KUHUSIANA NA MAENDELEO

5.1 Maendeleo ya Wanawake: 151
5.2 Elimu ya Wanawake: 154
5.3 Matatizo yanayojitokeza katika vikundi vya Wanawake: 154
5.4 Ushirika: 155
5.5 Shughuli za NGO's Mkoani Iringa: 155

SEHEMU YA VI

6.0 MAENEO YENYE UTAJIRI KWA UWEKEZAJI **161**

KIAMBATISHO "A" **169**

Mkoa wa Iringa kwa Kifupi 169

KIAMBATISHO "B" **171**
Wilaya ya Iringa Vijijini 171
KIAMBATISHO "C" **174**
Wilaya ya Njombe 174
KIAMBATISHO "D" **178**
Wilaya ya Makete 178
KIAMBATISHO "E" **181**
Wilaya ya Ludewa 181
KIAMBATISHO "F" **184**
Wilaya ya Mufindi 184
1.0 MAELEZO YA JUMLA KUHUSU TANZANIA **187**
1.1 Mahali Ilipo: 187
1.2 Mipaka Ya Nchi: 187
1.3 Ukubwa/Eneo: 187
1.4 Ukubwa Wa Eneo La Kila Mkoa Tanzania Bara (Km^2): 187
1.5 Idadi Ya Watu: 188
1.6 Matumizi Ya Ardhi (Ha): 189
1.7 Ardhi Kwa Ajili Ya Kilimo Na Mifugo: 189
1.8 Maziwa: 189
1.9 Milima: (Mita Za Urefu Kutoka Usawa Wa Bahari) 189
1.10 Hali Ya Hewa: 190
2.0 HUDUMA ZA JAMII **191**
2.1 Afya: 191
2.2 Elimu: 191
2.3 Maji: 192
3.0 HIFADHI ZA TAIFA: **192**

DIBAJI

1. *Kadri tunavyoikaribia Karne ya 21, matatizo ya maendeleo vijijini katika nchi zinazoendelea kama Tanzania, ndivyo yanavyozidi kuwa mengi na makubwa. Huduma za kijamii na kiuchumi zinadidimia na hivyo kusababisha nchi hizi kukabiliwa na tatizo la kushindwa kutoa huduma kwa msingi wa uendelevu. Kwa mfano, kwetu Tanzania viwango vya uandikishaji wa wanafunzi mashuleni vinazidi kushuka, hali ya upatikanaji wa chakula ni mbaya, vifo vya watoto wachanga na akina mama wajawazito vinaendelea kuongezeka, ukosefu wa ajira unaongezeka na kusababisha vijana wengi vijijini kuhamia mijini ambako tayari kuna msongamano mkubwa wa watu, n.k. Katika mkoa wa Iringa, msongamano kwenye ardhi unazidi kuongezeka, sambamba na kutoweka kwa misitu kwa kiwango cha kutisha.*

2. *Hali hii imejitokeza kutokana na sababu mbali mbali, kama vile kukosekana kwa mipango madhubuti ya maendeleo vijijini, pamoja na ufuatiliaji na usimamizi hafifu wa utekelezaji wa programu za maendeleo na mikakati ya kisekta. Upungufu huu katika sera na utayarishaji na utekelezaji wa programu na mipango ya maendeleo vijijini katika nchi zinazoendelea, ni matokeo ya uhaba wa takwimu na habari za kutosha na za kuaminika kuhusu masuala ya maendeleo vijijini.*

3. *Utayarishaji na uchapishaji wa vitabu hivi vinavyoonesha hali ya maendeleo ya kiuchumi na kijamii ya kila Mkoa, ambao unafanyika na Tume ya Mipango kwa kushirikiana na Ofisi za Wakuu wa Mikoa, ni hatua muhimu ya*

kuelekea kwenye ufumbuzi wa tatizo la ukosefu au uhaba wa takwimu na taarifa muhimu.

4. *Vitabu hivi vinatoa takwimu na taarifa za aina mbali mbali, zikiwemo za kijiografia, idadi ya watu, maendeleo ya kijamii na kiuchumi, huduma za jamii, miundombinu ya kiuchumi pamoja na sekta za uzalishaji. Machapisho haya yametokea kuhitajika sana kama chanzo muhimu cha taarifa kwa viongozi na watu wote wenye dhamana ya kutunga sera, maafisa mipango, watafiti, wahisani na viongozi wa sekta mbalimbali za maendeleo nchini. Tume ya Mipango imeona umuhimu wa kuihusisha mikoa yote katika zoezi hili muhimu. Hivyo basi wasomaji wa machapisho haya wanakaribishwa kutoa maoni yao na kukosoa kwa lengo la kuboresha maudhui ya machapisho yatakayofuata, na hivyo kuyafanya kuwa yenye msaada zaidi kwa watumiaji.*

5. *Ningependa kutumia fursa hii, kwa mara nyingine, kutambua na kutoa kwa shukrani kubwa kwa msaada wa kifedha kutoka ubalozi wa Norway nchini, ambao umeiwezesha Tume ya Mipango na Mkoa wa Iringa, kutoa kitabu hiki kuelezea hali ya maendeleo ya mkoa huo. Mwisho napenda kuwashukuru sana watumishi wa Idara ya Mipango Mkoani Iringa, kwa juhudi zao kubwa walizofanya katika kufanikisha jukumu hili.*

Nassoro W. Malocho (MB)
WAZIRI WA NCHI,

MIPANGO NA UREKEBISHAJI WA SEKTA YA MASHIRIKA YA UMMA.

Desemba, 1998

SEHEMU YA I

1.0 ARDHI, WATU NA HALI YA HEWA

1.1 Eneo la Mkoa Kijiografia

Mkoa wa Iringa uko katika Nyanda za juu za Kusini mwa Tanzania. Mkoa unapakana na ukanda mkavu wa kati wa Tanzania katika upande wa Kaskazini na kupakana Kusini na Ziwa Nyasa. Mkoa wa Iringa umetanda kati ya latitudo 7^0 05' na 12^0 32' kusini, na longitudo 33^0 47' hadi 36^0 32 Mashariki mwa Meridiani. Mkoa wa Iringa unapakana na Mikoa ya Dodoma na Singida upande wa Kaskazini, Mkoa wa Mbeya upande wa Magharibi, mkoa wa Morogoro upande wa Mashariki na Mkoa wa Ruvuma kwa upande wa Kusini. Ziwa Nyasa linatenganisha mkoa wa Iringa na nchi ya Malawi upande wa Kusini Magharibi mwa Tanzania.

1.2 Eneo la Ardhi:

Mkoa wa Iringa unaukubwa wa eneo lenye jumla ya kilomita za mraba 58,936 na ni wastani wa asilimia 74 tu ya eneo hili inafaa kwa shughuli za kilimo ambayo ni sawa na kilomita za mraba 43,935. Eneo linalosalia la kilomita za mraba zipatazo 15,001 ni eneo la maji, hifadhi ya mbuga za Taifa milima n.k.

Idadi ya watu waliopo Mkoani ni 1,208,914; idadi hii ya watu inaufanya Mkoa kuwa wa wastani kwa idadi ya watu nchini. Pamoja na kiwango hiki kikubwa cha watu kiwango cha msongamano wa watu 21.3 kwa kila kilomita za mraba (Sensa ya 1988) kinaufanya Mkoa wa Iringa kuwa moja wapo ya mikoa yenye msongamano mdogo wa watu nchini.

1.3 Maeneo ya Utawala:

Mkoa wa Iringa unazo wilaya sita, Mufindi, Iringa Vijijini, Iringa Manispaa, Njombe, Ludewa na Makete. Zipo Tarafa 31, kata 113 na vijiji 628, angalia Jedwali lifuatalo:-

JEDWALI Na 1: ENEO LA ARDHI NA MAENEO YA UTAWALA, MKOA WA IRINGA

Wilaya	Ukubwa wa Eneo	Tarafa	Kata	Vijiji
Iringa (Vijijini na Manispaa)	28,620	10	39	185
Mufindi	7,123	5	14	126
Njombe	10,668	7	25	172
Ludewa	8,397	4	20	50
Makete	4,128	5	15	95
Jumla	58,936	31	113	628

Chanzo: 1. Mkoa wa Iringa: Taarifa ya Maendeleo ya Kilimo 1994/95.
2. Sensa ya 1988 - Taarifa ya Kitaifa.

Kielelezo 1: Eneo la Ardhi Kiwilaya, Mkoa wa Iringa

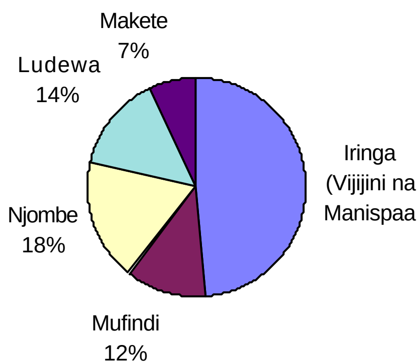

1.4 Makabila:

Makabila makubwa mkoani Iringa ni Wahehe, Wabena, Wakinga na Wapangwa. Kabila la Kihehe ndilo kubwa kupita makabila mengine. Asilimia ipatayo 43 ya idadi ya watu wote Mkoani ni Wahehe. Watu wa kabila hili wanaishi wilaya za Iringa na Mfindi - kabila linalofuata kwa ukubwa ni Wabena ambao ni asilimia 37 ya wakazi wa Mkoa huu, Wakinga ni asilimia 11 na Wapangwa asilimia 3. Kabila la Kibena liko wilaya ya Njombe na eneo la Malangali likiwa linapakana na wilaya ya Ulanga na Kilombero (Mkoa wa Morogoro). Wakinga wako wilaya ya Makete na Wapangwa wako eneo la Malangali. Yapo pia makabila madogo kama vile Wakisi, Wamanda n.k ambao kwa ujumla wao wanachukua asilimia 6 iliyosalia ya watu Mkoani Iringa.

1.5 Idadi ya Watu na Ongezeko lake:

Idadi ya watu, mazingira na maendeleo yake ni mambo ya msingi yanayogusa maisha ya mwanadamu. Katika nchi yeyote, lengo la maendeleo huwa ni watu na ongezeko la kila mwaka la idadi ya watu kwa namna mbali mbali hugusa misingi ya rasilimali kwa namna nyingi. Kwa mfano kuongezeka kwa watu husababisha kuongezeka kwa mahitaji ya chakula, maji ardhi kwa ajili ya kilimo na mahitaji mengine mbali mbali. Hivyo ni muhimu kila mara kuainisha maswala katika uandaaji maendeleo na katika maswala yote ya mipango ya maendeleo kwa ngazi zote.

Mkoa wa Iringa ni mmoja wapo ya mikoa kumi nchini inayokuwa na idadi kubwa ya watu. Sensa ya 1988 ilionyesha Mkoa ulikuwa na idadi ya watu 1,208,914. Idadi hii ilikuwa sawa na asilimia 5.3 ya watu wote Tanzania Bara ukifuatia

mikoa ya Mbeya, Kagera, Morogoro, Tanga, Arusha na Dodoma, ambayo yote ina idadi ya watu ya wastani. Limekuwepo ongezeko la kila mwaka la wastani wa asilimia 2.7 Mkoani Iringa kati ya mwaka 1978 - 1988. Kutokana na ongezeko hili la kila mwaka inakisiwa kwamba Mkoa utakuwa umefikia idadi ya watu 1,678,302 ifikapo mwaka 2000 (Jedwali V). Jedwali II pia linalinganisha idadi ya watu kimkoa Tanzania Bara kulingana na Takiwmu za Sensa ya 1988.

Jedwali Na. II Idadi ya Watu Tanzania Bara, Sensa ya 1988

Dodoma	1,237,819
Arusha	1,351,675
Kilimanjaro	1,108,699
Tanga	1,283,636
Morogoro	1,222,737
Pwani	638,015
Dar es Salaam	1,360,850
Lindi	646,550
Mtwara	889,494
Ruvuma	783,327
Iringa	1,208,914
Mbeya	1,476,199
Singida	791,814
Tabora	1,036,293
Rukwa	694,974
Kagera	1,326,183
Mwanza	1,879,271
Mara	970,942
Shinyanga	1,763,960
Kigoma	853,263

Jumla	22,533,758

Kielelezo Na. 2: Idadi ya Watu (Maelfu) na Viwango vya Ongezeko kwa Mikoa ya Iringa, Mbeya Ruvuma na Rukwa (Mikoa Maarufu Kwa Uzalishaji wa ziada ya Mahindi).

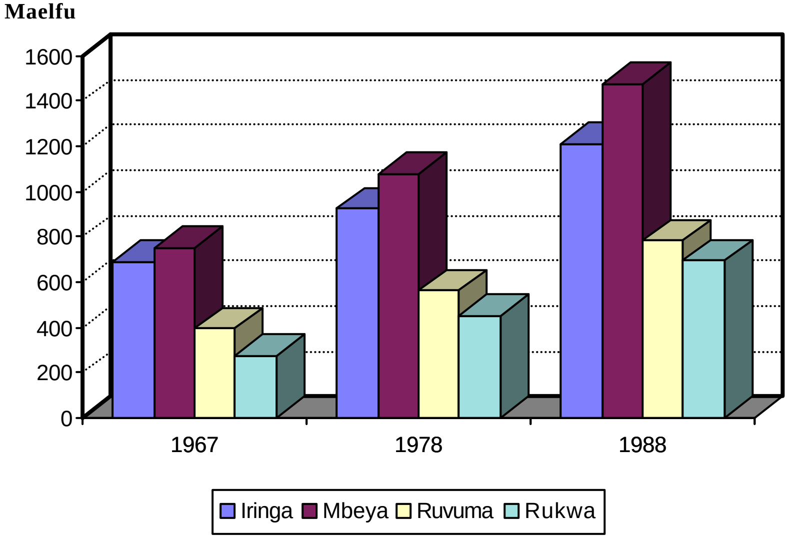

JEDWALI NA. III: IDADI YA WATU NA VIWANGO VYA ONGEZEKO KWA MIKOA YA IRINGA, MBEYA RUVUMA NA RUKWA (MIKOA MAARUFU KWA UZALISHAJI WA ZIADA YA MAHINDI).

Mkoa	Idadi ya Watu			Viwango vya Ongezeko la Watu	
	1967	1978	1988	1967 - 1978	1978 - 1988
Iringa	689,905	925,044	1,208,914	2.7	2.7
Mbeya	753,765	1,079,864	1,476,199	3.3	3.1
Ruvuma	395,47	561,575	783,327	3.2	3.4
Rukwa	276,091	451,897	694,974	4.5	4.3

Chanzo: Sensa ya Watu 1988

Ukilinganisha Mkoa wa Iringa na mikoa mingine mitatu (Jedwali III) Mkoa wa Iringa ulikuwa na kiwango kidogo zaidi cha ongezeko la watu la kila mwaka kulingana na matokeo ya Sensa ya idadi ya watu ya mwaka 1978 na 1988. Mkoa wa

Rukwa ulikuwa na ongezeko kubwa zaidi ya mikoa mingine mitatu kwa matokeo hayo hayo, lakini ni mkoa wenye idadi ndogo zaidi ya watu kulingana na Sensa zote tatu za watu (Jedwali Na. III).

Jedwali IV: Idadi ya watu na Ongezeko la Kiwilaya, Mkoa wa Iringa 1978-1988

Wilaya	Sensa ya Watu			Viwango vya Ongezeko la kila mwaka 1978 - 1988
	1967	1978	1988	
Iringa Vijijini	252,627	290,101	363,605	2.7+
Njombe	318,811++	326,084*	315,976	2.8
Mufindi	118,464	173,824	229,304	2.8
Ludewa	-	75,610	99,689	2.8
Makete	-	-	115,480	1.2
Iringa Mjini	-	57,182	84,860	4.5+
Jumla	**689,905**	**922,801**	**1,208,914**	**2.7**

Chanzo: Sensa ya Watu, 1,967, 1978 na 1988.

* Idadi ya watu kuwa kubwa Sensa ya 1978 inatokana na kwamba Njombe ilikuwa inajumuisha Wilaya ya Makete wakati huo.

\+ Ongezeko la idadi ya watu inatokana na takwimu zilizomo katika jalada la "SITUATION".

++ Idadi ya watu ilijumuisha idadi ya watu wa Wilaya ya Ludewa na Makete.

Ikichunguzwa kwa makini Jedwali Na. V linadhihirisha wazi kwamba kati ya Sensa za 1967 na 1988, mkoa wa Iringa ulipata ongezeko la asilimia 75 ya watu kutoka jumla ya watu 689,905 hadi 1,208,914. Vile vile inajionyesha kwamba ifikapo mwaka 2000 idadi ya watu mkoani Iringa itakuwa imeongezeka mara tatu ikilinganishwa na ile ya 1967. Ongezeko hili litakuwa kubwa kuliko lolote lililokwisha kupatikana, na kwa sababu hii kuna ulazima wa kudhibiti kiwango kikubwa kama hiki la sivyo kiwango cha uzalishaji chakula hakitatosheleza mahitaji ya chakula kwa idadi hiyo kubwa ya watu; vile vile huduma mbalimbali za kijamii hazitatosheleza mahitaji. Uzoefu umekwisha onyesha kuwa

ongezeko kubwa la haraka haraka la watu husababishwa hasa na viwango vya juu vya kuzaliana, mila na desturi za ndoa na kutotumia njia za uzazi wa mpango kama vile kutotumia njia za kuzuia mimba. Jedwali Na. V laendelea kuonyesha makisio ya idadi ya watu hadi mwaka 2000 kutokana na takwimu za Sensa za kiwilaya ya 1988 Mkoa wa Iringa.

Kielelezo Na 3: Mwelekeo wa Ongezeko la Watu (maelfu) kutokana na wastani wa viwango vya ongezeko kiwilaya, Mkoa wa Iringa.

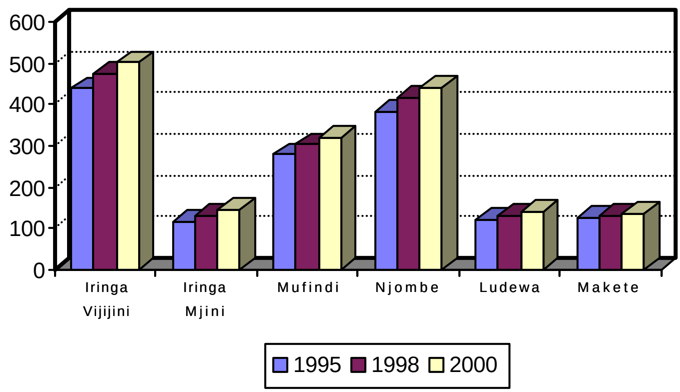

JEDWALI NA. V: MWELEKEO WA ONGEZEKO LA WATU KUTOKANA NA WASTANI WA VIWANGO VYA ONGEZEKO KIWILAYA, MKOA WA IRINGA.

Wilaya	Sensa ya 1967	Sensa ya 1988	Mwelekeo wa Ongezeko la Watu *		
			1995	1998	2000
Iringa Vijijini	252,627	363,605	438,149	474,605	500,579
Iringa Mjini	-	84,860	115,482	131,784	143,911
Mufindi	118,467	229,304	278,202	302,232	319,481
Njombe	*318,811 +	315,976	383,359	416,472	440,121
Ludewa	-	99,689	120,946	131,392	138,853
Makete	-	115,480	127,520	132,166	135,357
Jumla	689,905	1,208,914	1,463,658	1,588,651	1,678,302

Chanzo: 1. Taarifa ya Sensa ya Watu ya 1967 na 1988
2. Takwimu: Tume ya Mipango, Dar es Salaam.
* Viwango vya ongezeko la watu vilivyotumika vimo katika Jedwali IV.

\+ Idadi ya Watu inajumuisha na ile ya watu wa wilaya mpya za Ludewa na Makete.

Jedwali Na. V laonyesha wazi kwamba wilaya zote isipokuwa wilaya ya Makete idadi ya watu katika wilaya hizo itaongezeka kwa kiwango cha asilimia 38 au zaidi katika kipindi cha miaka 12 kuanzia 1988 hadi 2000. Viwango hivi vya ongezeko la watu ni vikubwa sana ikilinganishwa na ongezeko la uzalishaji chakula mkoani. Upo ulazima wa kuchukua hatua madhubuti za kuongeza uzalishaji chakula kwa kiwango cha juu sana, lakini ukweli uliopo sasa ni kwamba uzalishaji chakula mkoani unaendelea kushuka. Mbinu ya pili ni kupunguza viwango vya ongezeko la watu kwa kutumia njia za uzazi wa mpango.

Jedwali Na. VI: Mwelekeo wa Ongezeko la Watu Kijinsia kwa Takwimu za Sensa ya 1988

Wilaya	Sensa ya Watu 1988			Makisio ya Idadi ya Watu 1988		
	Wanaume	Wanawake	Jumla	Wanaume	Wanawake	Jumla
Iringa Vijijini	174,624	188,981	363,605	227,919	246,658	474,577
Iringa Mjini	41,812	43,048	84,860	64,934	66,854	131,787
Mufindi	108,289	121,015	229,304	142,725	159,498	302,223
Njombe	145,465	170,511	315,976	191,723	224,733	416,456
Ludewa	46,609	53,080	99,689	61,431	69,959	131,390
Makete	48,442	67,038	115,480	54,580	75,532	130,112
Jumla	565,241	643,673	1,208,914	743,312	843,234	1,586,545

Chanzo: 1. Sensa ya Watu, 1988
2. Takwimu za viwango vya ongezeko la watu: Tume ya Mipango, Dar es Salaam.

Kama ilivyokwisha jieleza hapo awali katika Jedwali Na. IV viwango vya ongezeko la watu kwa mwaka ni vya juu sana. Hali hii inajidhihirisha pia katika Jedwali Na. V. Ongezeko la watu wanaume kwa wanawake katika wilaya zote isipokuwa Makete, itakuwa kwa kiasi kisichopungua asilimia 30 kati ya miaka 1988 hadi 1998. Wilayani Makete idadi hii itaongezeka kwa kiasi cha asilimia 13 tu kwa wanawake na wanaume.

1.6 Wastani wa Watu kwa Kilometa ya Mraba:

Wastani wa watu kwa kilomita ya mraba Mkoani Iringa ni wachache sana ikilinganishwa na ile ya Mikoa yenye watu wengi kwa kilomita ya mraba ambayo ni Kilimanjaro, Mwanza, Mtwara, Tanga na Kagera. Kwa takwimu za Sensa ya 1988 mkoa wa Iringa ulikuwa na wastani wa watu 21.3 kwa kila kilomita ya mraba, kiwango hiki kiko chini ya kiwango cha kitaifa cha wastani wa watu 26 kwa kila kilomita ya mraba.

Jedwali Na. VII: Wastani wa watu kwa kilomita ya mraba na asilimia ya ongezeko (1978/88) Kimkoa, 1978 na 1988 (Taarifa ya Sensa), Tanzania Bara.

Mkoa	Watu kwa Kilomita ya Mraba - Sensa ya:		Ongezeko la Asilimia (1978/1988)
	1978	1988	
Dar es Salaam	553.2	976.9	77
Mwanza	73.3	95.4	31
Kilimanjaro	68.1	83.7	22
Mtwara	46.2	53.2	15
Tanga	38.9	48.1	23
Kagera	35.5	46.6	32
Mara	33.2	43.7	49
Shinyanga	26.1	34.9	34
Dodoma	23.5	30.0	28
Mbeya	17.9	24.5	37
Kigoma	17.5	23.1	32
Iringa	**16.2**	**21.3**	**31**
Pwani	15.9	19.6	24
Morogoro	13.3	17.3	30
Arusha	12.4	16.5	29
Singida	11.3	16.0	45
Tabora	10.7	13.6	27
Ruvuma	8.9	12.3	38
Rukwa	8.0	10.1	23
Lindi	6.6	9.8	53
Jumla	19.8	26.2	32

Chanzo: 1988 National Profile: Analytiical Report (1988 Census).

Jedwali Na: VII linalinganisha wastani wa watu kwa kilomita ya mraba kimkoa kwa Sensa mbili za 1978 na 1988; linaonyesha vile vile ongezeko la watu kwa kilomita ya mraba kwa hicho kipindi. Mkoa umekuwa na ongezeko la watu kwa kilomita ya mraba kutoka watu 16.2 mwaka 1978 hadi 21.3 mwaka 1988. Hiki ni kiwango cha ongezeko cha asilimia 31 kati ya Sensa ya 1978 na ile ya 1988. Ongezeko hili la watu kwa kilomita ya mraba yawezekana kusababishwa na ongezeko la kawaida la watu na watu kuhama na kuingia kutoka mikoa mingine. Kiwango cha watu 21.3 kwa kilomita ya mraba ni cha chini sana ikilinganishwa na nchi za kimataifa (Mbaruku, 1983). Hata hivyo, Mbaruku anafafanua kuwa viwango vya watu kwa kilomita ya mraba huwa ni makisio tu na huwa haizingatii tofauti inayoweza kutokea katika sehemu husika.

Jedwali Na. VIII: Wastani wa watu kwa kilomita ya Mraba na mgawanyiko Kiwilaya, Mkoa wa Iringa, 1988 na Matarajio ya 1995 na 2000

Wilaya	Eneo la Nchi Kavu (Km^2)	Idadi ya Watu Sensa ya 1988	Wastani wa Idadi ya Watu kwa Kilomita ya mraba (1988)	Makisio ya Idadi ya Watu 1995	Makisio ya Wastani wa Idadi ya Watu kwa Kilomita ya mraba (1995)	Makisio ya Idadi ya Watu 2000	Makisio ya Wastani wa Idadi ya Watu kwa Kilomita ya mraba (2000)
Iringa Vijijini	28,620	363,605	12.7	438,149	15.3	500,579	17.5
Mufindi	7,123	229,304	32.2	278,202	39.0	319,481	44.8
Iringa Mjini	2,072	84,860	41.0	115,482	55.7	143,911	69.5
Njombe	10,668	315,976	29.6	383,359	36	440,121	41.2
Ludewa	6,325	99,689	15.8	120,946	19.1	138,853	22
Makete	4,128	115,480	28	127,520	30.9	135,357	32.8
Jumla	58,936	1,208,914	21.3	1,463,568	24	1,678,302	28.5

Chanzo: 1. Sensa ya Watu 1988
2. Takwimu: Tume ya Mipango, Dar es Salaam.

Jedwali VIII linaonyesha jinsi mgawanyiko wa Watu Mkoani Iringa unavyotofautiana. Inadhihirika kwamba wilaya ya Iringa

Vijijini pamoja na kuwa na idadi ya watu wapatao 365,605 tu linachukua karibu asilimia 50 ya eneo lote la nchi kavu Mkoani. Wilaya za Mufindi, Njombe na Makete zikiwa na idadi ya watu 660,760 kwa pamoja (1988) zimesalia na asilimia 38 tu ya nchi kavu ya mkoa wa Iringa. Hata hivyo kulingana Sensa ya Idadi ya Watu ya 1988na wilaya ya Iringa mjini ilikuwa na wastani wa watu wengi zaidi kwa kilomita ya mraba, ikifuatiwa na Mufindi, Njombe, Makete na Ludewa.

Kielelezo Na. 4: Idadi ya Watu (Maelfu) Kijinsia, Kiwilaya Mkoani Iringa 1988

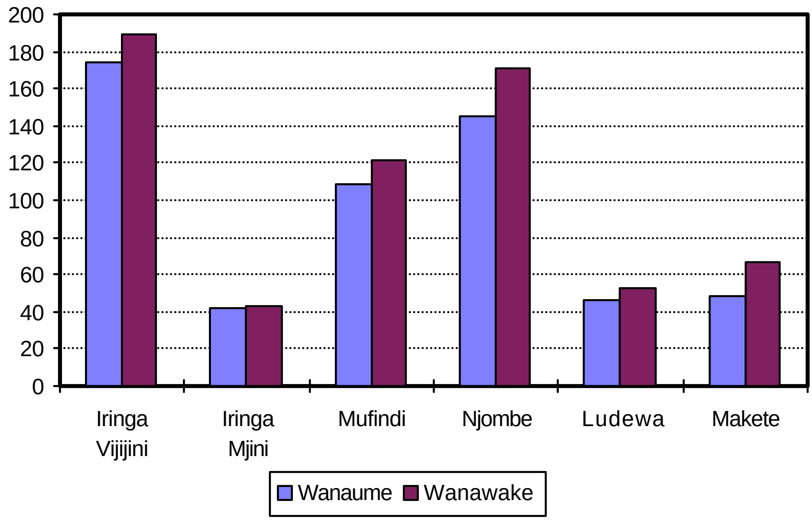

JEDWALI Na. IX: IDADI YA WATU KIJINSIA, IDADI YA KAYA NA WASTANI WA UKUBWA WA KAYA KIWILAYA MKOANI IRINGA 1988.

Wilaya	Jinsia			Idadi ya Kaya	Wastani wa Ukubwa wa Kaya
	Wanaume	Wanawake	Jumla		
Iringa Vijijini	174,624	188,981	363,605	72,665	5.0
Iringa Mjini	41,812	43,048	84,860	18,283	4.6
Mufindi	108,289	121,015	229,304	47,327	4.8
Njombe	145,465	170,511	315,976	65,075	4.8

Ludewa	46,609	53,080	99,689	19,981	4.9
Makete	48,442	67,038	115,480	25,148	4.5
Jumla	565,241	643.673	1,208,914	248,479	4.8

Chanzo: Sensa ya Watu, 1988

Takwimu katika Jedwali Na. IX zinaonyesha kuwa wastani wa ukubwa wa Kaya ni juu zaidi kwa wilaya ya Iringa Vijijini, ukifuatiwa na wilaya za Ludewa, Mufindi na Njombe. Idadi kubwa ya watu kwa Kaya kwa kiwango fulani inachangiwa na idadi kubwa ya Watu Mkoani humo kuoa zaidi ya mwanamke mmoja; na uzazi mwingi kwa wanawake.

JEDWALI Na. X: IDADI YA WATU KWA MAKUNDI KI UMRI NA JINSIA KIWILAYA, MKOA WA IRINGA, 1988

Kundi la Umri (Miaka)	Iringa Vijijini		Iringa Mjini		Mufindi		Njombe		Ludewa		Makete	
	Ume	Wake	Ume	Wake	Ume	Wake	Ume	Wake	Ume	Wake	Ume	Wake
0 - 4	30,372	30,576	5,245	6,838	19,304	20,070	26,377	26,295	8,492	8,734	7,875	8,100
5 - 14	56,636	56,535	11,816	13,600	34,816	35,795	47,209	48,769	15,189	16,042	15,628	16,189
15 - 44	64,124	79,234	17,142	20,176	40,263	51,623	52,855	70,903	16,328	21,822	14,550	21,906
45 - 64	13,933	17,561	4,047	2,736	8,239	11,146	11,333	17,078	4,153	5,574	4,799	8,089
65+	6,467	6,477	1,354	1,557	3,781	3,861	5,210	6,617	1,718	2,006	2,432	2,776

Chanzo: Sensa ya 1988: Mkoa wa Iringa.

Jedwali Na. X linaonyesha idadi ya watu kulingana na umri. Watoto walio na umri kati ya miaka 0 - 14 ni sawa na asilimia 47 ya idadi ya watu wote Mkoani Iringa, ambapo watu walio kati ya miaka 15 - 44 (Watu wazima) ni sawa na asilimia 39 ya idadi ya watu Mkoani. Kundi la umri wa kufanya kazi, kati ya miaka (15 - 64) linalotegemewa ni asilimia 48. Kundi tegemezi ni lile kati ya miaka 0-14 na lile la Wazee miaka 65 na zaidi linachukua asilimia 50 ya watu wote mkoani. Hali hii inamaanisha kwamba uwiano kati ya kundi tegemezi na wategemewa ni zaidi ya asilimia 100 yaani 104.2%. Hii ina

maana kwamba kila watu 100 wenye uwezo wa kufanya kazi Mkoani Iringa wanalisha watu 104.2, hali hii ni mbaya kiuchumi kwa nchi changa inayojenga uchumi na uchumi wake bado unakua. Hii ni kwa sababu idadi kubwa ya watu tegemezi inahitaji huduma mbali mbali za kijamii na chakula.

Jedwali Na. XI linaonyesha uwiano kati ya kundi tegemezi na wategemewa kiwilaya. Wilaya za Ludewa, Makete na Iringa Vijijini zinaonyesha viwango vya juu sana vya uwiano tegemezi.

Jedwali Na. XI: IDADI YA WATU KULINGANA NA MAKUNDI KI UMRI NA UWIANO KATI YA KUNDI TEGEMEZI NA ATEGEMEWA KIWILAYA, MKOANI IRINGA, SENSA YA 1988

Wilaya	Idadi ya Watu Kulingana na Umri					Uwiano wa tegemezi
	0 - 4	5 - 14	15 - 44	45 - 64	65+	
Iringa Vijijini	60,948	113,171	143,358	31,494	12,944	106.98
Iringa Mjini	12,083	25,416	37,318	6,783	2,911	91.63
Mufindi	39,374	70,611	91,886	19,385	7,642	105.71
Ludewa	17,226	31,231	38,150	9,727	3,724	108.99
Makete	15,975	31,817	36,456	12,888	5,208	107.41
Njombe	52,672	95,978	123,758	28,411	11,827	105.46
Jumla	198,278	368,224	470,926	108,688	44,256	104.4

Chanzo: Tume ya Mipango: Mkusanyo wa Takwimu kutokana na Sensa ya Idadi ya Watu, 1988 Mkoa wa Iringa.

Kielelezo Na. 5: Idadi ya Watu Kufuatana na Makundi ki Umri na Uwiano kati ya Kundi Tegemezi na Wategemewa Kiwilaya, Mkoani Iringa, Sensa ya 1988

Maelfu

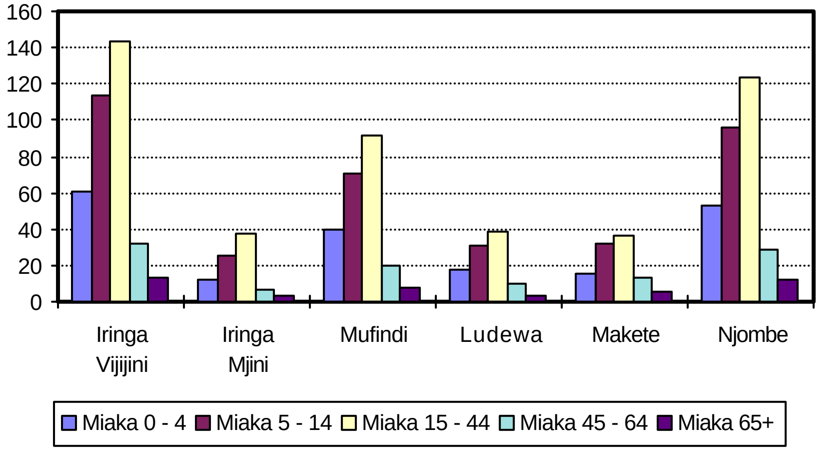

1.7 Uhamiaji:

Uhamiaji maana yake kubadili makazi kutoka eneo moja kwenda eneo jingine (Shyrock, H.S. and Siegel, J.S.). Baadhi ya sababu au mambo muhimu yanayoweza kuleta mabadiliko katika idadi ya watu katika eneo fulani ni uzazi, vifo na uhamiaji. Uhamiaji kwa kiwango kikubwa waweza kubadili idadi ya watu, pia unaweza kubadili mwelekeo wa idadi ya watu kutokana na kuzaliana. Jedwali Na. XII linaonyesha uhamiaji wa maisha/kudumu kimkoa Tanzania Bara. Mkoa wa Dar es Salaam una kiwango cha juu sana ukifuatiwa na Mikoa ya Arusha, Tabora, Mbeya na Morogoro. Dar es Salaam ina idadi kubwa ya wahamiaji kuliko mikoa yote nchini; sababu kuu ni kutokana na umaarufu wa mkoa wenyewe ukiwa ndiyo mji mkuu wa nchi. Idadi kubwa ya watu huingia wakitafuta ajira. Mkoa wa Iringa ni wa pili kwa kuwa na idadi ndogo ya watu waingiao, ukifuatiwa na mikoa ya Kigoma na Mtwara.

Jedwali Na. XII linabainisha zaidi kwamba idadi ya watu waliouhama Mkoa wa Iringa ilikuwa watu 169,480, hali hii pia inaonyesha idadi kubwa zaidi ya watu waliotoka kuliko

walioingia mkoa huu. Kulikuwa na watu 120,198 zaidi waliouhama mkoa kuliko waliohamia (Sensa ya 1988). Mwelekeo wa watu wengi kuhama kuliko kuhamia unaufanya mkoa wa Iringa kuwa wa pili, ukitanguliwa na mkoa wa Kilimajaro ambao ulikuwa na watu 123,383 zaidi waliouhama kuliko waliohamia mkoani humo.

JEDWALI Na. XII: UHAMIAJI WA MAISHA/KUDUMU, KIMKOA, TANZANIA BARA (SENSA YA WATU, 1988).

Mkoa	Uhamiaji wa Maisha /kudumu Mkoani	Uhamiaji wa Maisha Nje ya Mkoa	Tofauti halisi Kati ya Uhamaji na Uhamiaji	Uhamiaji kwa Jumla (Gross Migration)
Dodoma	89,900	190,985	- 101,085	280,885
Arusha	218,427	76,703	141,724	295,130
Kilimanjaro	93,040	217,423	- 124,383	310,463
Tanga	98,747	150,915	- 52,168	249,662
Morogoro	172,393	141,956	30,437	314,349
Pwani	103,804	207,716	- 103,912	311,520
Dar es Salaam	651,246	150,625	500,621	801,871
Lindi	95,200	145,031	- 49,831	240,231
Mtwara	46,299	144,988	- 98,689	191,287
Ruvuma	66,442	81,661	- 15,219	148,103
Iringa	**49,282**	**169,480**	**- 120,198**	**218,762**
Mbeya	160,377	113,378	46,999	273,755
Singida	86,651	150,531	- 63,880	237,182
Tabora	241,729	175,359	66,370	417,088
Rukwa	87,599	49,294	38,305	136,893
Kigoma	26,795	129,718	- 102,923	156,513
Shinyanga	288,210	281,447	6,763	569,657
Kagera	103,713	109,693	- 5,980	213,406
Mwanza	270,142	303,646	- 33,504	573,788
Mara	75,987	115,865	- 39,878	191,852
Jumla	3,025,983	3,106,414	- 80,431	6,132,397

Chanzo: Sensa ya Idadi ya Watu 1988: Taarifa ya Kitaifa.

1.8 Ajira:

Taarifa ya kitaifa ya Sensa ya Idadi ya Watu ya 1988 inasema kwamba watu wote waliokuwa wa umri wa miaka 10 na zaidi na waliokuwa hawana kazi (yakuajiriwa au kujiajiri) waliwekwa katika kundi la watu wasiokuwa na ajira. Orodha

ya watu waliokuwa hawana ajira mkoani Iringa imeonyeshwa katika Jedwali Na. XIII.

Jedwali Na. XIII: IDADI YA WATU WENYE MIAKA 10 NA ZAIDI KIJINSIA, KIWILAYA NA SHUGHULI ZAO KATIKA MKOA WA IRINGA, 1988

Wilaya	Kazi za Kiofisi na Uuzaji katika Maduka	Shughuli za Kilimo	Ajira za Kiwandani na nyinginezo	Idadi ya Wasiokuwa na ajira
	Jinsia : A. Wanaume			
Iringa Vijijini	727	69,591	3.403	33,568
Iringa Mjini	1,226	7,358	7,713	8,071
Mufindi	1,104	38,463	4,397	21,270
Njombe	935	55,125	3,465	29,136
Ludewa	168	17,971	728	9,148
Makete	221	17,482	573	9,703
Jumla	4,381	205,990	20,279	110,896
Wilaya	Jinsia : B. Wanawake			
Iringa Vijijini	541	91,830	1,507	34,245
Iringa Mjini	1,983	14,567	1,745	11,793
Mufindi	758	56,611	966	23,608
Njombe	824	83,028	1,164	32,101
Ludewa	155	25,474	849	10,113
Makete	182	29,849	174	10,207
Jumla	4,443	301,359	6,405	122,067
Wilaya	Jinsia : C. Zote Mbili			
Iringa Vijijini	1,368	161,421	4,910	67,813
Iringa Mjini	3,209	21,925	9,458	19,864
Mufindi	1,862	95,074	5,363	44,878
Njombe	323	43,445	1,577	19,261
Ludewa	403	47,331	747	19.910
Makete	1,759	138,153	4,629	61,237
Jumla	8,924	507,349	26,684	232,963

Chanzo: 1. Sensa ya Idadi ya Watu ya mwaka 1988 Mkoa wa Iringa.
2. Mkusanyo wa Takwimu: Tume ya Mipango.

Jedwali Na. XIII linaonyesha kwamba jum;la ya watu 232,963 Mkoani Iringa walikuwa hawana ajira kati ya hawa, 122,067 walikuwa wanawake sawa na asilimia 52 ya watu wote waliokuwa hawana ajira. Wanaume 110,896 sawa na asilimia 48 walikuwa hawana ajira. Wilaya ya Iringa Vijijini ilikuwa

ikiongoza kwa wanawake na wanaume wasiokuwa na ajira Mkoani Iringa. Wilaya ya Njombe ilifuatia ikiwa na Wanawake 32,101 na wanaume 29,136 waliokuwa hawana ajira. Wilaya za Iringa Mjini na Makete zilikuwa na idadi ndogo zaidi ya watu wasiokuwa na ajira wa jinsia zote mbili. Taarifa hii zaidi inadhihirisha kwamba idadi kubwa ya watu katika wilaya zote walikuwa wanaajira zinazohusiana na shughuli za kilimo. Idadi hii ingekuwa kubwa zaidi iwapo sekta hii ya kilimo ingeendelea kutoa tija ya kuvutia. Kushuka kwa uzalishaji wa sekta hii hasa katika wilaya ya Iringa Vijijini (Mfano Tarafa za Ismani na Pawaga) kumekatisha tamaa uwekezaji katika sekta hii. Taarifa zaidi zinaonyesha ongezeko la wadudu waharibifu wa mazao, mvua chache zinazoaminika katika maeneo mengi; huduma duni, kuongezeka kwa ardhi isiyokuwa na rutuba; ubovu wa miundombinu na upatikanaji hafifu na uhaba wa madawa ya mimea, mbolea na bei kubwa ya pembejeo zimeifanya sekta ya kilimo Mkoani kuwa siyakuvutia kiuchumi kushindwa kukidhi mahitaji ya ajira kwa pindi chote cha mwaka kwa watu wanaotegemea sekta hii kwa maisha yao.

1.9 Hali ya Hewa na Udongo:

Zipo kanda tatu zinazotofautisha sehemu mbalimbali za Mkoa kihali ya hewa. Nyanda hizi ni Nyanda za juu, Nyanda za kati na Nyanda za chini.

a) **Nyanda za Juu**:

Nyanda hizi ni za mwinuko mkubwa wa kati ya mita 1,600 hadi mita 2,700 kutoka usawa wa bahari. Ukubwa wa Kanda hii unakaribia kilomita za mraba 22,570. Ukanda huu unachukua sehemu ya mashariki

ya wilaya za Iringa na Mufindi, sehemu ya kati na masahriki ya wilaya ya Njombe; vile vile wilaya za Ludewa na Makete. Hali ya joto katika ukanda huu kwa kawaida ni chini ya nyuzi 15 sentigredi. Ukanda huu unapata mvua nyingi kati ya milimeta 1,000 hadi 1,600 kwa mwaka. Mvua hunyesha kwa muda mrefu kati ya siku 200 hadi 280.

b) **Nyanda za Kati:**

Ukanda huu uko kati ya urefu wa mita 1,200 hadi 1,600 kutoka usawa wa bahari na unajumuisha eneo la ukubwa wa kilomita za mraba 17,500. Maeneo ya Mkoa yaliyo katika ukanda huu ni sehemu ya kati ya eneo la Mkoa hasa wilaya ya Mfindi. Hali ya joto iko kati ya nyuzi 20 hadi 25 sentigradi na mvua za wastani kati ya milimeta 600 hadi 1000 kwa mwaka.

c) **Nyanda za Chini**:

Ukanda huu uko kati ya milimeta 900 hadi 1200 kutoka usawa wa bahari; ukubwa wa ukanda wafikia kilomita za mraba 5,940. Sehemu za mkoa zilizo katika ukanda huu ni sehemu za tambarare za Iringa Kaskazini sambamba na mto Ruaha. Hali ya joto ni kati ya nyuzi 20 hadi 25 na mvua chache kati ya milimeta 500 hadi 600 kwa mwaka. Udongo wa ukanda huu ni mwekundu na wa kahawia ukiwa aina ya tifutifu na wenye rutuba nyingi kuliko sehemu nyingine za mkoa.

1.10 Mvua:

Mkoa wa Iringa una msimu mmoja tu wa mvua inayonyesha kati ya Novemba hadi Mei. Ukame katika Nyanda zenye mvua nyingi huwa mfupi zaidi kuanzia mwezi Juni hadi Septemba pepo kavu na baridi za kusini mashariki (monsoon) huvuma na wakati huo huwa ni kiangazi.

1.11 Udongo:

Mkoa wa Iringa una aina ya pekee ya maumbo na umeainishwa kwa kuwa na hali ya hewa ya aina mbali mbali na aina nyingi za udongo. Kwa mfano mvua za masika hutofautiana kati ya sehemu na sehemu, huanzia milimeta 500 hadi zaidi ya milimeta 1600. Nyanda za mwinuko/milima ni zenye udongo mwekundu au aina ya njano mwepesi na rutuba ndogo kutokana na kuchujika na mvua nyingi. Udongo aina hii wahitaji kurutubishwa mara kwa mara ili kuzalisha mazao mengi na mazuri. Udongo una upungufu wa madini ya aina ya calcium, magnesium na mengine muhimu. Ramani ya Mkoa wa Iringa hapo chini inaonyesha mgawanyiko wa kanda kuu tatu za kilimo na uchumi.

RAMANI MKOA WA IRINGA KUONYESHA KANDA ZA KILIMO NA UCHUMI

1.12 Kanda za Kilimo na Uchumi:

Mkoa wa Iringa waweza pia kugawanywa katika kanda tatu tofauti kwa misingi ya matumizi ya kiuchumi ya maeneo, maeneo ya kilimo, mimea na ufugaji.

a) **Ukanda wa Juu**:

Ukanda wa juu ni pamoja na tarafa ya Kilolo na Kata ya Udekwa katika wilaya ya Iringa, tarafa za Kibengu, Kasanga na Ifwagi katika wilaya ya Mufindi; tarafa za Lupembe, Igominyi na Imalinyi katika wilaya ya Njombe; tarafa za Mlangali na Mwengi katika wilaya ya Ludewa na pia tarafa zote za wilaya ya Makete Kasoro kata za Mfumbi na Ikuwo. Ukanda huu kwa kawaida hali ya joto huwa chini ya nyuzi 15 sentigredi na hupata mvua nyingi sana kati ya milimeta 1000 hadi 1600 kwa mwaka. Ukanda una misitu mikubwa, maeneo makubwa ya nyasi na misitu ya miombo. Zao kuu linalolimwa ni mahindi ambalo ni zao kuu la chakula. Mazao mengine ya chakula yanayolimwa katika kanda hii ni pamoja na ndizi na njegere. Mazao makuu ya biashara ni chai, kahawa, ngano na pareto. Matunda yanayostahimili hali ya ubaridi hulimwa pia. Ng'ombe wa asili na ng'ombe wa maziwa wanafugwa na pia wanyama wengine kama vile nguruwe, sungura na kondoo.

b) **Ukanda wa Kati:**

Maeneo yaliyomo katika ukanda huu ni tarafa za Mazombe, Mlolo, Kiponzelo na Kalenga, vile vile na kata za Kihorogota na Nduli katika wilaya ya Iringa;

tarafa za Sadani na Malangali katika wilaya ya Mufindi; tarafa za Mdandu, Makambako ma Wanging'ombe katika wilaya ya Njombe; tarafa za Masasi na sehemu ya Mwambao katika wilaya ya Ludewa pia kata ya Iluwa katika wilaya ya Makete. Hali ya joto huwa kati ya nyuzi 15 - 20 sentigredi na wastani wa mvua kati ya milimeta 600 na 1000 kwa mwaka. Ukanda unajulikana kwa kuwa na maeneo makubwa ya nyasi, vichaka na miombo. Yapo maeneo ya misitu iliyopandwa kusini magharibi mwa Mafinga. Zao la mahindi ambalo ni zao la chakula hulimwa kwa wingi. Vile vile mazao kama maharage, viazi vitamu, mboga, njerege na matunda hulimwa. Kama ilivyo katika ukanda wa juu ng'ombe kwa ajili ya nyama na ng'ombe wa maziwa , kondoo, sungura, nguruwe na mbuzi hufugwa.

c) **Ukanda wa Chini:**

Maeneo ya Mkoa wa Iringa yaliyomo katika ukanda huu ni pamoja na tarafa za Pawaga, Idodi, Izazi, Mahenge na kata ya Malengamakali katika wilaya ya Iringa. Kawaida ukanda huu ni wa ukame, ukiwa na hali ya joto kwa wastani kati ya nyuzi 20 hadi 25 sentigredi. Vile vile ukanda hupata mvua kidogo tu wakati wa masika kati ya milimeta 500 hadi 600 kwa mwaka. Kutokana na hali ya hewa ya sehemu hii mazao ya chakula yalimwayo huwa yale yenye kustahimili ukame kama vile mtama na mihogo na ndiyo mazao makuu ya chakula eneo hilo. Vile vile mazao ya karanga, mpunga, ndizi, mboga, matunda na zabibu hulimwa. Mifugo muhimu ifugwayo ukanda huu ni ng'ombe wa asili, mbuzi, kondoo na punda.

1.13 Umbile la Ardhi, Mabonde na Mito:

i) Umbile la Ardhi:

Sehemu kubwa ya mkoa wa Iringa ina umbile la mfululizo wa milima ya Kipengere na Livingstone kwa upande wa kusini; na milima ya Udizungwa ambayo hutenganisha mikoa ya Iringa na Morogoro. Sehemu ya kaskazini ya Mkoa wa Iringa ni tambarare, pia na sehemu za mwinuko zilizokatishwa na sehemu ya mashariki ya bonde la ufa ambao Mto Ruaha hupita. Mkoa wa Iringa una mwinuko wa nchi kutoka usawa wa bahari kati ya meta 500 hadi kuvuka meta 2000 katika milima ya Kipengere. Pamoja na kuwepo kwa bonde la ufa vile vile kuna uwanda wa juu wenye sehemu zilizopindika. Uwanda wa juu umechukua sehemu kubwa ya mkoa uwanda huu umekatishwa sehemu nyingi na mabonde ya miteremko mikali yatokanayo na mimomonyoko ya ardhi ya miaka mingi tangu nyakati za Jurassic.

ii) Mabonde na Mito:

Mkoa wa Iringa ni moja wapo ya chanzo cha mito inayotiririka katika Bahari ya Hindi. Mto Ruaha Mkuu na mdogo huunganika na Mto Rufiji nje ya Mkoa wa Iringa na kufanya muungano huo kuwa Bonde la Mto Rufiji. Mtiririko wa maji ya mito hutegemea majira ya mwaka, huwa mengi wakati wa mvua. Ujenzi wa bwawa la Mtera katika wilaya ya Iringa Vijijini umefanya bwawa hili kuwa chanzo muhimu cha umeme kutokana na nguvu ya maji, na hii pia kwa kiwango kikubwa imebadilisha mtitiriko wa maji kuelekea mto

Ruaha Mkuu. Mkoani Iringa uwanda wa kati umeigawa mito katika sehemu mbili: Mito inayotiririka kuelekea kaskazini na ile inayoelekeza maji yake kusini. Mito inayotiririka kuelekea kaskazini yote huunganika na kufanya mto mmoja Mto Ruaha Mkuu ambao nao huunganika na kufanya kile kinachojulika kama Bonde la Mto Rufiji. Mito inayotiririka kusini huunganika na mito Rufiji na Kilombero ambayo nayo huingiza maji yake katika mto Rufiji. Sehemu kubwa ya kusini ya Mkoa wa Iringa humwaga maji yake ndani ya ziwa Nyasa ambalo pia hupitia mito ya Shire na Zambezi huunganika na Bahari ya Hindi.

SEHEMU YA II

2.0 UCHUMI WA MKOA

2.1 Utangulizi:

Shughuli muhimu za kiuchumi za wakazi wa Mkoa wa Iringa ni kilimo, ufugaji na uvuvi. Zao la mahindi ni chakula kikuu mkoani. Vyakula vingenevyo vitumiwavyo na wakazi wa humo mkoani ni ngano (kwa wale waishio ukanda wa juu), mtama, viazi mviringo, viazi vitamu, maharage, muhogo, mpunga, karanga, nyanya, matunda na mboga.

Mazao makuu ya biashara ni tumbaku, pareto, chai, alizeti, kahawa na vitunguu. Wakazi wa Mkoa kila mmoja ana pato la wastani la T.Shs. 64,502 kila mwaka. Mwaka 1994 kiwango hiki kilikuwa cha juu kupita kile cha wastani wa kitaifa ambacho ni Tshs. 62,138 kwa kipindi hicho hicho (National Accounts of Tanzania 1976 - 1994, 11th Edition August, 1995). Hata hivyo pato la kila mtu kwa mwaka kwa wakazi wa Mkoa wa Iringa bado liko chini zaidi ya asilimia 84.36 ya T.Shs. 412,500 pato la chini kabisa la kila mtu kwa mwaka katika nchi za Umoja wa Madola.

2.2 Pato la Mwaka la Mkoa (GDP) na wastani wa pato la mtu binafsi kwa mwaka (Per Capita GDP)

Pato la Taifa huelezwa kuwa ni thamani ya bidhaa na huduma zilizoko katika soko huria zilizozalishwa au kutolewa nchini kabla ya punguzo la thamani hizo kutokana na uchakavu wa nyenzo zilizotumika kuzalisha au katika utoaji wa huduma hizo.

Kielelezo Na. 6: Mapato ya Mkoa, Mikoa Minne Mashuhuri kwa Uzalishaji wa Mahindi (Iringa, Mbeya, Ruvuma, na Rukwa) Katika Mamilioni ya Shilingi kwa Bei za Sasa.

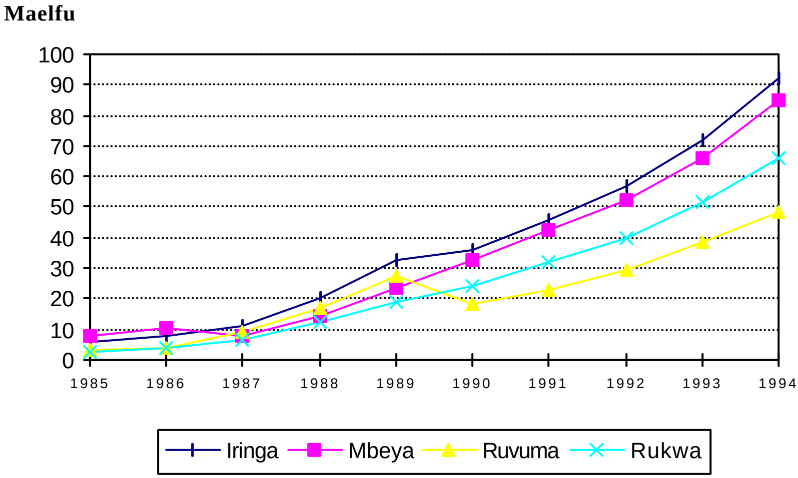

JEDWALI XIV: MAPATO YA MKOA NA WASTANI WA MAPATO BINAFSI YA MIKOA MINNE MASHUHURI KWA UZALISHAJI WA ZIADA WA MAHINDI (IRINGA, MBEYA,RUVUMA, NA RUKWA) KATIKA MAMILIONI YA SHILINGI KWA BEI ZA SASA.

Mwaka	Iringa		Mbeya		Ruvuma		Rukwa	
	Pato la Mkoa (GDP)	Pato Binafsi*	Pato la Mkoa (GDP)	Pato Binafsi *	Pato la Mkoa (GDP)	Pato Binafsi*	Pato la Mkoa (GDP)	Pato Binafsi *
1985	5,801	5,204	7,904	5,911	3,329	4,691	2,751	4,534
1986	7,773	6,789	10,362	7,517	3,886	5,296	3,886	6,141
1987	11,040	9,390	8,074	5,681	9,163	12,077	6,425	9,733
1988	20,515	17,010	14,542	9,874	17,210	22,023	12,103	17,457
1989	32,667	26,339	23,485	15,507	27,412	34,109	19,273	27,031
1990	35,897	28,144	32,978	21,174	18,063	21,856	24,346	33,203
1991	45,663	34,812	42,243	26,374	22,909	26,654	31,721	42,067
1992	56,694	42,028	52,191	31,685	29,567	33,828	39933	51,495
1993	71,664	51,659	65,901	38,904	38,638	42,985	51,631	64,742

1994	92,021	64,502	84,903	48,737	48,565	52,537	66,160	80,669

Chanzo: Tume ya Mipango: Takwimu Muhimu za Uchumi wa Taifa 1976 - 1994 za Taifa, Toleo la II, Agosti 1995.

* Wastani wa Pato Binafsi sio katika mamilioni ya shilingi.

Pato la Mkoa wa Iringa ni kubwa ukilinganisha na pato la mikoa mingine mitatu katika (Jedwali Na. XIV). Pato la Mkoa wa Iringa lilikua katika kipindi cha miaka kumi kutoka kiwango cha chini cha T.Shs. 5,801 milioni mwaka 1985 hadi T.Shs. 92,021 milioni mwaka 1994. Mkoa wa Mbeya katika kipindi hicho uchumi wake kwa pato la Mkoa ulikuwa kutoka T.Shs. 7,904 milioni mwaka 1985 hadi T.Shs. 84,903 milioni mwaka 1994. Wakati huo huo Mkoa wa Ruvuma uchumi wake kwa pato la Mkoa ulikuwa wa chini sana kupita mikoa mingine maarufu kwa uzalishaji wa ziada kwa zao la mahindi, ukifuatiwa na Mkoa wa Rukwa. Lakini katika mtazamo wa Pato la binafsi mkoa wa Rukwa unaongoza tangu 1990 hadi 1994 kwa kuwa na kiwango cha juu kwa pato la binafsi.

Mkoa wa Rukwa ulikuwa na Pato la binafsi la T.Shs. 33,203 mwaka 1990 ambapo mikoa mingine mitatu ilikuwa kama ifuatavyo:- Iringa Shs. 28,144, Mbeya Shs. 21,174, na Shs. 21,856 Mkoa wa Ruvuma. Sababu kubwa inayosababisha Mkoa wa Rukwa kuwa na pato kubwa la binafsi, ni idadi ndogo ya watu waishio katika mkoa huo. (Sensa ya Idadi ya Watu 1988).

Mkoa wa Ruvuma ulifanikiwa kukuza uchumi wake kwa mfululizo miaka 1987, 1988 na 1989. Hata hivyo kwa ujumla pato la Mkoa wa Ruvuma liko chini sana ikilinganishwa na pato la mikoa mingine mitatu mashuhuri kwa uzalishaji zao la mahindi. Jedwali Na. XIV latoa kielelezo hiki ambapo hapo mwishoni mwa mwaka 1994 pato la Mkoa (GDP) wa Ruvuma lilikuwa T.Shs. 48,565 milioni tu ambapo lile la mkoa wa Iringa

lilikuwa T.Shs. 92,021 milioni, T.Shs. 84,903milioni kwa Mkoa wa Mbeya na T.Shs. 66,160 milioni kwa Mkoa wa Rukwa. Vile vile pato la binafsi (per capita GDP) mkoani Ruvuma lilikuwa chini kulikoa yale ya mikoa ya Rukwa na Iringa. Hakuna sababu dhahiri kabisa iliyoweza kusababisha hali hii duni kwa Mkoa wa Ruvuma. Hata hivyo upo umuhimu wa kufanyika utafiti ili kufahamu juu ya sababu zilizochangia hali hii ukiwemo utumiaji holela wa mbolea za viwandani na kusababisha uharibifu wa virutubisho vya udongo (nutrients), au kupanda sana kwa bei ya mbolea hivyo kuwanyima wakulima wengi uwezo wa kununua mbolea hiyo.

Kielelezo Na 7: Wastani wa Mapato ya Mkoa, Mikoa Minne Mashuhuri kwa Uzalishaji wa Mahindi (Iringa, Mbeya, Ruvuma, na Rukwa) Katika Mamilioni ya Shilingi kwa Bei Za Sasa.

Maelfu

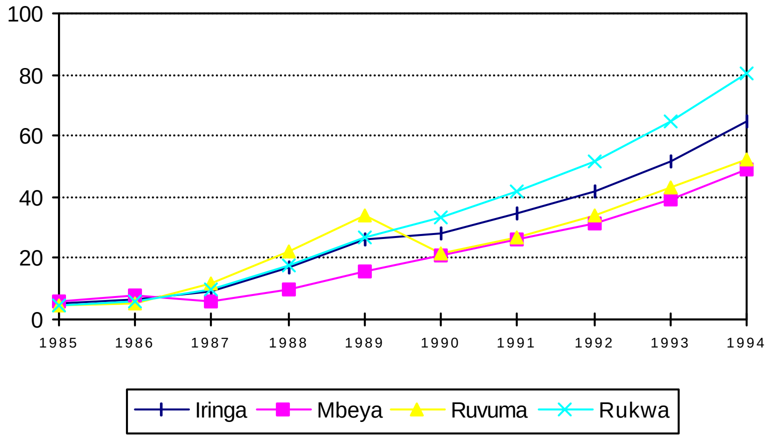

Jedwali Na. XV: PATO LA MKOA NA WASTANI WA PATO BINAFSI, MKOA WA IRINGA KWA BEI ZA SASA NA ASILIMIA YA BADILIKO, 1980 -1994

Mwaka	Pato la Mkoa kwa Bei za sasa (Mamilioni ya T.Shs.)	Badiliko kwa Asilimia	Wastani wa Pato la Binafsi kwa Bei za sasa shilingi na Dola ya Kimarekani.			Badiliko Asilimia	Wastani wa % ya Mchango katika pato la Taifa
			Shilingi ya Tanzania	Bei ya Dola kwa Shilingi	Dola za Kimarekani		
1980	1,757	-	1,801	8.22	219	-	4
1981	2,300	33	2,325	8.35	278	27	4
1982	2,952	27	2,868	9.52	301	8	5
1983	3,309	12	3,131	12.44	252	- 16	5
1984	4,315	30	3,975	18.16	219	- 13	5
1985	5,801	34	5,204	16.50	315	44	5
1986	7,773	34	6,789	51.70	131	- 58	5
1987	11,040	42	9,390	83.70	112	- 14	5
1988	20,515	86	17,010	125.00	136	21	6
1989	32,667	59	26,339	192.00	137	0.7	6
1900	35,897	10	28,144	197.00	143	4	5
1991	45,663	27	34,812	234.00	149	4	5
1992	56,694	24	42,028	335.00	125	- 16	5
1993	71,664	26	52,659	480.00	108	- 14	5
1994	92,021	28	64,502	553,00	117	8	5

Chanzo: 1. Tume ya Mipango, Takwimu za Uchumi za Kitaifa, Tanzania 1976 - 1994, Toleo la 11, Agosti 1995.
2. Taarifa ya Benki Kuu ya Tanzania, 1981 - 1994.

Jedwali Na. XV linaonyesha kwamba kitakwimu kweli kulikuwa na ongezeko la pato binafsi la wakazi wa Mkoa Iringa kutoka T.Shs. 1,801/= mwaka 1980 hadi kufikia T.Shs. 64,502 mwaka 1994; lakini wakati huo huo thamani ya shilingi ilishuka ghafla kwa asilimia 46, yaani kutoka pato la Dola za Kimarekani 219 mwaka 1980 hadi kufikia kiwango cha chini cha Dola 117 mwaka 1994. Hii inamaanisha kwamba wananchi Mkoani Iringa walijikuta wako maskini zaidi 1994 kuliko walivyokuwa 1980. Umaskini wa watu hawa Mkoani Iringa unadhihirishwa na kushuka kwa thamani ya shilingi kwa dola ya Kimarekani kutoka kwenye badiliko la T.Shs. 8.22 kwa Dola ya Kimarekani mwaka 1980 hadi kiwango cha

badilisho la T.Shs. 553 kwa Dola ya Kimarekani mwaka 1994. Jedwali Na. XV pia linaonyesha kukua kwa kiwango kidogo tu cha Pato la Mkoa kwa bei za sasa katika kipindi cha miaka minane, kati ya 1980 na 1988. Ilipofika mwaka 1988 kiwango cha kutosha cha ongezeko la pato na ulifikia pato la T.Shs. 20,151 milioni kwa mkoa na likaendelea kukua hadi 1994. Mkoa ulichangia kwa asilimia 5.53 kati ya mwaka 1980 hadi 1994, kwenye pato la Taifa kama mchango wa uchumi ikilinganishwa na asilimia 6 kwa mkoa wa Mbeya, asilimia 7.80 mkoa wa Arusha na asilimia 7.67 mkoa wa Mwanza (Jedwali Na. XVI). Hata hivyo mkoa wa Iringa ni wa sita katika umuhimu wa kuchangia katika Pato la Taifa.

Jedwali Na. XVI: WASTANI WA MWAKA WA UCHANGIAJI WA PATO LA MKOA KATIKA PATO LA TAIFA (1980 - 1994)

Mkoa	Wastani wa Asilimia wa mchango wa Pato la Mkoa (GDP) katika Pato la Taifa.	Nafsi ya uchangiaji kwa Pato la Taifa
Dar es Salaam	20.33	1
Arusha	7.80	2
Mwanza	7.67	3
Mbeya	6.00	4
Shinyanga	5.80	5
Iringa	**5.53**	**6**
Tanga	5.52	7
Morogoro	4.67	8
Kagera	4.60	9
Kilimanjaro	3.67	10
Mara	3.47	11
Tabora	3.40	12
Ruvuma	3.33	13
Mtwara	3.27	14
Rukwa	3.13	15
Dodoma	3.07	16
Singida	2.87	17
Kigoma	2.53	18
Lindi	2.00	19

Pwani	1.00	20
Jumla	100.00	

Chanzo: Tume ya Mipango, Takwimu za uchumi za Taifa, Tanzania 1976 - 1994. Toleo la II, Agosti 1995.

2.3 Sekta za Uzalishaji:

Sekta hizi ni: Kilimo, mifugo, uvuvi, misitu, ufugaji nyuki, uchimbaji madini na viwanda.

2.3.1 Kilimo:

Ardhi ndiyo rasilimali kuu ya Mkoa wa Iringa ikiwa na ukubwa wa kilomita za mraba 58,936. Kilometa za mraba 41,945 zinafaa kwa shughuli za kilimo na ufugaji. Kwa sasa ni kilometa za mraba 4,644 tu ndizo zinatumika kwa kilimo, hii ni sawa na asilimia 11.1 ya eneo lote linalofaa kwa kilimo Mkoani. Kwa mfano wilaya ya Mfindi inatumia asilimia 19.68 tu ya ardhi yake inayofaa kwa kilimo, na wilaya za Njombe na Iringa zinatumia asilimia 14.82 na 7.26 kwa kufuatana. Hii ina maana kwamba sehemu kubwa sana ya eneo la mkoa linalofaa kwa kilimo halijaendelezwa bado. Shughuli nyingi za kilimo zingweza kuendeshwa mkoani iwapo kilimo cha umwagiliaji kingeendelezwa. Jedwali Na. XVII lifuatalo linaonyesha maeneo yanayofaa kwa kilimo kiwilaya:

Maji ya mito na ziwa yangeweza kutumika kwa kilimo hiki cha umwagiliaji kuliko kutegemea kilimo cha mvua peke yake.

Kilimo ndiyo shughuli kuu ya uchumi kwa wananchi wengi mkoani Iringa. Sekta hii pekee inachangia asilimia 85 ya pato la mkoa kwa mwaka na kutoa ajira kwa asilimia 90 ya wakazi mkoani humo. Ingawaje kilimo kinatoa ajira kubwa namna hiyo hata hivyo uzalishaji wa mazao bado ni duni. Mambo yanayochangia kwa uzalishaji huu mdogo ni utumiaji wa zana

duni za kilimo, utumiaji wa njia za kilimo zilizokwisha pitwa na wakati, wadudu na magonjwa ya mimea, uchakavu wa ardhi na kupungua kwa rutuba ya udongo (k.m. Tarafa za Isimani na Pawaga); kukosekana kwa pembejeo za kilimo (mbolea, madawa ya mimea n.k), aidha uwezo mdogo wa wakulima kifedha una sababisha wakulima kutumia zana duni za kilimo.

Kielelezo Na. 8: Eneo linalofaa kwa kilimo kiwilaya, Mkoa wa ringa

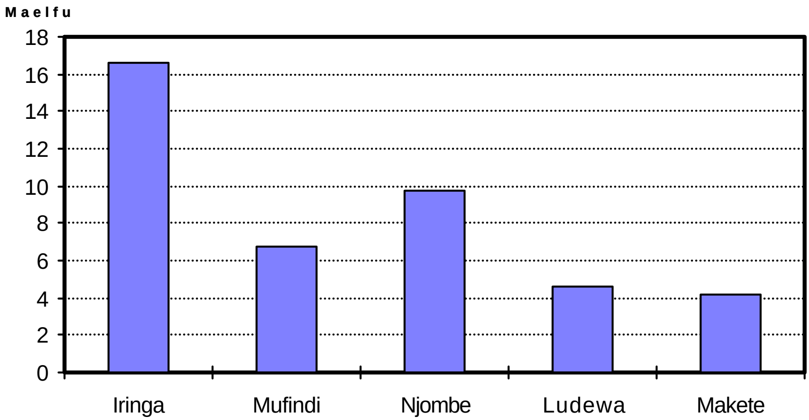

JEDWALI XVII: MAENEO YANAYOFAA KWA KILIMO, KIWILAYA, MKOA WA IRINGA.

Wilaya	Ukubwa wa Eneo (Ardhi) (km^2)	Eneo linalofaa kwa kilimo (km^2)	Eneo linalotumika kwa Kilimo (km^2)	Asilimia ya Eneo litumikalo kwa Kilimo (km^2)
Iringa	28,620	16,607.85	1,206.12	7.26
Mufindi	7,123	6,765.9	1,331.45	19,68
Njombe	10,668	9,728.75	1,441.79	14.82
Ludewa	8,397	4,650.30	344.44	9.46
Makete	4,128	4,195.00	320.37	7.64

Jumla	58,936	41.948	4,644.17	11.10

Chanzo: Mkoa wa Iringa: Mikakati ya Kuongeza kipato wananchi wa Mkoa wa Iringa, 1996.

Jedwali Na. XVII linadhihirisha kwamba asilimia 11.10 tu ya ardhi inayofaa kwa kilimo inatumika. Wilaya ya Iringa ambayo inaeneo linalofaa kwa kilimo kubwa zaidi kuliko wilaya nyingine mkoani Iringa, inatumia asilimia 7.2 tu. Je?, inamaanisha kwamba wananchi Mkoani Iringa hawajaitikia vyema sera ya Mikoa Minne Maarufu kwa kilimo cha mahindi? Wangekuwa wameitikia vyema hali ingedhihirisha kwa uzalishaji mkubwa kwa kila hekta na pia maeneo makubwa zaidi yangekuwa yanalimwa.

a) **Mazao ya chakula na Biashara:**

Kiwango cha uzalishaji kwa kila eneo ni kidogo sana. Jedwali Na. XVII linafafanua zaidi juu ya hali hii. Uzalishaji wa mahindi kwa hekta ni mdogo sana, kwa mfano mwaka 1996 wastani wa tani 2 tu zilizalishwa kwa kila hekta ikilinganishwa na uwezo wa kuzalisha tani 6.5/ha. Baada ya Mkoa huu kutangazwa kuwa ni mmoja wa mikoa minne maarufu inayozalisha mahindi, na kupatiwa misaada muhimu mbalimbali na Serikali ya Mkoa na Serikali Kuu ilitarajiwa uzalishajii ungekuwa umepanda kwa kiwango kikubwa.

Ni vyema sababu zikajulikana zinazokwamisha uzalishaji bora wa mazao na hasa mahindi, kwani hata nusu ya tani 6.5/ha haijafikiwa, kiwango ambacho kinaweza kabisa kupatikana mkoani humo.

Jedwali Na. XVIII: UZALISHAJI WA MAZAO TANI/HEKTA, MKOANI IRINGA, 1996.

Aina ya Zao	Uzalishaji (Tani/Ha)	Kiwango cha Uzalishaji kinachoweza kupatikana (Tani/Ha)	Kiwango ambacho hakijafikiwa (Tani/Ha)
Mahindi	2.0	6.5	4.5
Maharage	0.6	1.3	0.9
Mtama	1.5		
Mpunga	2.0	4.5	2.5
Ngano	1.2	3.0	1.8
Vitunguu	7.0	15.0	8.0
Nyanya	30.0	80.0	50.0
Cabbage	40.0	60.0	20.0
Viazi Mviringo	8.0	15.0	7.0
Tumbaku	0.7	1.5	0.8
Kahawa	0.35	1.5	1.25
Pareto	1.2	2.5	1.3

Chanzo: Mkoa wa Iringa:
Mikakati ya kuwaongezea kipato wananchi wa Mkoa wa iringa - Rasimu, 1996.

i) **Mazao ya Chakula**:

Mahindi ni zao muhimu kwa chakula na biashara mkoani Iringa. Zao hili linaweza kuzalishwa sehemu zote za mkoa ingawaje yapo maeneo mengine yanayozalisha zaidi kuliko mengine kutokana na hali nzuri ya hewa kwa uzalishaji wa zao hili. Yapo vile vile mazao mengine yanayolimwa mkoani ingawaje ni kwa kiwango kidogo. Mazao haya ni pamoja na: mpunga na mtama. Eneo maarufu kwa kilimo cha mpunga ni bonde la mto Ruaha, wilaya ya Iringa; Sadani katika wilaya ya Mufindi na Upangwa sehemu ya kusini ya wilaya ya Njombe. Maeneo yanayolima mpunga kwa kiwango kidogo ni eneo la chini Mufindi, eneo la chini Ubena na eneo la Wanging'ombe. Maeneo yanayolima mtama yametawanyika mkoani na hustawi vizuri katika maeneo yote yenyemvua chache mkoani.

Kielelezo Na. 9: Uzalishaji wa Mazao Muhimu ya Chakula Muhimu, Mkoani Iringa (Tani), 1987/88 - 1994/95

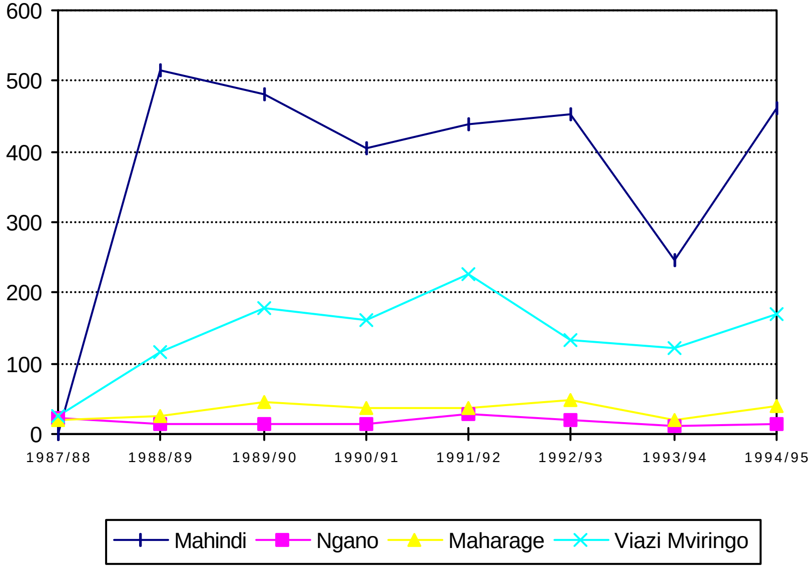

Jedwali Na.XIX: UZALISHAJI WA MAZAO MUHIMU YA CHAKULA, MKOANI IRINGA (TANI), 1987/88 - 1994/95

Zao	**Msimu wa Kilimo**							
	1987/8	**1988/8**	**1989/9**	**1990/9**	**1991/9**	**1992/9**	**1993/9**	**1994/95**
Mahindi	-	515,50	482,13	404,79	438,69	453,44	247,61	461,394
Mtama	16,970	5,428	24,612	6,657	6,800	23,720	17,541	38,086
Mpunga	1,905	3,393	2,426	3,241	2,827	5,710	3,057	9,797
Ngano	23,414	15,193	13,062	15,349	28,735	20,911	11,962	14,223
Maharage	21,121	24,681	44,805	35,964	35,659	49,401	20,792	41,018
Muhogo	4,260	860	3,932	5,403	23,455	29,836	9,897	19,249
Viazi Mviringo	26,183	116,14	178,55	161,59	227,53	134,09	122,36	170,903
Viazi Vitamu	26,183	25,810	13,075	2,640	-	20,870	69,085	43,959
Karanga	2,211	-	480	818	2,212	2,845	1,139	1,139

Njungu	-	-	-	1,211	2,272	2,175	1,779	3,218
Matunda	-	-	3,360	-	3,056	3,056	1,171	1,172
Kabegi	-	-	3,875	-	2,016	7,425	6,593	852
Nyanya	-	-	3,875	-	5,592	-	-	-

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Ofisi ya Afisa Kilimo na Mifugo, 1996.

Mazao ya nafaka huzalishwa zaidi na wakulima wadogo. Zao la mpunga hulimwa peke yake bila kuchanganywa na mazao mengine. Kilimo cha mpunga ni cha namna mbili Mkoani, cha umwagiliaji kwa kutumia mifereji, na hulimwa Sadani, eneo la chini la Mufindi na katika bonde la mto Ruaha. Ina ya pili ni kilimo cha mpunga cha kutegemea mafuriko ya mvua kwenye mabonde. Shughuli zote za kilimo cha mpunga hufanywa kwa mkono.

Mtama hulimwa kwa mchanganyiko na mazao mengine ya nafaka na maharage. Hakuna takwimu zakuaminika juu ya ukubwa wa maeneo na kiwango cha uzalishaji wa matunda na mboga Mkoani Iringa. Kilimo cha mboga hufanyika wakati wa masika na wakulima wadogo wadogo, zao muhimu likiwa ni kabeji, ambalo limechukua nafasi ya mboga ya kienyeji ijulikanayo kama "delega". Kitaifa Mkoa wa Iringa huzalisha kwa kiwango kidogo sana cha zao la ngano. Wilaya ya Njombe huzalisha kwa wingi ngano mkoani. Kilimo cha ngano kimeathirika vibaya na ongezeko kubwa la bei ya pembejeo za kilimo kama ilivyo kwa uzalishaji wa zao la mahindi.

JEDWALI Na. XX: UKUAJI WA UZALISHAJI KWA MAZAO MUHIMU YA CHAKULA.

Zao	1988/89 hadi 1990/91	1993/94 hadi 1994/95
Mahindi	- 0.11	0.86
Mtama	1.40	1.17
Mpunga	- 0.10	2.20
Ngano	0.03	0.19
Maharage	0.61	0.97
Muhogo	3.20	0.94

Chanzo: Tume ya Mipango: Mkusanyo wa Takwimu kutoka Afisa kilimo na Mifugo wa Mkoa wa iringa, 1996.

Jedwali Na. XX linaonyesha kukua na kushuka kwa uzalishaji wa baadhi ya mazao ya chakula kati ya misimu ya kilimo ya 1988/89 hadi 1994/95. Uzalishaji wa Mazao ya chakula mahindi na mpunga ulishuka kati ya misimu ya 1988/89 na 1990/91, lakini ukaongezeka kwa kiwango cha 0.86 na 2.20 kati ya misimu ya 1993/94 hadi 1994/95. Ni mazao yanayostahimili ukame kama vile mtama na muhogo yaliyonyesha takwimu za kukua katika kipindi hivyo. Vile vile maharage na ngano yalionyesha dalili ya kuongezeka ingawaje kwa kiwango kidogo.

Kielelezo Na. 10a: Uzalishaji wa mahindi (tani), Kiwilaya, Mkoa wa Iringa

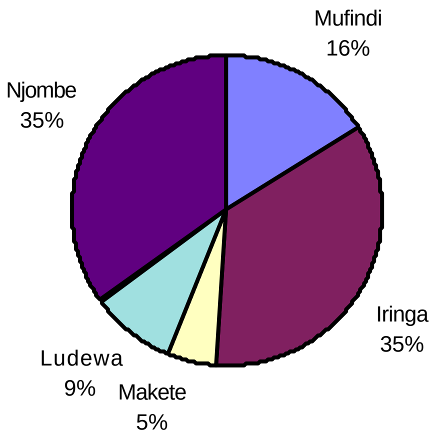

Kielelezo Na. 10b: Uzalishaji wa ngano (tani), Kiwilaya, Mkoa wa Iringa

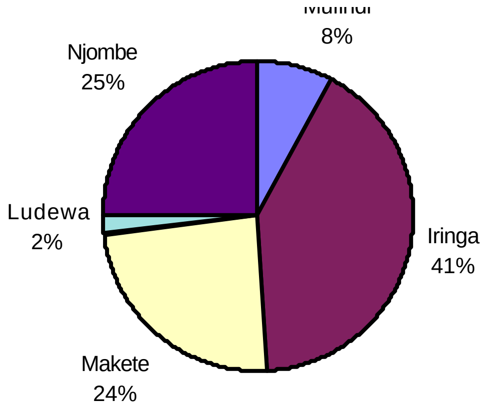

JEDWALI Na. XXI: MAZAO MUHIMU YALIYOZALISHWA (TANI) KIWILAYA, MKOA WA IRINGA, 1994/95

Zao	Wilaya					
	Iringa (tani)	**Mufindi (tani)**	**Njombe (tani)**	**Ludewa (tani)**	**Makete (tani)**	**Jumla (tani)**
Mahindi	159,823	74,482	159,352	43,320	24,516	461,394
Mtama	35,323	74	1,899	219	571	38,086
Ngano	5,898	1,101	3,494	254	3,476	14,223
Mpunga	9,147	-	-	144	506	9,797
Maharage	9,121	12,543	15,910	1,630	1,814	41,018
Muhogo	1,521	5.214	-	12,514	-	19,249
Viazi Mviringo	37,674	18,702	89,402	640	23,985	170,903
Viazi Vitamu	11,050	13,041	19,045	120	697	43,959
Njugu/karanga	440	309	390	-	-	1,139
Jumla	269,997	125,466	289,492	58,741	55,565	799,768

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa: Afisa Kilimo na Maendeleo ya Mifugo Mkoa, Iringa, 1996.

Jedwali XXI linaonyesha kwamba katika msimu wa kilimo wa 1994/95 wilaya ya Iringa iliongoza katika uzalishaji wa mahindi na kufuatiwa na wilaya ya Njombe kwa upungufu wa asilimia 0.3 tu ya kiwango kilichozalishwa na wilaya ya Iringa. Wilaya

ya Makete ilizalisha tani 24,516 tu za mahindi ikilinganishwa na tani 159,823 zilizozalishwa na wilaya ya Iringa na tani 159,352 wilaya ya Njombe. Taarifa zaidi toka jedwali hilo ni kwamba wilaya ya Iringa ni maarufu pia kwa uzalishaji wa mazao ya mahindi, mtama, ngano na muhogo, aidha wilaya za Mufindi na Njombe ni maarufu kwa kilimo cha maharage. Wilaya ya Njombe inaongoza katika kilimo cha viazi mviringo. Kwa msimu wa kilimo wa 1994/95 tani 89,402 za viazi mviringo zilizalishwa ikilinganishwa na tani 18,702; 37,674; 649 zilizozalishwa na wilaya ya Mufindi, 37,674 na Iringa (Vijijini), tani 649 Ludewa na tani 23,985 wilaya ya Makete. Uzalishaji mkubwa wa zao la zaidi katika wilaya ya Ludewa inatokana na hali ya kijiografia na hewa ambayo ni ya joto kubwa na mvua kidogo.

Juhudi zilizokwisha fanywa na uongozi wa Mkoa wa kuweka malengo ya uzalishaji wa zao la mahindi zinadhihirisha umuhimu wa zao hili mkoani humo likiwa zao la chakula na biashara. Jedwali Na. XXII linaonyesha malengo ya uzalishaji kati ya msimu wa kilimo kwa mwaka 1988/89 na 1994/95.

Kielelezo Na. 10c: Uzalishaji wa Maharage (tani), Kiwilaya, Mkoa wa Iringa

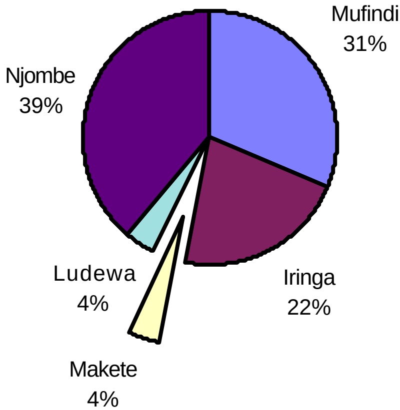

Kielelezo Na. 10d: Uzalishaji wa viazi mviringo (tani), Kiwilaya, Mkoa wa Iringa

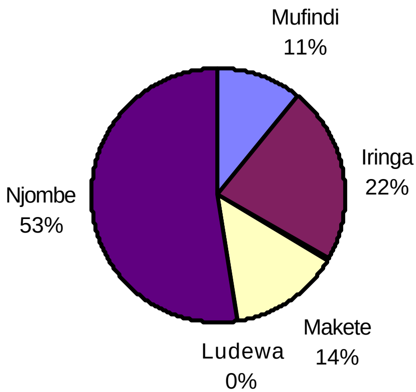

Kielelezo Na. 11: Maelengo ya uzalishaji wa mahindi, Mkoa wa Iringa 1988/89 - 1994/95

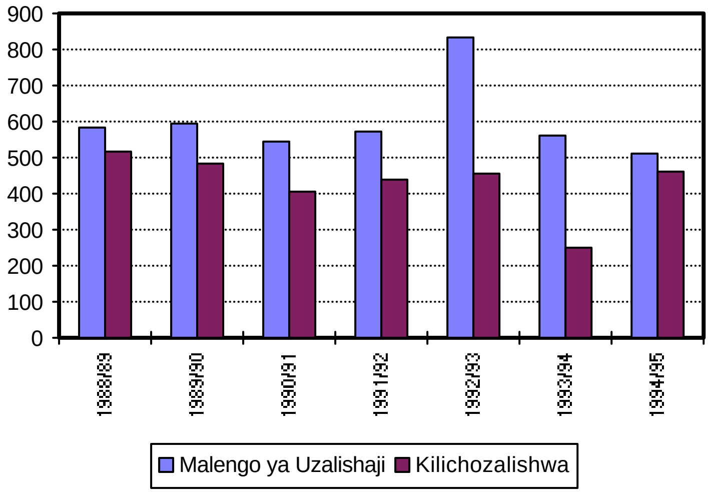

JEDWWALI Na. XXII: MALENGO YA UZALISHAJI WA MAHINDI MKOA WA IRINGA 1988/89 - 1994/95

Msimu	Malengo ya Uzalishaji	Kilichozalishwa

Muda	Hekta	Tani	Hekta	Tani
1988/89	519,139	580,799	281,555	515,508
1989/90	316,736	593,620	257,986	482,131
1990/91	310,113	543,857	273,482	404,799
1991/92	321,543	574,026	261,354	438,693
1992/93	325,328	835,190	277,968	453,448
1993/94	326,155	560,817	221,039	247,613
1994/95	304,975	509,500	275,917	461,394

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Afisa Kilimo na Mifugo, Mkoa wa Iringa, 1996.

Jedwali XXII linadhihirisha kwamba katika kipindi chote cha miaka saba (1988/89 - 1994/95) viwango vilivyofikiwa vya uzalishaji viliendelea kuwa chini ya malengo yaliyowekwa. Kwa mfano msimu wa 1988/89 uzalishaji ulikuwa chini kwa silimia 46 ya malengo ya hekta zilizopashwa kulimwa na asilimia 11 ya malengo ya mavuno. Katika msimu wa 1992/93 uzalishaji ulishuka kwa asilimia 14 ya lengo la hekta ambazo zingelimwa na kwa asilimia 46 ya lengo la uzalishaji. Msimu wa 1994/95 uzalishaji ulishuka kwa asilimia 10 ya lengo la hekta za kulimwa na asilimia 9 ya lengo la tani ambazo zingezalishwa. Mwelekeo huu wa maendeleo ya kilimo unaleta wasiwasi juu ya usahihi wa sera ya Mikoa minne Maarufu kwa kilimo cha mahindi na ufanisi wa mradi wa Sasakawa Global 2000 katika mkoa Iringa. Ilitarajiwa kungekuwepo na ongezeko la uzalishaji wa mahindi kutokana na sera ya kilimo cha mahindi Mkoani na mradi wa Sasakawa Global 2000.

ii) **Mazao ya Biashara**:

Mazao makuu ya biashara kwa Mkoa wa iringa ni: Chai, tumbaku, pareto, alizeti na kahawa.

Jedwali XXIV linaonyesha viwango vya uzalishaji wa kila zao hilo la biashara kiwilaya kwa msimu wa kilimo wa 1994/95.

Jedwali Na XXIII: MALENGO YA UZALISHAJI WA MAHINDI KIWILAYA MKOANI IRINGA, 1998/89 - 1994/95

Wilaya	1991/92		1992/93		1993/94		1994/95	
	Malengo (ton)	Kilichozalishwa (ton)	Malengo (ton)	Kilichozalishwa (ton)	Malengo (ton)	Kilichozalishwa (ton)	Malengo (ton)	Kilichozalishwa (ton)
Iringa	154,490	85,000	186,220	144,607	201,756	80,702	180,190	159,823
Mufindi	141,325	132,307	96,352	75,202	97,508	28,451	84,450	74,482
Njombe	191,447	139,394	171,880	166,185	172,000	94,600	174,490	159,352
Ludewa	58,190	58,000	50800	44,882	59,000	30,119	59,000	43,220
Makete	28,574	23,992	29,938	22,572	30,535	13,741	28,510	24,516
Jumla	**574,026**	**438,693**	**835,190**	**453,448**	**560,817**	**247,613**	**509,500**	**461,394**

Chanzo: Ofisi ya Kilimo Mkoa wa Iringa, 1996

Kielelezo Na. 12a: Uzalishaji wa zao la Kahawa Kiwilaya Mkoa wa Iringa, 1994/95

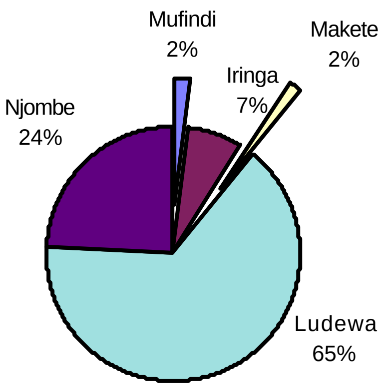

Kielelezo Na. 12b: Uzalishaji wa zao la Pareto Kiwilaya Mkoa wa Iringa, 1994/95

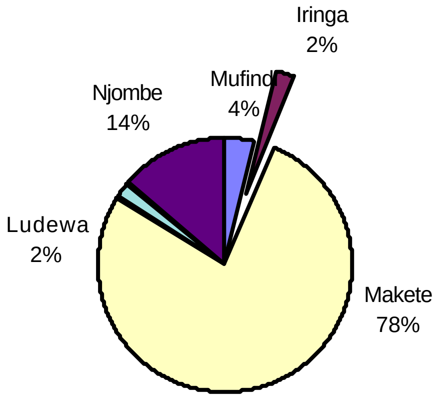

Jedwali Na. XXIV: MAZAO MAKUU YA BIASHARA YANAYOZALISHWA KIWILAYA MKOA WA IRINGA, 1994/95

Wilaya	Chai (Tani)	Kahawa (Tani)	Pareto (Tani)	Alizeti (Tani)	Tumbaku (Tani)	Pamba (Tani)
Iringa	-	11	9	12,286	768	242
Mufindi	9,520	3	17	2,147	4	-
Njombe	1,522	36	60	6,400	2	-
Ludewa	-	95	8	34	15	-
Makete	-	3	340	-	-	-
Jumla	11,042	148	434	20,867	789	242

Chanzo: Afisa kilimo na Mifugo, Mkoa wa Iringa 1996.

Kulingana na Jedwali Na. XXIV msimu wa kilimo katika mwaka 1994/95, wilaya ya Iringa Vijijini ilizalisha zaidi ya tani 12,286 za alizeti na tumbaku tani 768. Wilaya iliongoza kwa uzalishaji wa mazao haya mawili. Wilaya ya Mufindi nayo iliongoza katika uzalishaji wa chai kwa tani 9,520. Wilaya ya Makete iliongoza katika kuzalisha pareto kwa kiwango cha tani 340, wilaya ya Ludewa iliongoza kwa kuvuna tani 95 za kahawa. Wilaya ya Njombe haikuongoza katika uzalishaji wa zao lolote kati ya mazao sita yaliyoorodheshwa kwenye jedwali pamoja na kwamba inayo hali nzuri ya hewa. Wilaya ya Njombe iliweza kuzalisha tani 1,522 za chai, tani 36 za kahawa, tani 60 za pareto na tani 6,400 za alizeti.

JEDWALI Na. XXV: IDADI YA HEKTA ZILIZOLIMWA NA KIWANGO CHA MAZAO YA BIASHARA YALIYOVUNWA MISIMU YA KILIMO 1990/91 - 1994/95:

Zao	1990/91		1991/92		1992/93		1993/94		1994/95	
	Eneo (Ha)	Mavuno (Tani)	Eneo (Ha)	Mavuno (Ha)	Eneo (Ha)	Mavuno (Tani)	Eneo (Ha)	Mavuno (Tani)	Eneo (Ha)	Mavuno (Tani)
Chai	6,425	9,119	6,311	10,459	6,295	10,440	5,865	11,042	5,951	11,020
Kahawa	3,998	325	6,304	243	6,300	136	4,817	146	4,817	148.5
Tumbaku	1,410	1,038	1,699	1,462	1,566	1,156	1,356	1,277	1,356	789.7
Alizeti	4,480	6,385	16,520	13,418	22,309	19,597	18,872	9,792	23,924	20,867
Pareto	4,554	802	3,451	1,291	2,897	406	2,439	471	818	434.9
Pamba	-	-	620	280	93	7	22	10	322	241.8
Jumla	20,867	18,119	34,905	27,153	39,460	31,742	33,371	22,592	37,188	33,501

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa Iringa, Idara ya Kilimo na Mifugo.

Jambo muhimu linalojitokeza katika jedwali XXV ni kuendelea kupunguka kwa hekta za mazao ya chai na pareto misimu ya 1990/91 - 1994/95. Kwa zao la alizeti hekta zimekuwa zikiongezeka isipokuwa msimu wa 1993/94. Kwa mfano jumla ya hekta 4,480 za alizeti zilipandwa 1990/91 na hekta 23,924 za zao hilo msimu 1994/95.

Maeneo yaliyokuwa chini ya zao la kahawa yalibadilika badilika kutoka hekta 3,998 msimu 1990/91 hadi hekta 6,300 msimu 1992/93 na hekta 4,817 msimu 1994/95, sawa kwa zao la tumbaku. Jedwali Na. XXVI linaelezea vizuri zaidi mwelekeo huu wa uzalishaji.

Jedwali Na. XXVI: UKUAJI WA UZALISHAJI KWA MAZAO MACHACHE YA BIASHARA MKOANI IRINGA MISIMU 1990/91 - 1994/95.

Zao	1990/91 - 1992/93	1993/94 - 1994/95
Chai	- 0.016	- 0.002
Kahawa	- 0.095	0.01
Tumbaku	0.1	- 0.38
Alizeti	0.71	1.13

Pareto	- 0.035	- 0.08

Chanzo: Takwimu, Tume ya Mipango.

Inadhihirika kutoka Jedwali Na. XXVI kwamba kati ya msimu 1990/91 na 1992/93 mazao ya tumbaku na alizeti pekee yalipata ongezeko katika uzalishaji ingawaje kwa viwango vidogo tu. Uzalishaji wa zao la kahawa ulipungua sana kati ya misimu ya 1990/91 hadi 1992/93. Mwelekeo ulikuwa kama huo wa kushuka kwa mazao ya pareto na chai kwa misimu hiyo. Kulikuwepo na ukuaji mdogo wa zao la kahawa kati ya misimu 1993/94 na 1994/95 kutoka - 0.095 hadi 0.01. Uzalishaji wa tumbaku nao ulishuka kati ya mismu 1993/94 na 1994/95 kutoka 0.1 hadi - 0.38. Hata hivyo kulikuwa na ukuaji wa uzalishaji wa zao la alizeti kati ya 1993/94 - 1994/95 kutoka 0.71 (1990/91) hadi 1.13 (1993/94 - 1994/95).

b) **Pembejeo za Kilimo**:

Utumiaji wa pembejeo hasa mbolea umekuwa ukiendelea kushuka kutokana na upandaji wa haraka wa bei za pembejeo. Jedwali Na. XXVII linaonyesha aina ya mbolea, kiwango kilichotumika, upatikanaji wake na uwezo wa kuwafikia wakulima. Jedwali linaonyesha wazi kwamba mahitaji ya mbolea ya kupandia aina ya TSP yalikuwa tani 21,300 Mkoani Iringa katika msimu wa 1993/94, hata hivyo kiasi kilichoweza kupatikana ni tani 1,759.5 tu, na kiasi cha tani 1,530.8 ndicho kilichowafikia wakulima. Kwa maneno mengine, mahitaji yalikuwa makubwa kuliko upatikanaji wake kwa kiwango cha tani 19,769.2. Aidha mahitaji ya mbolea ya kukuzia aina ya CAN msimu wa kilimo 1993/94 yalikuwa tani 28,835 kwa mkoa mzima hata hivyo ni kiasi cha tani 7,941.1 tu ndizo zilizopatikana na kati ya hizi ni tani 6,752.7 tu ndizo ziliweza kuwafikia wakulima. Kama ilivyokuwa kwa TSP na CAN

mahitaji ya mbolea ya UREA yalikuwa tani 6,680 lakini ni tani 4,480.95 tu zilipatikana, na tani 4,161 zilisambazwa kwa wakulima. Hali hii iliendelea katika msimu wa 1994/95 kwa mahitaji, upatikanaji na usambazaji wa mbolea. Kwa ujumla tani 20,180.25 za mbolea ya aina zote ilisambazwa kwa wakulima kwa msimu wa 1993/94 dhidi ya mahitaji ya tani 63,206. Tani 29,235 zilisambazwa 1994/95 ukilinganisha na mahitaji ya tani 63,206. Iwapo hali halisi ya upatikanaji na usambazaji wa mbolea kwa wakulima ni huu basi ni dhahiri umaarufu wa mikoa minne ya uzalishaji wa mahindi hautakuwepo. Pia wakulima watakatishwa tamaa pia mategemo yao kwa ufanisi wa Sasakawa Global 2000. Kumekuwepo pia na upungufu wa mbegu bora zilizoweza kuwafikia wakulima ikilinganishwa na mahitaji halisi ya pembejeo hiyo. Hali kadhalika kwa mahitaji ya madawa ya mimea. Angalia Jedwali Na. XXIX.

JEDWALI Na. XXVII: AINA YA MBOLEA ILIYOHITAJIKA, ILIYOPATIKANA NA KUZAMBAZWA MKOA WA IRINGA MISIMU YA KILIMO 1993/94 NA 1994/95.

Mwaka	Aina ya Mbolea	Mahitaji (Tani)	Iliyopatikana (Tani)	Iliyosambwazwa (Tani)
1993/94	TSP	21,300	1,759.5	1,530.8
	DAP	-	1,418	1,354.25
	SSP	-	1,103.7	83.15
	SOP/MOP	23	21	-
	CAN	28,835	7,954.1	6,752.7
	SA	853	5,164.2	5,153.1
	UREA	6,680	4,480.95	4,146.1
	AN	-	-	-
	NPK	5,485	1,350.1	1,160.15
	MRP	-	-	-
Jumla		63,206	23,351.55	20,180.25
1994/95	TSP	21,300	2,179.4	1,878.4
	DAP	-	1,257.0	1,196.3
	SOP/MOP	-	110.1	110
	CAN	23	17	-
	SA	28,835	21,765.2	14,661.2
	UREA	853	2,064.05	930.6
	AN	6,680	10,525.35	6,775
	NPK	-	645.05	184.63
	MRP	5,485	5,145.4	3.133.8
Jumla		63,206	43,948.65	29,235.1

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa Iringa, Idara ya Mipango, 1995.

JEDWALI Na. XXVIII: MAHITAJI, UPATIKANAJI NA USAMBAZAJI WA MBEGU BORA MKOANI IRINGA KWA MISIMU YA KILIMO 1993/94 NA 1994/95.

Mwaka	Aina ya Mbegu Bora	Mahitaji (Tani)	Upatikanaji (Tani)	Usambazaji (Tani)
1993/94	UCA	142	15.1	9.1
	H.632	74	47.2	22.3
	H.614	307	65.8	24.7
	H.6302	583	168.1	31.1
	CG	40	2.17	0.19
	TMV II	40	43	15
	KITO/KILIMA	96	-	-
	MTAMA	105	50.53	20.53
	ALIZETI	86	3.09	3.06
	MAHARAGE	124	1.8	1.2
	KAHAWA	2.5	2.5	2.5
	PAMBA	5	5	5
Jumla		1604.5	404.3	138.4
	UCA	142	22.87	22.18
	H 632	74	13.21	6.66
	H 614	307	272.22	49.12
	H 6302	585	152	73.52
	CG	40	18.3	3.3
	TMV II	75	-	-
	KITO/KILIMA	40	2.1	2.1
	MTAMA	105	42.2	42.2
	ALIZETI	86	2.84	0.87
	MAHARAGE	124	1.34	1.2
	KAHAWA	2.5	2.5	2.5
	PAMBA	5.5	5.5	5.5

Jumla		1,604.5	535.1	208.96

Chanzo: Afisa Kilimo na Mifugo, Mkoa wa Iringa 1994/95.

JEDWWALI Na. XXIX: AINA YA MADAWA YA MIMEA YALIYOHITAJIKA, YALIYOPATIKANA NA KUSAMBAZWA MKOANI IRINGA MISIMU YA KILIMO 1993/94 NA 1994/95.

Mwaka	Aina ya Madawa	Mahitaji (Kg/Lit.)	Iliyopatikana (Kg/Lit.)	Iliyosambazwa (Kg/Lit.)
1993/94	Sumithion 50 EC (Lts)	362	126	62
	Actellic Super dust (Tons)	7.02	6.12	4.47
	Actellic 50 EC (Lts)	670	506	404
	Thiodan 35 EC (Lts)	1200	752	596
1994/95	Sumithion 50 EC (Lts)	160	725	525
	Actellic Super dust (tons)	10.6	6	3.29
	Actellic 50 EC (Lts)	1500	375	285
	Thiodan 35 EC (Lts)	807	425	304

Chanzo: Afisa Kilimo na Mifugo Mkoa, Iringa, 1994/95.

Ni dhahiri kwamba bila matumizi ya pembejeo za kilimo hakuna njia yeyote ile ya kumwezesha mkulima kuongeza uzalishaji wa mazao yake. Kwa kuwa wakulima wa Mkoa huu wamekuwa wakitumia pembejeo za kilimo (mbolea za viwanda) ni kwa miaka mingi hawana budi kuendelea kufanya hivyo tena kwa kiwango kikubwa zaidi kupata mavuno yakuridhisha. Hii inatokana na ufahamu kwamba jinsi mbolea nyingi inavyoendelea kutumika katika kilimo na ndivyo virutubisho vingi ndani ya udongo vinavyochujuka na mvua kutoka kwenye udongo, na hivyo hulazimisha matumizi ya mbolea zaidi na zaidi ili kupata mavuno mazuri; hatimaye mzunguko huu unakuwa wa kudumu.

(c). **Zana za Kilimo:**

Jembe la mkono limeendelea kuwa zana kuu kwa wakulima wengi mkoani, kwani ni wachache tu walionauwezo wa kuwa na jembe la kukokotwa na ng'ombe au trekta. Kwa hivyo matumizi ya zana hizi za kisasa za kilimo si ya kawaida kwa wengi mkoani. Jedwali Na. XXX linaonyesha aina ya zana za kisasa za kilimo zitumikazo Mkoani Iringa na wilaya zake.

JEDWALI XXX: ZANA ZA KILIMO ZA KISASA ZILIZOPO MKOANI IRINGA, KIWILAYA MSIMU WA KILIMO 1994/95.

Wilaya	Idadi ya Trakta	Idadi ya Plau	Idadi ya Haro	Idadi ya Planta	Idadi ya Cultivator	Idadi ya Harvester
Iringa	580	9,050	100	231	165	1
Mufindi	81	6,570	65	14	136	5
Njombe	80	10,042	75	6	164	2
Ludewa	36	6,365	36	3	109	-
Makete	20	114	9	-	6	-
Jumla	727	32,141	285	259	580	8

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Kilimo na Mifugo, Iringa.

Kwa kuchunguza Jedwali Na. XXX inadhihirika kwamba wilaya ya Njombe ina idadi ya plau nyingi zaidi ikifuatiwa na wilaya ya Iringa. Wilaya ya Makete ina idadi ndogo sana ya plau, hali hii inaweza kusababishwa na hali ya milima mingi na aina ya udongo kutofaa kwa matumizi ya zana hiyo. Kuna idadi ndogo tu ya trakta Mkoani karibu asilimia 73 ya trakta zote Mkoani zipo wilayani Iringa. Wilaya ya Makete ikiwa na idadi ndogo zaidi kati ya wilaya zote, inazo trekta 20 tu. Vile vile Jedwali Na. XXXI linaonyesha wilaya ya Makete kuwa na idadi ndogo sana ya majembe ya kukokotwa na ng'ombe ikilinganishwa na wilaya zingine. Iringa 12,455, Njombe 14,507, Ludewa 1,475, Mufindi 5,460 na Makete 369 tu.

Kutokana na Sensa ya Watu ya 1988 Mkoa wa Iringa ulikuwa na Kaya 248,479. Ikichukuliwa kwamba kila kaya ingekuwa na trekta moja au plau moja au yote mawili ingemaanisha kwamba familia 32,141 tu zingekuwa na plau na familia 757 zingekuwa na trekta, hivyo kuacha kaya 215,541 bila kuwa na trekta au plau. Hali hii ingetufanya kufikia uamuzi kwamba Mkoa wa Iringa bado unatumia zana duni katika shughuli za kilimo. Hii inatusaidia pia kueleza kwa nini uzalishaji katika kilimo unaendelea kushuka.

JEDWALI XXXI: ZANA ZA KILIMO ZINAZOKOKOTWA NA WANYAMA MSIMU 1994/95, KIWILAYA MKOANI IRINGA.

Zana za Kilimo na Wanyama wanaotumika	Wilaya					
	Iringa	Mufind	Njomb	Ludewa	Make	Jumla
Maksai	12,455	5,460	14,507	1,475	369	37,266
Punda	2,203	278	519	28	121	3,147
Plau	9,050	6,570	10,042	6,365	114	32,141
Haro	100	65	75	36	9	265
Rija Ridgers)	122	59	64	18	2	278
Cultivator	165	136	164	109	6	580
Mikokoteni	512	166	118	76	3	875

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Iidara ya Kilimo na Mifugo, Iringa.

JEDWALI Na. XXXII: IDADI YA KAYA NA ZANA ZA KILIMO WALIZOKUWANAZO MSIMU WA KILIMO 1994/95.

Wilaya	Idadi ya Trekta	Idadi ya Plau	Idadi ya Harvesters	Idadi ya Kaya (Sensa ya 1988)
Iringa	580	9,050	1	90,948
Mufindi	81	6,570	5	47,327
Njombe	80	10,042	2	65,075
Ludewa	36	6,365	-	19,981

Makete	20	114	-	25,148
Jumla	797	32,141	8	248,479

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Kilimo na Mifugo, Iringa.

d) **Hifadhi ya Mazao**:

Tatizo la hifadhi ya chakula linatokana na upungufu na uduni wa huduma ya hifadhi; hali ambayo husababisha mazao kuwa katika hali ya kuweza kushambuliwa na wadudu, panya na uharibifu wa aina nyingine ye yote wa mavuno. Bahati nzuri tatizo la uharibifu utokanao na hifadhi haupo Mkoani Iringa kutokana na kuwepo kwa hifadhi kwa njia za jadi katika kila kaya Mkoani. Yapo pia maghala ya hifadhi yaliyojengwa na Serikali.

Jedwali Na. XXXIII linaonyesha idadi ya maghala hayo, ujazo wake na mgawanyo kiwilaya.

JEDWALI Na. XXXIII: IDADI YA MAGHALA UJAZO NA MGAWANYO KIWILAYA, MKOANI IRINGA 1996.

Wilaya	Idadi ya Maghala	Ujazo (Tani)
Iringa Vijijini	69	57
Mufindi	43	19,160
Njombe	84	53,8795
Ludewa	19	15,595
Makete	-	-
Jumla	215	146,000

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Kilimo na Mifugo, Iringa, 1996.

e) **Kilimo cha Umwagiliaji**:

Kilimo cha umwagiliaji hakitumiki sana mkoani Iringa japokuwa ipo mito, mabwawa na maziwa (ziwa Nyasa). Bahati nzuri Serikali ya Mkoa na Serikali Kuu zimetambua kuwepo kwa uwezekano wa kuendeleza kilimo hiki Mkoani. Imekwisha fahamika kwamba kuna watu/wakulima waliokwisha hamasishwa na kushauriwa kujishughulisha na kilimo cha umwagiliaji na kuunda vikundi kwa shughuli hiyo, vikundi vijulikanavyo kama "Vikundi vya matumizi bora ya maji katika kilimo". Vikundi hivi vinashauriwa kushirikiana na vikundi vinavyoshughulika na miradi ya kilimo cha umwagiliaji kwa njia ya jadi. Taarifa iliyopo inaeleza kwamba vipo vijiji visivyopungua vitano vinavyoshiriki katika mradi huu wa umwagiliaji kwa njia ya jadi: Msosa Mbuyuni, Mfowelo, Ikula Mtandika na Msombwe. Jedwali Na. XXXIV linaonyesha maeneo muhimu yenye uwezekano wa kuendelezwa kwa kutumia kilimo cha umwagiliaji wilayani Iringa na Makete.

JEDWALI Na. XXXIV: MAENEO YA KILIMO CHA UMWAGILIAJI MKOANI IRINGA 1996.

Wilaya	Kijiji	Eneo (Ha) Linalofaa kwa Kilimo cha Umwagiliaji	Eneo (Ha) Linalolimwa kwa kuwagiliwa
Iringa	Mahingu	450	
	Tungamalenga	240	150
	Idodi	1680	80
	Mapogoro	807.2	375
	Makifu	1600	139
	Nyamahana	88	400
	Mlowa	368	61.2
	Pawaga	2000	600
	Ruaha	800	650

	Mbuyuni		
Makete	Mfumbi	400	150
	Kimani	400	150
	Lifua	400	50

Chanzo: Ofisi ya Kilimo na Maendeleo ya Mifugo, Mkoa wa Iringa, 1996

Mazao yanayozalishwa katika kilimo cha umwagiliaji Mkoani Iringa ni: Mpunga, Vitunguu na Nyaya.

Sasakawa Global 2000 (SG 2000):

Madhumuni ya Mradi wa Sasakawa Global 2000

- Kuwapa utaalamu wakulima wa mahindi juu ya njia bora za matumizi ya mbolea na matumizi ya mbinu bora za kilimo.
- Kuwapatia wakulima pembejeo kwa njia ya mkopo.
- Kuwapa msaada wa kitaalam au ushauri wakulima wenye kuhitaji.
- Kuwapa msaada wafanyabiashara wanaoshughulika na biashara ya uuzaji wa pembejeo ili waweze kutoa huduma hiyo kwa kiwango cha kutosheleza mahitaji ya wakulima.
- Kumjenga mkulima kuwa na uwezo wa kujitegemea na kuendelea kuwa hivyo katika kujipatia pemebejeo za kilimo pasipo kutegemea kukopeshwa.

Imekwisha elezwa katika taarifa kwamba SG 2000 imefanikiwa kuuwezesha Mkoa wa Iringa kutekeleza yafuatayo:-

- Ujenzi wa maghala 147 kati ya maghala 150 yaliyokuwa yamepangwa.

- Wakulima 9,715 wamepatiwa utaalam wa kilimo cha kisasa.

- Tani 1452.45 za mbolea na pemebejeo nyingine za kilimo ziliwafikia wakulima kwa njia ya mikopo.

JEDWALI Na. XXXV: IDADI YA VIJIJI, WAKULIMA NA EKARI ZILIZO CHINI YA MRADI WA SG 2000.

Wilaya ya Iringa	1989/90	1990/91	1991/92	1992/93	1993/94
1. Vijiji	20	34	30	31	20
2. Wakulima	220	2247	1500	1230	300
3. Ekari	220	2227	1500	1230	300
Wilaya ya Mufindi					
1. Vijiji	-	13	13	17	10
2. Wakulima	-	130	372	293	100
3. Ekari	-	130	372	293	100
Wilaya Njombe					
1. Vijiji	10	30	38	30	16
2. Wakulima	100	2000	1626	1245	320
3. Ekari	100	2000	1626	1245	320

Chanzo: Idara ya Kilimo na Maendeleo ya Mifugo, Mkoa wa Iringa, 1996.

Jambo lisilokawaida katika Jedwali Na. XXXV ni kushuka kwa idadi ya wakulima washiriki katika mradi wa SG 2000. Kushuka si kwa wakulima tu bali pia kwa vijiji shiriki na idadi ya ekari zilizokuwa katika mradi. Kwa mfano kulikuwa na vijiji 20 vilivyokuwa katika mradi SG 2000 msimu 1989/90. Idadi hii iliongezeka hadi kufikia vijiji 34 msimu 1990/91 na baadaye

ikashuka kufikia vijiji 30 msimu 1991/92 na ikaendelea kushuka tena na kufikia vijiji 20 tu msimu wa 1993/94. Kwa upande wa wakulima taarifa inazidi kutisha zaidi. Wilaya ya Iringa ilianza na wakulima washiriki 220 msimu wa 1989/90, idadi hiyo ikaongezeka hadi wakulima 2,247msimu wa 1990/91. Ghafla idadi ikashuka hadi kufikia wakulima 300 tu msimu wa 1993/94, Wilaya ya Njombe nayo ilianza na wakulima 100 msimu wa kilimo wa 1989/90, ghafla idadi hiyo ikapanda juu sana hadi kufikia wakulima 2000 msimu wa 1990/91. Katika msimu wa 1993/94 idadi ya wakulima ilistaajabisha kwa kushuka ghafla kwa kiwango kikubwa kutoka wakulima 2000 hadi kufikia wakulima 320 tu. Mwelekeo huo wa kuzorota kwa mradi ulijitokeza pia katika idadi ya ekari zilizokuwa zimelimwa katika mradi. Inashangaza kusikia kutoka kwa uongozi wa Mkoa ukisema kwamba mradi wa SG 2000 umesaidia sana kuongeza uzalishaji wa mahindi mkoani kutoka magunia 12 kwa helta hadi magunia 25/Ha.

Kwa mujibu wa madhumuni na maelezo ya mradi was SG 2000 ilitarajiwa kwamba wahusika wote wangeshiriki kikamilifu katika utekelezaji wa mradi huu; lakini yanayojitokeza katika Jedwali Na. XXXV inaonyesha hali tofauti na ilivyokuwa imetarajiwa. Kushuka kwa vigezo vyote vya mradi huu kunathibitisha ukweli kwamba mradi wa SG 2000 haukuwa na mafanikio katika Mkoa wa Iringa. Kwa hiyo ni vyema kwa uongozi wa Mkoa kuchambua sababu zilizofanya mradi usifanikiwe na hivyo kurekebisha kasoro hizo ili zisije zikajirudia katika miradi mingine au ya namna hiyo ya uzalishaji mahindi.

Kilimo cha Mahindi katika Mikoa maarufu kwa kilimo cha zao hilo msimu 1994/95:

Jedwali Na. XXXVI linaonyesha idadi ya hekta zinazolimwa mahindi ikilinganishwa na hektari zinazofaa kwa kilimo cha zao hilo katika mikoa hiyo minne maarufu kwa kilimo cha mahindi.

Kielelezo Na. 13: Mahindi yaliyozalishwa na mikoa inayozalisha kwa wingi Mbeya, Rukwa, Iringa na Ruvuma, 1994/95

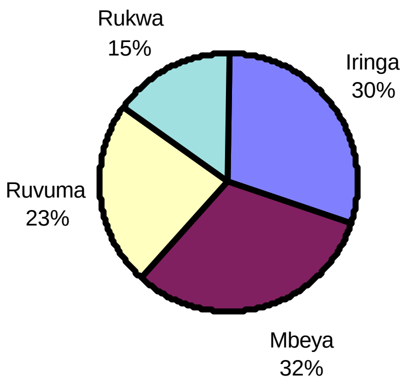

JEDWALI Na. XXXVI: IDADI/(JUMLA YA HEKTA) YA MAENEO YANAYOFAA KWA KILIMO CHA MAHINDI MAENEO YALIYOPANDWA NA UZALISHAJI KATIKA MIKOA MINNE MASHUHURI KWA KILIMO CHA MAHINDI 1994/95.

Mikoa	Maeneo (Ha)	Maeneo yaliyopandwa (Ha)	Uzalishaji (Tani)	Wastani (Tani/Ha)
Ruvuma	137,570	108,961	202,557	1.859
Iringa	243,306	149,013	266,027	1.785
Mbeya	193,555	93,533	286,276	3.061
Rukwa	100,057	71,113	136,348	1.917
Jumla	674,488	422,620	891,208	2.155

Chanzo: National Sample Census of Agriculture 1994/95 Report, Volume III.

Jedwali Na. XXXVI linaonyesha kwamba Mkoa wa Iringa inayo maeneo makubwa yanayofaa kwa kilimo cha mahindi kuliko mikoa mingine mitatu maarufu kwa mahindi. Vile vile mkoa ulikuwa na idadi kubwa zaidi ya hekta zilizolimwa mahindi msimu wa kilimo 1994/95. Pamoja na umaarufu huu, mkoa wa Iringa ulikuwa na kiwango cha chini zaidi cha uzalishaji kwa kila hekta msimu 1994/95. Mkoa wa Mbeya ulikuwa unaongoza kwa kiwango cha juu cha uzalishaji kwa kila hekta ukifuatiwa na Mikoa ya Rukwa na Ruvuma. Pamoja na Kuwepo kwa mradi wa SG 2000 na Sera ya Mikoa Minne maarufu kwa kilimo cha mahindi kiwango cha uzalishaji Mkoani Iringa kilibakia chini, jambo ambalo mkoa sharti ulifuatilie na kuirekebisha.

f) **Hali ya Chakula**:

Kawaida mkoa wa Iringa unajitosheleza kwa chakula kutokana na hali nzuri ya hewa kwa shughuli za kilimo cha mazao mbalimbali. Hakuna ushahidi uliokwisha kupatikana ukionyesha uhaba wa chakula mkoani humo; isipokuwa msimu wa 1994/95 ilitolewa taarifa kwamba kulikuwa na kaya 49,846 zilizokuwa zimekumbwa na upungufu wa chakula (nafaka) kwa kiwango cha tani 30,044. Maeneo yaliyopatikana na jenga hili ni: Tarafa za Pawaga, Idodi, Mahenge na Kalenga - Wilaya ya Iringa. Tarafa ya Malangali katika wilaya ya Mufindi na tarafa Wanging'ombe, baadhi ya maeneo (Usuka na Mdandu) katika tarafa ya Mdandu. Katika tarafa ya Makambako vijiji vya Mawande, Welela na Idofi. Wilayani Ludewa kata za Luilo na Iwela pia zilipata upungufu huo wa chakula msimu wa 1994/95. Jedwali Na. XXXVII linaonyesha ukubwa wa tatizo hili Mkoani Iringa msimu wa 1994/95.

JEDWALI Na. XXXVII: UKUBWA WA TATIZO LA UHABA WA CHAKULA MKOANI IRINGA - MSIMU WA 1994/95

Wilaya	Idadi ya Kaya	Mahitaji ya nafaka (Tanii)	
		Mahindi	Maharage
Iringa	32,170	21,173	918
Mufindi	6,758	3,566	-
Njombe	9,688	4,271	-
Ludewa	1,230	116	-
Jumla	49,846	29,126	918

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa,Taarifa ya Maendeleo ya Kilimo, mwaka 1994/95, Mkoa wa Iringa.

Tatizo la upungufu wa chakula laweza kuepukwa kwa kulima mazao yanayostahimili ukame na yale yanayokomaa kwa kipindi kifupi. Mazao haya ni kama: mtama, muhogo, viazi vitamu, mbegu maalum ya mahindi (composite) n.k. na kuendeleza kilimo cha umwagiliaji katika mabonde.

2.3.2 Mifugo:

Ufugaji wa ng'ombe, mbuzi na kondoo Mkoani Iringa ni moja wapo ya shughuli muhimu ya kiuchumi kwa jamii. Mkoa ulikuwa na ng'ombe 534,792, mbuzi 178,874, kondoo 79,136, punda 3,772 na farasi 297 (Sensa ya Mifugo 1984) inakisiwa kuwepo kwa ng'ombe wa maziwa 13,000 mkoani na asilimia 75 wanafugwa kwenye nyanda za juu ambako hali ya hewa ni nzuri kwa ufugaji. Jedwali Na. XXXVIII linaonyesha mgawanyo wa mifugo kiwilaya kulingana na Sensa ya mifugo ya 1984.

Kielelezo Na. 14a: Mgawanyiko wa Mifugo (Ng'ombe) Kiwilaya Mkoani Iringa (Sensa ya Mifugo 1984)

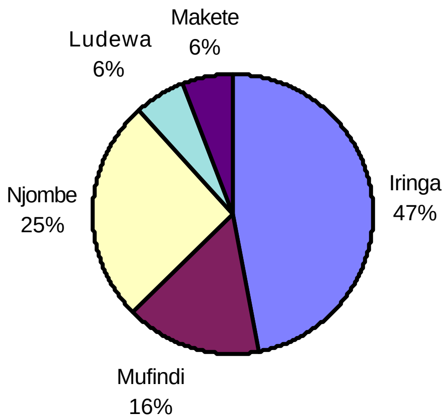
Makete
6%
Ludewa
6%
Njombe
25%
Iringa
47%
Mufindi
16%

Kielelezo Na. 14b: Mgawanyiko wa Mifugo (Mbuzi) Kiwilaya Mkoani Iringa (Sensa ya Mifugo 1984)

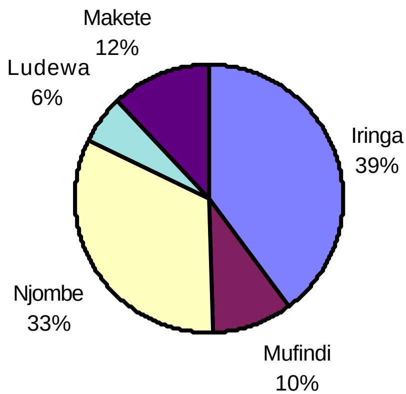

JEDWALI Na. XXXVIII: MGAWANYIKO WA MIFUGO KIWILAYA MKOANI IRINGA (SENSA YA MIFUGO 1984)

Aina ya Mifugo	Wilaya					
	Iringa	Mufindi	Njombe	Ludewa	Makete	Jumla
Ng'ombe	253,264	81,873	135,275	30,650	23,730	534,792
Mbuzi	94,221	12,413	36,596	16,035	19,609	178,874
Kondoo	31,462	7,616	25,870	4,493	6,695	79,136
Punda	3,448	180	412	180	144	3,772

Chanzo: Idara ya Kilimo na Maendeleo ya Mifugo, Mkoa wa Iringa.

Kielelezo Na. 14c: Mgawanyiko wa Mifugo (Punda) Kiwilaya Mkoani Iringa (Sensa Ya 1984)

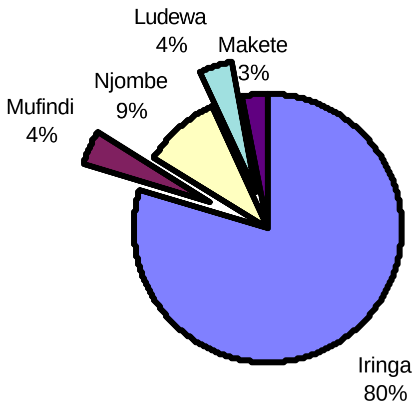

Kielelezo Na. 15: Mgawanyiko wa Mifugo (Ng'ombe) Kiwilaya Mkoani Iringa (Sensa ya Mifugo 1984)

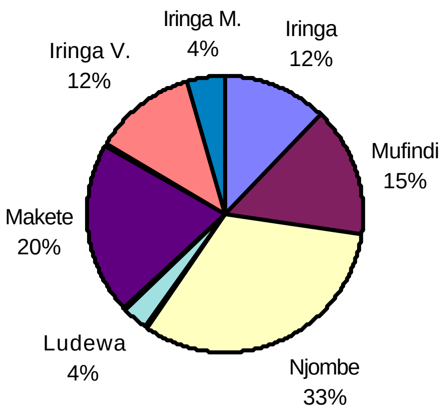

JEDWALI Na. XXXIX: MGWANYIKA WA NG'OMBE WA MAZIWA NA MASHAMBA YA MIFUGO MKOA, IRINGA.

Wilaya	Idadi ya Ng'ombe wa Maziwa	Mashamba Makubwa ya Ng'ombe wa Maziwa	
		Idadi ya Mashamba	Idadi ya Ng'ombe wa Maziwa
Iringa Vijijini	828	11	2,573
Iringa Mjini	296	2	687

Mufindi	979	5	556
Njombe	2,133	4	415
Ludewa	207	-	-
Makete	1,314	1	2,821
Jumla	5,757	23	7,052

Chanzo: Idara ya Kilimo na Mifugo Mkoa, Iringa, 1996

Ng'ombe wana umuhimu wake wa pekee kwa maisha ya wananchi kwa kuwapatia nyama ya maziwa na hivyo kuinua hali yao ya lishe. Idadi ya ng'ombe wa maziwa ni 12,809 wakimilikiwa na wafugaji wadogo wadogo na wakubwa na Mashirika ya Umma (kama vile DAFCO). Katika shamba la ng'ombe wa maziwa Kituko wapo ng'ombe wa maziwa wapatao 360 na hutoa lita za maziwa zipatazo 906,372 kwa mwaka. Uzalishaji wa maziwa mkoani huathiriwa na uhaba wa soko la maziwa na tatizo la usafirishaji na hifadhi. Jedwali Na. XL linaonyesha uzalishaji wa maziwa mkoani Iringa msimu wa 1992/93 hadi 1995/96.

JEDWALI Na. XL: UZALISHAJI WA MAZIWA MKOA WA IRINGA, 1992/93 - 1995/96

Mwaka	Uzalishaji (Lita)
1992/93	3,443,713
1993/94	3,722,720
1994/995	4,018,713
1995/96	4,179,457
Jumla	15,364,603

Chanzo: Idara ya Kilimo na maendeleo ya Mifugo Mkoa, Iringa.

JEDWALI Na. XLI: HALI YA HUDUMA ZA MIFUGO ILIYOPO KIWILAYA, MKOA WA IRINGA 1996

Wilaya	Majosho	Machinjio	Vibanio	Vituo vya Afya	Mabanda ya Ngozi

	yaliyopo	Mahitaji	yaliyopo	mahitaji	vilivyopo	Mahitaji	Vilivyopo	Mahitaji	Yaliyopo	Mahitaji
Iringa Vijijini	64	90	6	12	2	15	5	9	6	12
Iringa Mjini	2	2	2	3	-	1	1	1	1	3
Mufindi	40	63	7	10	8	8	3	5	7	10
Njombe	34	86	7	12	2	4	5	7	7	12
Ludewa	9	25	3	7	1	1	2	4	3	7
Makete	17	47	1	6	-	1	1	5	1	6
Jumla	272	313	26	50	13	30	16	31	25	50

Chanzo: Idara ya kilimo na Maendeleo ya Mifugo Mkoa, Iringa, 1996.

Majosho na vituo vya afya ni muhimu sana kwa huduma ya mifugo, kiwango kilichopo hakitoshekezi mahitaji. Kwa mfano mahitaji ya majosho ni 313 Mkoani lakini yaliyopo ni 272 tu. Wilaya zote Mkoani zina tatizo hili la upungufu wa majosho. Vile vile kuna upungufu wa vituo vya afya. Iringa Vijijini imeathirika sana na tatizo hili. Iringa Vijijini inatakiwa iwe na vituo 9 lakini kulikuwepo na vituo 5 tu. Pamoja na tatizo la uhaba wa huduma muhimu za mifugo tatizo la vifo vya mifugo nalo ni kubwa. Matatizo yasababishayo vifo vingi ni ugonjwa wa ndigana na homa za mapafu. Kuharibika kwa majosho, gharama kubwa ya madawa ya kupe huwafanya wafugaji wengi washindwe kuogesha mifugo yao.

2.3.3 Maliasili:

i) Mkoa wa Iringa unayo rasilimali kubwa itokanayo na misitu. Yapo mapori ya hifadhi 67 ikiwa ni pamoja na hifadhi ya msitu wa Sao Hill na mapori mengine. Msitu wa Sao Hill ni maarufu siyo tu kutokana na hadhi yake ya hifadhi bali kwa sababu ni moja wapo ya chanzo cha mto Ruaha. Kutokana na umaarufu wa msitu wa Sao Hill Serikali ilitambua uwezekano wa kujenga na kuendesha mtambo wa Karatasi wa Mgololo ambao ni mkubwa kuliko yote iliyopo kusini mwa jangwa la Sahara. Pamoja na ukubwa uliopo wa msitu wa Sao

Hill bado upo umuhimu wa kuutumia kwa uangalifu ili usije ukatumika ovyo bali kwa lengo la kuhifadhi. Inafahamika wazi kwamba iwapo misitu itakatwa bila utaratibu mzuri au kukatwa ovyo misitu hiyo hupotea baada ya muda mfupi tu na hivyo uwezo wake wa kutosheleza mahitaji ya binadamu nayo pia hupunguka. Juhudi za uongozi mkoani za kuhifadhi misitu zinatia moyo na pale pale kuotesha miche kwa wingi kwa lengo la kuendeleza maeneo ya misitu hasa kwenye maeneo yenye miti michache au hakuna kabisa. Jedwali Na. XLII linaonyesha idadi ya misitu ya hifadhi na misitu kwenye maeneo ya chanzo cha maji/mito kiwilaya Mkoani Iringa.

JEDWALI Na. XLII: IDADI YA MISITU YA HIFADHI NA MAPORI KWENYE VYANZO VYA MAJI/MITO, KIWILAYA MKOANI IRINGA.

Wilaya	Idadi ya Misitu ya Hifadhi	Misitu ya Vyanzo vya Maji/Mito	Maeneo ya Hifadhi	
			Misitu ya Hifadhi (Ha)	Misitu ya Vyanzo vya Maji/Mito (Ha)
Iringa	13	11	159,100	155,302
Mufindi	23	18	47,338	16,690
Njombe	20	6	17,146	23,026
Ludewa	4	4	7,504	7,504
Makete	6	6	23,026	44,495
Jumla	66	45	253,976	247,017

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Maliasili, Iringa.

Jedwali Na. XLII linaonyesha umaarufu wa Wilaya ya Iringa katika suala zima la hifadhi ya misitu, ipo misitu ya hifadhi yenye ukubwa wa Hekta 159,100 na misitu ya vyanzo vya maji/mito

hekta 155,302. Wilaya ya Mufindi ina misitu ya hifadhi 23 ambayo ni idadi kubwa zaidi ya wilaya zote ikifuatiwa na wilaya ya Njombe yenye misitu ya hifadhi 20. Mkoa umekuwa ukifanya juhudi ya kuotesha miche kwa ajili ya kupanda kwenye maeneo yaliyo wazi; juhudi hii imeanza tangu 1975. Angalia Jedwali Na. XLIII.

JEDWALI Na. XLIII: IDADI YA MICHE ILIYOOTESHWA NA IDADI YA HEKTA ILIYOPANDWA MKOANIIRINGA, MWAKA 1975 - 1995.

Mwaka	Idadi ya Miche	Hekta Zilizopandwa
1975	349,114	440
1976	182,644	458
1977	611,514	339
1978	1,008,034	536
1979	2,365,166	569
1980	2,922,276	1,732
1981	4,232,975	1,724
1982	2,044,227	1,582
1983	3,007	1,735
1984	4,577,979	2,797
1985	4,508,820	2,703
1986	3,744,793	1,866
1987	4,708,808	2,185.4
1988	3,490,603	1,745.3
1989	4,958,221	2,529.1
1990	14,066,495	2,945
1991	7,078,095	3,945
1992	5,574,563	3,395.6
1993	5,874,073	2,937
1994	6,332,969	3,166.5
1995	5,748,720	2,874.4
Jumla	84,383,096	42,203.8

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Maliasili, Iringa.

Jedwali Na. XLIII lionaonyesha kwamba kuanzia mwaka 1975 hadi 1995 Mkoa umekuwa ukijishughulisha na uoteshaji na upandaji miti. Kiwango cha zoezi hili unatofautiana mwaka hadi mwaka. Jedwali na. XLIV linaonyesha makundi mbalimbali yaliyojihusisha na uoteshaji na upandaji miti Mkoani Iringa, 1986 - 1994.

JEDWALI Na. XLIV: IDADI YA MICHE ILIYOOTESHWA NA KUPANDWA NA VIKUNDI MBALIMBALI MKOANI IRINGA, 1986 - 1994.

Mwaka	Idadi ya Miche iliyooteshwa na Vikundi					Maeneo yaliyopandwa (Ha)
	Idaa za Serikali	Vijiji	Taasisi za Kidini	Taasisi za Elimu	Wafadhili wa Jamii	
1986	1,872,000	418,000	13,866	63,255	1,377,672	1,866
1987	2,596,169	677,231	177,500	82,000	837,908	2,185.4
1988	958,985	549,962	150,204	192,540	1,630,912	1,745.3
1989	1,848,912	531,607	18,287	302,433	2,356,982	2,529.1
1990	908,400	2,768,20	1,565,645	-	647,750	2,945
1991	2,500,000	637,790	1,678,000	878,917	2,195,000	3,945
1992	2,614,895	298,114	1,255,000	173,138	2,450,000	3,395.6
1993	2,448,193	211,000	1,200,000	155,192	1,859,688	2,937
1994	2,400,228	287,248	1,639,813	25,485	1,980,195	3,166.5
Jumla	18,147,782	6,379,152	7,698,315	1,872,960	15,336,107	24.715

Chanzo: Idara ya Maliasili Mkoa, Iringa, 1996

Vikundi mbalimbali vilijihusisha na uoteshaji/upandaji miti yaani, shule, idara za Serikali, Taasisi za Dini, Vijiji na Wafadhili mbalimbali. Kati ya mwaka 1986 hadi 1994 Idara za Serikali ziliongoza kwa kuwa na idadi kubwa ya miche iliyootesha (miche 18,147,782) zikifuatiwa na vikundi vya wafadhili ambavyo viliotesha miche 15,336,107 katika kipindi hicho. Taasisi za elimu zilikuwa za mwisho katika kufanikisha zoezi hili. Jedwali XLV linaonyesha idadi ya miche iliyooteshwa na kupandwa kiwilaya Mkoani Iringa mwaka 1995.

JEDWALI Na. XLV: MICHE ILIYOOTESHWA NA KUPANDWA KIWILAYA MKOANI IRINGA, 1995.

Wilaya	Miche iliyooteshwa	Maeneo Yaliyopandwa
Iringa	1,361,471	680.7
Mufundi	1,256,041	628
Njombe	2,881,514	1,440.8
Ludewa	83,035	41.5
Makete	166,659	83.32
Jumla	5,748,720	2,873.52

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Maliasili Iringa, 1996.

Kulingana na Jedwali Na. XLV, wilaya ya Njombe iliongoza kwa idadi ya miche iliyooteshwa, ikifuatiwa na wilaya za Iringa na Mufindi. Aidha wilaya ya Njombe iliongoza kwa idadi kubwa ya hekta zilizopandwa miti mwaka 1995, ambapo wilaya hiyo ilipanda hekta 1,440.8 ikilinganishwa na hekta 41.5 za wilaya ya Ludewa, Makete hekta 83.32 na Mufindi hekta 628.

ii) **Wanyamapori**:

Mkoa wa Iringa ni miongoni mwa mikoa michache yenye utajiri wa wanyamapori. Ukweli huu unadhihirika na kuwepo kwa mbuga za wanyama mbili. Ruaha na Udzungwa. Vile vile Mkoa una maeneo mawili mapori tengefu ya wanyama (Game Controlled areas): Luanda/Mkwambi na Kihongosa. Mbuga ya wanyama ya Ruaha ina ukubwa wa kilometa za mraba 10,300; Luanda/Mkwambi ina eneo la kilometa za mraba 6,817 na Kihongosa 30 km^2. Jedwali Na. XLVI linaonyesha ukubwa wa maeneo ya mbuga za wanyama na hifadhi ya mbuga za wanyama.

JEDWALI Na. XLVI: AINA NA ENEO LILILO HIFADHIWA KWA AJILI YA WANYAMAPORI.

Aina	Ukubwa wa Eneo
A. Hifadhi ya Wanyamapori	
1. Ruaha	10,300 km^2
2. Udzungwa	1,990 km^2
B. Maeneo yaliyopendekezwa kuwa Hifadhi ya Wanyamapori:(Mapori tengfu)	
1. Luanda/Mkwambi	6,817 km^2
2. Kihongosa	30 km^2

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Maliasili, Iringa, 1996.

Mbuga za wanyamapori za Ruaha na Udzungwa tofauti na mbuga nyingine zimeendelea kuhifadhi hali zake za kiasili kwa maisha ya viumbe vyote waishio katika mbuga hizo. Hii imetokana na kutoingiliwa na shughuli za binadamu. Mbuga za Ruaha ni ya pili kwa ukubwa baada ya mbuga ya Serengeti jina la mbuga hii limetokana na jina la Mto Ruaha ambao unapita eneo la mashariki la mbuga. Vipo vivutio vingi katika mto huu yakiwemo maporomoko ya maji na uzuri wa eneo. Wanyama kama viboko, mamba na pia samaki, hupatikana kwa wingi ndani ya mto huu. Mbuga ya Ruaha ina idadi ya wanyama mbalimbali isipokuwa suara aina ya Thomsongazelle, nyumbu na topi. Zipo aina mbalimbali ya ndege zaidi ya 370ndani ya mbuga na baadhi yake hawajawahi kuonekana katika mbuga za ukanda wa kaskazini mwa Tanzania. Kama ilivyo katika mbuga nyingine za wanyama nchini uwindaji haramu umeshamiri ndani ya mbuga hii. Jedwali Na. XLVII na Na. XLVIII yanatoa mwanga juu ya ukubwa wa tatizo hili katika mbuga za hifadhi za wanyamapori mkoani Iringa.

JEDWALI Na. XLVII: IDADI YA WAWINDAJI HARAMU NA MATUKIO YALIYOTOLEWA TAARIFA 1980 - 1992

Mwaka	Idadi ya Wawindaji haramu walioshikwa	Idadi ya Matukio
1980	624	19
1981	9	13
1982	132	13
1983	6	18
1984	-	68
1985	21	57
1986	18	26
1987	27	20
1988	36	11
1989	456	22
1990	24	10
1991	427	55
1992	-	15

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Maliasili, Iringa, 1996

Kielelezo Na. 16: Mapato Yaliyopatikana Kutokana na Shughuli za Wanyamapori 1990/91 - 1995/96 (T.Shs.)

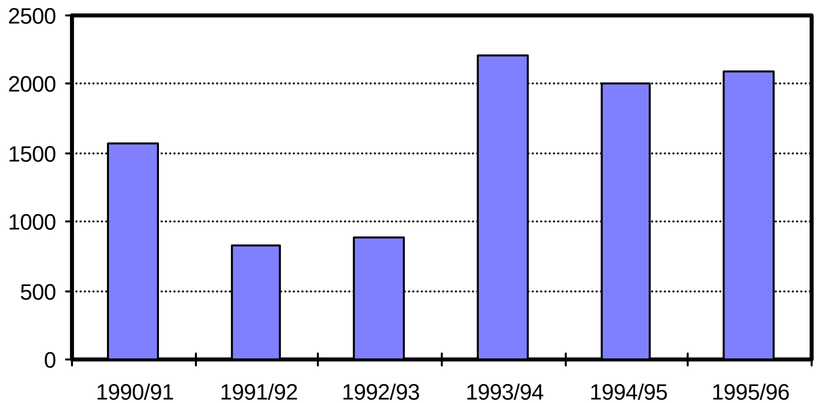

JEDWALI Na. XLVIII: MAPATO YALIYOPATIKANA KUTOKANA NA SHUGHULI ZA WANYAMAPORI 1990/91 - 1995/96 (T.SHS.)

Mwaka	Leseni Uwindaji	Leseni za kutengeneza Bidhaa za wanyamapori	Uuzaji wa Bidhaa za wanyamapori	Uuzaji wa kadi za wanyamapori	Adhabu	Jumla
1990/91	1,473,237	8,000	2,400	-	83,800	1,567,437
1991/92	679,971	1,800	46,00	5,800	92,000	826,571
1992/93	796.650	4,200	12,000	17,200	50,000	880,050
1993/94	2,131,353	1,400	21,500	13,200	49,000	2,216,453
1994/95	1,777,829	600	1,600	15,400	217,600	2,011,829
1995/96	1,945,155	800	-	15,000	137,000	2,097,955

Chanzo: Idara ya Maliasili, Mkoa, Iringa 1996.

JEDWALI Na. XLIX: IDADI YA MASALIA YA WANYAMAPORI NA SILAHA ZILIZOSHIKWA KUTOKA KWA MAJANGIRI 1985 - 1993

Mwaka	Idadi ya Pembe za Ndovu	Meno Viboko	Ngozi za Chui	Ngozi za mamba	Silaha (Bunduki)
1985	692	-	3	-	24
1986	146	-	1	-	12
1987	11	-	-	-	6
1988	14	-	1	-	-
1989	24	-	-	-	5
1990	-	-	-	-	1
1991	34	12	1	3	-
1992	367	-	-	-	7
1993	-	-	-	-	1994

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Maliasili, Iringa.

iii) Uvuvi:

Moja ya shughuli muhimu kwa wakazi wa Mkoa wa Iringa wanaoishi kando kando ya ziwa na mabwawa ni uvuvi. Maeneo maarufu kwa uvuvi mkoani ni Ziwa Nyasa. Bwawa la Mtera Ziwa Ngwazi wilayani Mufindi na bwawa la Itombololo.

Shughuli za uvuvi hufanyika katika mito ya Ruaha Mkuu na Ruaha. Uvuvi unafanyika zaidi katika Ziwa Nyasa ambalo kwa upande wa Tanzania lina ufuko wa urefu wa km. 260. Kilometa zipatazo 20 za ufuko zimo Mkoani Mbeya na zilizobaki zimegawanyika karibu nusu kwa nusu kati ya mikoa ya Iringa na Ruvuma. Ufuko katika Mkoa wa Iringa wote uko wilayani Ludewa na karibu ufuko huu wote haupitiki isipokuwa katika eneo la Manda kutokana na milima ya Livingstone inayopakana na Ziwa hili.

Uvuvi katika Mkoa wa Iringa unafanyika zaidi katika Ziwa Nyasa na Bwawa la Mtera. Shughuli hii huzalisha samaki wa kutosheleza mahitaji ya mkoa na ziada hupata masoko katika mikoa ya Dodoma, Mbeya, Ruvuma, Morogoro na hata Dar es Salaam. Bwawa la Mtera ni la kujengwa. Uvuaji katika bwawa hili uko chini ya uwezo wake, hali hii imetokana na uongozi mkoani kushindwa kusimamia na kuendeleza shughuli za uvuvi. Pia zana duni za uvuvi kama vile nyavu na vyombo vya kuvulia zimechangia kuleta ufanisi mdogo wa uvuvi mkoani. Jedwali Na. I hapo chini linaonyesha viwango vya samaki vilivyopatikana katika ziwa Nyasa na katika mabwawa, pia na vyombo vya kuvulia na idadi ya wavuvi mkoani.

MUHTASARI WA TAKWIMU ZA UVUVI MKOANI IRINGA.

1. BWAWA LA MTERA, WILAYANI IRINGA.

Mwaka	Idadi ya Wavuvi	Idadi ya vyombo vya uvuvi	Uzito wa samaki (Tani)	Thamani ya samaki waliovuliwa (T.Shs. '000)
1990	970	713	2,779.5	186,737.5
1991	822	665	315.2	210,352.21
1992	722	681	5037.05	511,642.11
1993	789	316	2346.34	489,124.75
1994	660	602	128.21	34,611.10

1995	563	503	98.35	39,056.083

2. BWAWA LA ITOMBOLOLO, WILAYANI NJOMBE

Mwaka	Idadi ya wavuvi	Idadi ya Vyombo vya Uvuvi	Uzito wa samaki (Tani)	Thamani ya Samaki (T.Shs. '000)
1990	26	24	59.8	4771.2
1991	28	21	63.10	5030.81
1992	18	18	43.12	3253.83
1993	38	10	9.84	2235.88
1994	132	25	6.005	1804.2
1995	-	-	-	-

3. ZIWA NYASA WILAYA YA LUDEWA:

Mwaka	Idadi ya Wavuvi	Idadi ya vyombo vya Uvuvi	Uzito wa Samaki (Tani)	Thamani ya Samaki waliovuliwa (T.Shs. '000)
1990	486	494	4,084.48	129,540.75
1991	568	717	2,925.9	125,587.89
1992	471	587	3,113.7	149,410.5
1993	320	322	2,623.71	289,648.47
1994	271	265	20.058	4,011.6
1995	334	240	56.518	5,986.5

4. BWAWA LA NGAZI WILAYA YA MFUNDI.

Mwaka	Idadi ya Wavuvi	Idadi ya vyombo vya Uvuvi	Uzito wa Samaki (Tani)	Thamani ya Samaki (T.Shs. '000)
1990	23	26	30.2	2,327.9
1991	87	41	61.81	2,061.8
1992	10	10	14.36	2,106.06
1993	38	10	9.84	2,235.88
1994	25	12	4.5	1,480.75
1995	32	9	3.5	1,635.7

Kielelezo Na. 17: Jumla ya samaki waliovuliwa (maelfu ya tani), Mkoa wa Iringa

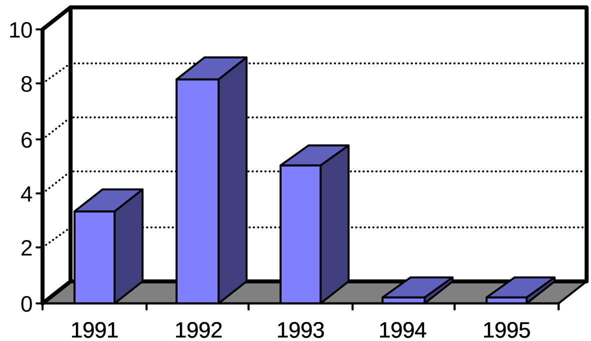

Soko la Samaki:

Kwa kawaida idadi kubwa ya samaki wanaovuliwa mkoani huuzwa wakiwa wabichi kwa matumizi ya mara moja au hukaushwa kwa moshi, jua, kukaangwa au kukaushwa kwa chumvi. Upo uharibifu wa samaki kwa kiwango fulani kutokana na hifadhi duni. Licha ya kiwango cha chini cha uvuaji samaki mkoani, bado mkoa unafanikisha kuuza nje katika mikoa ya Dar es salaam, Songea, Morogoro, Mbeya na Dodoma.

iv) Ufugaji Nyuki:

Inafahamika kwamba zaidi ya asilimia 60 ya mkoa wa Iringa unafaa kwa ufugaji wa nyuki. Maeneo yote ya misitu ya Miombo na eneo lote sambamba na mto Ruaha. Maeneo yanayofaa zaidi kwa ufugaji wa nyuki ni kama yafuatayo:

Wilaya	Eneo (Kijiji)
Iringa	Kiwere, Idodi, Pawaga, Image, Ibumu, Kilolo, Ipalamwa, Makungu, Ukwega, Mahenge, Mtandika na Udekwa.
Mufindi	Ipilima, Kiponda, Kwatwanga, Magunguli, Makungu, Sadani, Chogo, Malangali, Uhafiwa, Mapanda, King'eng'e, Ukosani, Mgololo na maeneo yanayopakana na Mashamba ya Chai ya Brooke Bond.
Njombe	Igula, Iyai, Mayale, Ikabula, Igekedza, Igominyi, Mpululu, Udonja, Banawanu, Ujindile, na Maeneo ya Lupembe.
Ludewa	Mbwila, Ludende, Lugarawa, Mkongobaki, Shauri Moyo, Milo, Mapogoro, Mavala, Mawengi na Luana.
Makete	Mfumbi, Ikuwo, Lupila, Matamba, Iwawa, Tandala, Idende na Kising'a.

Kutokana na takwimu zilizopo wapo wafugaji wa nyuki 1210 mkoani Iringa. Hata hivyo wafugaji wengi hutumia mizinga ya asili. Jedwali L linaonyesha aina ya ufugaji wa nyuki na pato lipatikanalo.

Kielelezo Na. 18: Muhtasari wa Uwiano wa ufugaji wa nyuki na uvunaji wa nta (kilo) kiwilaya, Mkoa wa Iringa

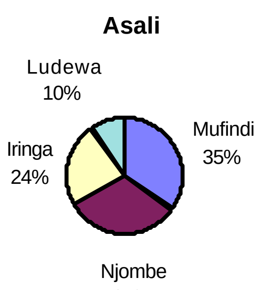

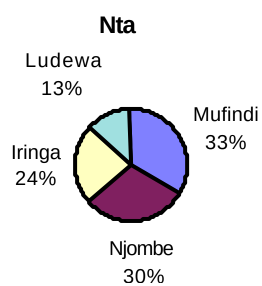

JEDWALI L: UFUGAJI WA NYUKI NA MAPATO YALIYOPATIKANA 1992/93 - 1994/95 MKOANI IRINGA.

Mwaka	Wilaya	Aina ya Mizinga		Asali		Nta	
		Asili idadi	Yakisasa idadi	Uzito (Kg)	Thamani (Shs. '000)	Uzito (Kg	Thamani (T.Shs'000)
1992/93	Iringa	6110	524	45,400	22,700	2,580	1,290
	Mufindi	7,320	1,632	47,230	23,615	2610	1,305
	Njombe	9,517	249	33,640	16,820	1978	989
	Ludewa	3,812	64	32,310	16,155	1621	8,105
1993/94	Iringa	8,406	530	34,300	20,500	2287	1,372.2
	Mufindi	12,482	101	38,890	23,334	2593	1,555.8
	Njombe	10,720	270	30,870	18,522	2058	1,234.8
	Ludewa	1,314	108	2,475	17,325	695	417
1994/95	Iringa	10,120	537	12,000	7,200	613	919.5
	Mufindi	12,490	182	48,340	29,004	2417	1,450.2
	Njombe	11,200	300	51,770	51,770	2875	2,875
	Ludewa	3,827	114	3,396	23,772	675	405

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Maliasili, Iringa.

Inaonekana katika Jedwali Na. L kwamba kuna mizinga michache tu ya kisasa inayotumika ikilinganishwa na idadi ya mazinga ya asili. Msimu wa 1992/93 wilaya ya Mufindi ilikuwa na mizinga mingi zaidi ya kisasa kuliko wilaya nyingine zote ikifuatiwa na wilaya ya Iringa. Hata hivyo idadi ya mizinga ya kisasa wilayani humo ilishuka ghafla kutoka idadi ya mizinga ya kisasa 1632 mwaka 1992/93 hadi kufikia mizinga 182 msimu wa 1994/95. Hali ilikuwa tofauti kwa wilaya ya Iringa ambapo idadi ya mizinga ya kisasa iliongezeka kutoka 524 msimu 1992/93 hadi kufikia 537 msimu wa 1994/95. Wilaya ya Njombe nayo ikaongeza kutoka 249 msimu wa 1992/93 hadi 300 msimu wa 1994/95. Wilaya ya Ludewa mizinga ya kisasa 64 msimu wa 1992/93 hadi 114 msimu wa 1994/95. Ufugaji wa nyuki ni njia moja wapo inayomwongezea pato mwananchi anayejishughulisha na ufugaji nyuki. Hivyo basi ni budi juhudi madhubuti zitumike ili kuhakikisha kwamba utumiaji wa mizinga ya asili unapunguka na kuongeza idadi ya matumizi ya mizinga ya kisasa. Kwa kufanya hivyo mfugaji atajipatia asali na nta nyingi zaidi kutokana na mauzo ya asali na nta. Msimu wa 1992/93 wafugaji nyuki wilayani Mufindi waliongeza mapato

kutokana na shughuli hiyo, walipata Shs. milioni 23.615 kutokana na asali na Shs. milioni 1.305 kutokana na mauzo ya nta. Hivyo hivyo kwa msimu wa 1993/94 (Jedwali L). Wilaya ya Njombe iliongoza katika msimu wa 1994/95 wafugaji nyuki walijipatia pato la Shs. milioni 51.77 kutokana na mauzo ya asali na Shs. milioni 2.875 kutokana na mauzo ya nta.

2.3.4 Viwanda:

Mkoa wa Iringa ulikuwa na viwanda vidogo vidogo vipatavyo zaidi ya 250 vikijihusisha na Useremala, ufugaji, ufinyanzi, utengenezaji sabuni, gereji, usagaji nafaka, utengenezaji matofali, utengenezaji ngozi n.k. Viwanda vya kati ni pamoja na viwanda vya: Cotex, Ufumaji nguo, Vacu-lug, Ukataji almasi, kiwanda cha Ruaha Bottling, kiwanda cha misumari, kiwanda cha kusindika matunda cha Dabaga, kiwanda cha mbao cha Sao Hill, kiwanda cha Chai cha Stone Valley, (chai) kiwanda cha kusindika Pareto, viwanda vya chai vya Lupembe na Luponde na kampuni ya Miwati.

Kipo kiwanda kikubwa kimoja tu mkoani Iringa nacho ni kiwanda cha Karatasi cha Mgololo. Mkoa wa Iringa bado unanafasi ya kupanua shughuli zake za viwanda ili hatimaye uweze kuongeza biashara yake na nchi ya jirani ya Malawi.

2.3.5 Madini:

Mkoa wa Iringa siyo maarufu kwa uchimbaji wa madini, kutokana na hali hii sekta ya madini ina mchango mdogo sana katika pato la Mkoa. Hata hivyo yapo maeneo kadhaa yameonyesha uwezekanowa kuwa na madini katika Mkoa wa Iringa. Kiwilaya maeneo yenye kuonyesha dalili ya kuwa na madini ni kama inavyoonyeshwa katika jedwali lifuatalo:-

Wilaya	Madini yanayowezekana Kupatikana
Njombe	Manganese oxide, Titano magnetite, Shaba, Carbonitites, makaa ya mawe, Kaolin, Soap Stone, dhahabu, Kimberlite, Platinum
Makete	Shaba, Chuma. Soap Stone, Kaolin Manganese, Chrome, Dhahabu, Talc, Ochre.
Iringa	Kaolin, Chokaa, Magnitite na Chuma.
Ludewa	Makaa ya mawe, chuma, dhahabu, Kimberlite, Almasi, Yelloescope, Rubby, green Tomalite.
Mufindi	Magnitite na dhahabu.

SEHEMU YA III

3.0 MIUNDOMBINU YA KIUCHUMI

3.1 Mtandao wa Barabara:

Zipo jumla ya kilometa 4,867 za mtandao wa barabara mkoani Iringa. Hii inajumuisha barabara Kuu za Kitaifa, barabara zilizopo chini ya Mkoa, wilaya na za vijijini. Sehemu kubwa ya barabara ya Tanzania - Zambia (TAZAM Road) iko mkoani Iringa ikianzia Mbuyuni katika wilaya ya Iringa hadi Iyayi wilayani Njombe. Iko barabara nyingine Kuu ya lami inayoanzia Makambako na kupitia mjini Njombe hadi milima ya Lukumbulu (Mkoani Iringa) na kuendelea hadi mjini Songea Mkoani Ruvuma. Ipo barabara nyingine Kuu (Changarawe) inayotoka Iringa mjini kwenda Mkoa wa Dodoma kupitia Bwawa la Mtera. Pamoja na kuwepo kwa mtandao huu wa barabara, ipo reli maarufu ya TAZARA (Tanzania/Zambia) inayoanzia Dar es Salaam hadi Iringa na Mbeya. Kwa ujumla huduma ya uchukuzi katika mkoa wa Iringa ni nzuri ikilinganishwa na mikoa mingine Tanzania Bara. Kasoro inayojitokeza ni kwenye barabara za vijijini kutokana na kutopitika wakati wa masika. Jedwali na. LI linaonyesha aina za barabara na urefu wake.

Kielelezo na. 18: Uwiano wa Aina ya Barabara, Mkoa wa Iringa

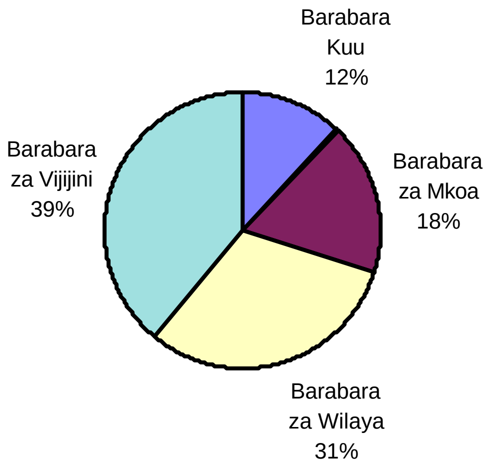

JEDWALI Na. LI: AINA ZA BARABARA - MKOANI IRINGA.

Aina ya Barabara	Urefu (km)
Barabara Kuu	788.09
Barabara za Mkoa	1212.88
Barabara za Wilaya	2075.0
Barabara za Vijijini	2599.0
Jumla	6,674.97

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa: Mikakati ya kuwaongezea kipato wananchi wa Mkoa wa Iringa, 1996.

Tofauti na hali ilivyo ya mikoa mingine, urefu wa barabara za wilaya na za vijijini karibu unalingana katika mkoa wa Iringa. Asilimia 31 ya urefu wa barabara zote Mkoani ni barabara za kiwilaya na asilimia 39 ni barabara za vijijini. Ni jambo la kawaida kwa barabara za vijijini kuwa na urefu mkubwa zaidi kutokana na umuhimu kiuchumi wa barabara hizi kwa wananchi vijijini. Kwa hiyo Mkoa unahitaji barabara nyingi zaidi za vijijini ili kuleta msukumo wa maendeleo na vile vile kurahisisha uchukuzi wa mizigo na huduma vijijini.

JEDWALI LII - AINA ZA BARABARA NA SURA ZAKE MKOANI IRINGA.

Aina ya Barabara	Sura ya Barabara	
	Lami (Km)	Changarawe/Udongo (Km)
Barabara Kuu	477.3	310.79
Barabara za Mkoa	-	1212.88
Barabara za Wilaya	-	2075.00
Barabara za Vijijini		2599.00
Jumla	477.3	6197.67

Kuimarika kwa mtandao wa barabara na kuongezeka kwa idadi na urefu wa barabara ni muhimu sana katika kuendeleza kilimo katika maeneo mapya, kuimarisha biashara na vile vile kurahisisha usafiri wa watu. Zipo barabara kadhaa mkoani Iringa ambazo ni vikwazo kwa maendeleo ya wananchi kutokana na uchakavu.

Jedwali LIII linaonyesha urefu wa barabara kiwilaya Mkoani Iringa. Wilaya ya Makete ina kilometa chache zaidi za barabara ukilinganishwa na wilaya nyingine mkoani. Hata hivyo mkoa unahitaji barabara zaidi ili kuimarisha sekta ya kiuchumi.

Jedwali Na. LIII - Mtandao wa Barabara Kiwilaya, Mkoa wa Iringa.

Wilaya	Aina ya Barabara				
	Barabara Kuu (km)	Barabara za Mkoa (km)	Barabara za Wilaya (km)	Barabara za Vijijini (km)	Jumla (km)
Iringa	278.0	415.92	532.0	834.0	2059.92
Mufind	178.5	210.03	360	475.0	1223.53
Njomb	140.0	276.21	430	656.0	1502.2
Ludew	179.59	80.34	565	320.0	1144.95
Makete	12.0	230.38	2,075.0	314.0	744.38

Jumla	788.09	1212.88	2,075.0	2,599.0	6,674.97

Chanzo: Ofisi ya Mkuuwa Mkoa, Idara ya Ujenzi Mkoa, Iringa, 1996.

Barabara zifuatazo zimepangwa katika umuhimu wa kwanza katika kuziendeleza:

- Malangali - Manda
- Kitulo - Matamba - Mfumbi.
- Ipogoro - Kilolo - Kidabaga - Bombang'ombe - Idete.
- Ipogoro - Kilolo - Kidabaga - Bombang'ombe - Mwatasi
- Ipogoro - Kilolo - Kidabaga - Bombang'ombe - Kibengu
- Ilula - Mkaranga - Kilolo
- Mkaranga - Udekwa - Mahenge
- Lupembe - Ikondo - Idete - Kiyowela
- Ikondo - Lima - Upami - Ibiki Igongolo - Kifumbe - Mahongole - Nyigo.
- Nyigo - Ikuna - Mtwango.
- Mfuliza - Taveta - Ulanga
- Nkenja - Ikuwo - Uselimwani.
- Lusala - Lupila - Mlangali.
- Njombe - Iyayi.
- Wanging'ombe - Wang'ulwa - Banawanu - Mwango.
- Nyigo - Saja - Uhenga - Ufwala.
- Kinyanambo - Sadani - Ikweba - Kwatanga.
- Mafinga - Ihalimba - Usokami - Kidengu.
- Mawambala - Kidengu
- Mapanda - Kihansi
- Ifwagi - Mdabulo - Ihanu - Lulanda - Mapanga - Mlimba.

- Kalenga - Kiponzelo - Wassa - Ikugwe - Lugoba.
- Wasa - Ufyambe - Mahuninga - Tungamalenga.
- Pawaga - Mawande - Nyamahana.
- Isimani - Kihorogota - Igula - Nyakavangala
- Ilula - Vitono - Ihambingeto - Ilambilole - Mahongwi - Ndolela.
- Muholo - Lugarawa - Madilu - Madope
- Idofi - Igomba - Saja - Ufwale.
- Darajani - Ilembula - Mawande - Welela.
- Nyigo - Mgololo.
- Lumbila - Lupila - Kipengere.
- Makete - Isapulano - Ikuwo - Mfumbi.
- Mlowa - Lunda - Pawaga - Izazi.
- Kihologota - Nyakarangala.
- Idete - Kimala - Ukwega - Ipalamwa - Wotalisoli - Ilula - Ibumu.
- Mawambala - Usokami - Ihalimba - Mafinga.
- Lusia - Mivi - Mudindi.
- Lupembe - Mfiriga - Mdeke
- Banawanu - Igelango - Wangutwa - Wanging'ombe.
- Wanging'ombe - Kanamalenga - Usuka - Mdandu.

3.2 Usafiri wa Anga:

Mkoa wa Iringa umahudumiwa na viwanja vidogo vitatu: Nduli, Njombe na Mafinga. Kiwanja kidogo cha Nduli pekee kimewekewa lami na hivyo kuwezesha ndege za aina ya Fokker kutua na kuruka. Vile vile kiwanja cha Njombe kinacho uwezo huu kama kiwanja cha Nduli. Kiwanja cha Mafinga kinaruhusu ndege ndogo ndogo tu.

3.3 Mtandao wa Mawasiliano:

Wilaya zote tano Mkoani zinahuduma ya Posta na Simu. Makao Makuu ya wilaya za Iringa, Njombe na Mafinga yanahuduma ya "Telex" pia na "Fax". Mkoa wa Iringa una njia za simu 1215, njia za "telefax" 19, njia 51 za telex na radio call 9.

3.4 Nishati:

i) Umeme

Umeme ni nishati muhimu sana kwa maendeleo ya kiuchumi na pale ambapo haupo si rahisi kuendesha shughuli za viwanda. Mkoa wa Iringa haujapata huduma ya umeme wakutosha. Takwimu za Sensa ya Watu ya 1988 zaonyesha asilimia 98 za kaya Mkoani hazikuwa na huduma ya Umeme. Jedwali LIV linaonyesha wazi wazi idadi ya kaya kiwilaya mkoani ambazo zilikuwa na umeme na zile bila umeme mwaka 1988

JEDWALI Na. LIV: IDADI YA KAYA KIWILAYA ZILIZOKUWA NA UMEME MKOANI IRINGA, 1988

Wilaya	Jumla ya Kaya	Kaya zenye Umeme	Kaya bila Umeme	Asilimia ya Kaya enye Umeme
Iringa Mjini	20361	3266	17060	16
Iringa Vijijini	71969	357	71612	0.5
Mufindi	48454	523	47931	1.1
Njombe	67658	1,461	66186	2.2
Ludewa	29706	394	19308	2.0
Makete	24790	31	2475	0.1
Kimkoa	252938	6032	246906	2.4

Chanzo: Iringa Regional Statistical Abstract, 1991.

Jedwali LIV laweka wazi hali ya upatikanaji wa huduma ya umeme mkoani. Kwa ujumla mkoa wa Iringa haukuwa umehudumiwa vyema. Ukiondoa wilaya ya Iringa mjini, wilaya

zilizobaki zilikuwa zimehudumiwa kwa viwango vya chini sana. Wilaya ya Njombe asilimia 2.2 tu ya kaya zilikuwa na huduma ya umeme mwaka 1988, ukifuatiwa na wilaya ya Kudewa kwa asilimia 2 tu. Ni jambo la kushangaza kwa mkoa mzima kuwa na asilimia 2.4 tu ya kaya zenye umeme. Hata Makao Makuu ya Mkoa yenyewe yalikuwa na asilimia 16 tu ya Kaya zenye huduma ya umeme. Wilaya iliyokuwa imehudumiwa kwa kiwango cha chini zaidi ni wilaya ya Makete ikifutatiwa na wilaya ya Iringa Vijijini. Mkoa wa Iringa ukilinganishwa na Mkoa wa Kilimanjaro wenye umeme aslimia 30.3 ya vijiji, tofauti inaonyesha ni kwa kiwango gani mkoa unatakuwa kufanya kazi ya kuleta maendeleo katika maisha ya wananchi wake vijijini ili wafikie mahali oa kuweza kuelewa umuhimu wa nishati hii kwa maendeleo yao.

ii) **Aina nyingine za Nishati:**

Mahitaji ya nishati ya aina nyingine kwa matumizi ya nyumbani yanazidi kuongezeka mkoani Iringa, hii inatokana na kuongezeka kwa idadi ya watu. Mahitaji ya kuni mkoani ni mita za ujazo 2,101,000 kwa mwaka. Utafiti umekwishaonyesha kwamba mkoa unao uwezo wa kutoa kuni kwa kiwango cha mita za ujazo 1,593,000 kwa mwaka. Hii ina maana kwamba kuna upungufu wa kuni za mita za ujazo 508,000. Kuongezeka kwa mahitaji ya nishati hii mijini na vijijini kunasababisha uharibifu mkubwa wa mazingira kwa ukataji misitu. Mfano hai ni ule wa Tarafa ya Ismani, tarafa ambayo miaka michache tu ilikuwa maarufu kwa kilimo cha mahindi lakini sasa haina uwezo wa kuzalisha mahindi tena. Katika kuandaa mikakati ya jinsi ya kuzuia kuenea kwa uharibifu wa maeneo, uongozi wa Mkoa hauna budi kutafuta mbinu za matumizi bora zaidi ya kuni na mkaa, kama vile matumizi ya majiko bora ya mkaa/kuni, ukaushaji bora wa

tumbaku na chai, matumizi ya biogas na nguvu ya mionzi ya jua kwa matumizi ya nyumbani.

SEHEMU YA IV

4.0 HUDUMA ZA JAMII

4.1 Elimu:

4.1.1 Shule za Awali:

Shule za awali zimetayarishwa ili kukidhi mahitaji ya elimu kwa watoto kati ya miaka 3 - 6. Idadi ya shule za awali kutoka mkoani ni kipimo kimojawapo cha maendeleo ya elimu katika mkoa husika. Mwaka 1995 Mkoa wa Iringa ulikuwa na shule za awali 92 tu ambapo Mkoa wa Kilimanjaro ulikuwa nazo 325. Jedwali na. LVI linaonyesha mgawanyo wa shule za awali kiwilaya mkoani Iringa, 1995.

JEDWALI na. LVI: MGAWANYO WA SHULE ZA AWALI KIWILAYA, MKOA WA IRINGA MWAKA 1995.

Wilaya	Idadi ya Shule za Awali	
	1994	1994
Iringa Vijijini	11	12
Iringa Mjini	18	22
Mufindi	10	11
Njombe	13	18
Makete	11	15
Ludewa	12	14
Jumla	75	92

Chanzo: Mkoa wa Iringa: Mikakati ya kuwaongezea kipato wananchi wa Mkoa wa Iringa, 1996.

Takwimu za Jedwali Na. LVI zinaonyesha idadi ndogo ya shule za awali mkoani Iringa. Ni ukweli kabisa kwamba elimu ya shule za awali zinamtayarisha mtoto kwa masomo ya shule za msingi na baadaye. Kwa sababu hiyo, uongozi wa mkoa budi utilie maanani uanzishaji wa shule hizi katika maeneo mengi ili kukidhi mahitaji ya mkoa. Kwa wastani wilaya zote mkoani zina idadi ndogo ya shule hizi ikilinganishwa na mahitaji.

JEDWALI LVII: IDADI YA WANAFUNZI KATIKA SHULE ZA AWALI KIJINSIA NA KIWILAYA MWAKA 1994 NA 1995, MKOA WA IRINGA.

Wilaya	Idadi ya Wanafunzi					
	1994			1995		
	Wavulana	Wasichana	Jumla	Wavulana	Wasichana	Jumla
Iringa Vijijini	391	427	818	360	250	710
Iringa Mjini	643	621	1264	807	774	1581
Mufindi	273	307	580	253	259	512
Njombe	353	375	728	503	533	1036
Makete	310	360	670	382	461	843
Ludewa	329	369	698	379	379	758
Jumla	2,299	2,459	4,758	2,684	2,756	5,440

Chanzo: Mkoa wa Iringa: Mikakati ya kuwaongezea kipato wananchi wa Mkoa wa Iringa, 1996.

Majedwali Na. LVI na Na. LVII yote mawili yanadhihirisha ukweli wa uchache wa shule za awali Mkoani Iringa ikilinganishwa na idadi ya shule za msingi 723 na idadi ya wanafunzi darasa la I wanafunzi 43,125 mwaka 1995. Matatizo ya maendeleo ya shule za awali ni kama yafuatayo:

- Uchache wa madarasa na vifaa
- Mwamko mdogo wa wazazi juu ya umuhimu wa kuwapeleka shule za awali watoto wao.

- Michango midogo ya wazazi kwa shule hizo.
- Uhaba wa chakula cha watoto wa shule hizo za awali.
- Ushirikiano mdogo wa viongozi wa wilaya katika uanzishaji/ujenzi wa shule za awali.

4.1.2 Elimu ya Msingi:

Mwaka 1995 Mkoa wa Iringa ulikuwa na jumla ya shule za msingi za Serikali 723 zenye wanafunzi 236,542, ukilinganisha na wanafunzi 40,448 mwaka 1970. Idadi ya wanfunzi darasa la I iliongezeka kutoka 5,066 mwaka 1970 hadi 21,437 mwaka 1995, aidha idadi ya wasichana iliongezeka kutoka 3,410 mwaka 1970 hadi 21,658 mwaka 1995. Ongezeko la wanafunzi ni sawa na asilimia 323 kwa wavulana na asilimia 536 kwa wasichana.

Jedwali Na. LVIII linaonyesha kupanuka kwa elimu mkoani katika kipindi cha 25(19970 - 1995)

JEDWALI Na. LVIII(a): KUKUA KWA SHULE ZA MSINGI ZA SERIKALI 1970 - 1995.

Wilaya	Idadi ya Shule za Msingi 1970	Idadi ya Shule za Msingi 1985	Idadi ya Shule za Msingi 1995
Iringa Vijijini	55	184	187
Iringa Mjini	-	26	29
Mufindi	28	134	138
Njombe	109	175	205
Ludewa	-	65	77
Makete	-	83	87
Jumla	192	667	723

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Elimu (Takwimu za Kielimu) 1970 - 1995.

Takwimu katika Jedwali Na. LVIII zinaonyesha kwamba idadi ya shule za msingi za Serikali ziliongezeka kwa asilimia kutoka mwaka 1970 hadi 1995, ukifuatiwa na wilaya za Iringa Vijijini asilimia 240 na wilaya ya Njombe kwa asilimia 88. Wilaya ya Ludewa na Makete zimeanzishwa baada ya mwaka 1970.

JEDWALI Na. LVIII(b): IDADI YA MIKONDO YA SHULE ZA MSINGI KIWILAYA MKOANI IRINGA, 1995.

Wilaya	D A R A S A							
	I	II	III	IV	V	VI	VII	Jumla
Iringa Vijijini	80	72	69	67	63	58	56	465
Iringa Mjini	331	310	298	299	277	259	259	2023
Mufindi	263	228	224	213	188	165	165	1446
Njombe	349	316	295	291	286	243	259	2039
Ludewa	118	115	108	91	87	79	81	679
Makete	95	96	98	92	93	83	89	464
Jumla	123	113	1,09	104	994	887	909	7,298

Chanzo: Mkoa wa Iringa, Takwimu za Elimu, 1970 - 1995.

Jedwali LVIII(b) linaonyesha idadi ya mikondo iliyo kwa kila darasa kiwilaya. Wilaya ya Njombe ilikuwa na mikondo mingi zaidi kwa darasa la I; hii ina maana kwamba wilaya ilikuwa na uwezo mkubwa zaidi wa kupokea wanafunzi darasa la Kwanza kuliko wilaya nyingine zote mkoani. Wilaya ya Iringa Vijijini ilikuwa na idadi ndogo zaidi yaani mikondo 80.

JEDWALI Na. LVIII(c): IDADI YA WANAFUNZI KATIKA SHULE ZA MSINGI MWAKA 1970 - 1995 KIJINSIA NA KIWILAYA MKOA WA IRINGA.

Wilaya	Wanafunzi 1970		Wanafunzi 1985		Wanafunzi 1995	
	Wavulana	Wasichana	Wavulama	Wasichana	Wavulana	Wasichana
Iringa Vijijijini	7,615	4,603	31,085	32,333	34,008	34,854
Iringa Mjini	-	-	5,693	6,554	8,307	8,821
Mufindi	3,955	2,223	20,594	20,712	22,742	23,595
Njombe	13,217	8,825	26.864	28,138	31,303	32,797
Ludewa	-	-	9,166	9,741	9,528	9,918
Makete	-	-	10,756	10,889	10,126	10,541
Jumla	24,787	15,661	104,158	108,367	116,01	120,526

Chanzo: Mkoa wa Iringa: Takwimu za Elimu, 1970 - 1995.

Kati ya mwaka 1985 na 1995 wilaya ya Iringa vijijini ilikuwa na ongezeko la asilimia 9 ya wanafunzi wavulana kutoka wanafunzi 31,085 hadi 34,008 na wasichana waliongezeka kwa asilimia 8 kutoka 32,333 hadi 34,854. Wilayani Njombe kulikuwepo ongezeko la asilimia 16 kwa wasichana na kwa wavulana. Tofauti na wilaya nyingine, wilaya ya Makete ilikuwa na upungufu wa wanafunzi katika ya kipindi hicho. Idadi ya wavulana ilishuka kutoka 10,756 hadi 10,126 na wasichana kutoka 10,889 hadi 10,541. Matarajio yalikuwa idadi ya wanafunzi ingeongezeka. Kwa sababu hiyo upo umuhimu wa kutafuta na kuchunguza sababu ya kupunguka kwa idadi ya wanafunzi wilayani humo. Inawezekana kwamba kiwango cha kuzaliana wilayani Makete kimepungua au watoto wengi wanakufa kabla hawajafikia umri wa kwenda shule au wazazi hawaoni umuhimu wa kupeleka watoto wao shuleni.

JEDWALI Na. LVIII (d): WATOTO WALIOINGIA DARASA LA I KIWILYA NA KIJINSIA MWAKA 1985 NA 1995 MKOA WA IRINGA.

Wilaya	Wavulana		Wasichana	
	1985	**1995**	**1985**	**1995**
Iringa Vijijini	5,059	6,154	5,030	6,218
Iringa Mjini	1,070	1,475	1,185	1,457
Mufindi	3,320	4,475	2,365	4,523
Njombe	4,613	5,824	4,722	5,841
Ludewa	1,470	1,963	1,487	2,031
Makete	1,631	1,546	1,653	1,618
Jumla	17,151	21,437	17,462	21,688

Chanzo: Mkoa wa Iringa, Takwimu za Elimu 1970 -1995.

Aidha watoto wavulana kwa wasichana walioingia darasa la I wilayani Makete mwaka 1995 walikuwa pungufu ikilinganishwa na idadi ya walioingia darasa hilo mwaka 1985 (Jedwali LVIII(d), sababu hazijulikani.

JDWALI Na. LVIII(e): IDADI YA WANAFUNZI KATIKA SHULE ZA MSINGI ZA SERIKALI KIJINSIA NA KIDARASA 1988-01995 MKOANI IRINGA.

Jinsia	Mwaka	DARAJA							TOTAL
		I	II	III	IV	V	VI	VII	
	1988	17,948	15,454	15,054	20,610	9,985	8,840	11,676	99,567
	1989	17,985	16,361	14,866	17,442	15,345	9,602	9,178	100.997
Wavulana	1990	18,193	15,583	14,924	16,277	12,618	14,749	9,260	101.604
	1991	17,359	17,538	16,545	16,098	14,375	12,923	15,056	109,894
	1995	21,437	19,049	17,551	16,483	15,135	12,950	13,213	115,818
	1988	17,754	15,129	15,037	22,820	10,513	9,531	12,765	103,549
	1989	17,953	15,930	14,866	18,937	16,759	10,135	9,052	103,632
Wasichana	1990	17,656	16,292	15,429	16,277	13,029	16,113	9,647	104,443
	1991	17,217	17,161	16,532	16,558	14,777	13,135	16,541	111,920
	1995	21,688	19,469	18,125	17,047	15,880	13,861	14,654	120,724
Jumla	1988	35,702	30,583	30,091	43,430	20,498	18,371	24,441	203,116
	1989	35,938	32,291	29,514	36,379	32,104	19,737	18,230	204,193
	1990	35,849	31.875	30,353	33,173	25,547	30,862	18,907	206,566
	1991	34,576	34,699	33,076	32,656	29,252	26,058	31.597	221,914
	1995	43,125	38.518	35,676	33,530	31,015	26,811	27.867	236,542

Chanzo: Mkoa wa Iringa - Takwimu za Elimu, 1979 - 1995.

Kielelezo Na. 19: Idadi ya Wanafunzi Katika Shule za Msingi za Serikali Kiwilaya na Kijinsia Mkoa wa Iringa, 1995

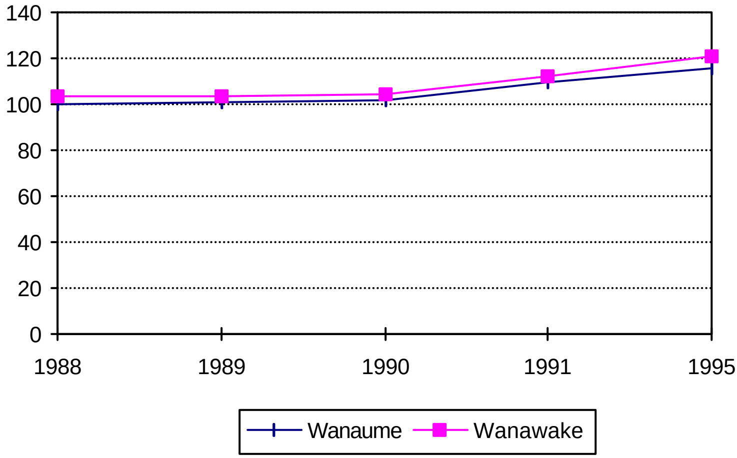

Kulingana na Jedwali Na. LVIII(e) idadi ya wanafunzi wavulana (darasa I-VII) iliongezeka kwa asilimia 16 kutoka 99,567 mwaka 1988 hadi 115,818 mwaka 1995. Wakati huo huo idadi ya wanafunzi wasichana ilizidi kidogo tu ile ya wavulana kwa asilimia moja kutoka 103,549 mwaka 1988 hadi 120,724 mwaka 1995. Yapo mambo mawili ya msingi kwanza idadi ya wanawake kawaida ni kubwa kuliko ile ya wanaume, vile vile vifo vya watoto wasichana ni vichache kulingana na vile vya watoto wavulana. Kwa mantiki hii uwezekano wa wasichana kuishi hadi kufikia umri wa kwenda shule ni mkubwa kuliko ule wa watoto wavulana. Kutokana na sababu hii na mambo mengine yakawa sawa kwa watoto wote ingetazamiwa idadi ya wasichana wanaosoma kuwa kubwa. Jedwali Na. LVIII(f) pia linaonyesha idadi ya watoto wanaosoma (darasala I - VII) katika shule za msingi za Serikali kiwilaya mwaka 1995.

Mwaka 1995 wilaya ya Iringa vijijini ilikuwa na idadi kubwa zaidi ya wanafunzi wa kike (Darasa I - VII) 35,052, kuliko wilaya nyingine mkoani Iringa. Wilaya ya Njombe ilifuatia kwa wasichana 32,797. Wilaya ya Makete ilikuwa na idadi ndogo zaidi ya wanafunzi wa kiume walikuwa 9,918 tu.

JEDWALI Na. LVIII(f): IDADI YA WANAFUNZI KATIKA SHULE ZA MSINGI ZA SERIKALI KIWILAYA NA KIJINSIA MKOA WA IRINGA, 1995.

Mkoa	Jinsia	DARAJA							JUMLA
		I	II	III	IV	V	VI	VII	
Iringa Mjini	Wavulana	1,475	1,333	1,311	1,200	1,085	985	920	8,309
	Wasichana	1,457	1,385	1,301	1,298	1,165	1,161	1,054	8,819
	Jumla	2,930	2,718	2,612	2,498	2,250	2146	1974	17,128
Iringa Vijijini	Wavulana	6,154	5,462	5,048	4,832	4,466	4,119	3,729	33,810
	Wasichana	6,218	5,635	5,198	4,964	4,516	4,138	4,185	35,052
	Jumla	12,372	11,097	10,246	9,796	8,982	8,257	8,112	68,862
Mufindi	Wavulana	4,475	3,849	3,510	3,312	2,778	2,407	2,411	22,742
	Wasichana	4,523	3,841	3,720	3,407	2,936	2,546	2,622	23,595
	Jumla	8,998	7,690	7,230	6,719	5,714	4,953	5,033	46,337
Njombe	Wavulana	5,824	5,075	4,601	4,398	4,258	3,404	3,743	31,303
	Wasichana	5,841	5,104	4,794	4,682	4,604	3,686	4,186	32.797
	Jumla	11,665	10,179	9,395	8,980	8,862	7,090	7,929	64,100
Ludewa	Wavulana	1,963	1,778	1,650	1,367	1,187	1,050	1,131	10,126
	Wasichana	2,031	1,910	1,681	1,410	1,263	1,112	1,134	10,541
	Jumla	3,994	3,688	3,331	2,777	2,450	2,162	2,265	20,667
Makete	Wavulana	1,546	1,552	1,431	1,374	1,361	985	1,279	9,528
	Wasichana	1,618	1,594	1,481	1,386	1,396	1,218	1.275	9,918
	Jumla	3,164	3,146	2,862	2,760	2,757	2,203	2,554	19,446
Total	Wavulana	21,437	19,049	17,551	16,483	15,135	12,950	13,213	115,818
	Wasichana	21,688	19,469	18,175	17,147	15,880	13,861	14,456	120,774
	Jumla	43,125	38,518	35,726	33,530	31.015	26,811	27,867	236,592

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Elimu - Takiwmu za Elimu 1970 - 1995.

JEDWALI na. LVIII(g) KUONGEZEKA KWA IDADI YA SHULE ZA MSINGI 1980 - 1995 MKOANI IRINGA.

Wilaya	Idadi ya Shule						Ongezeko 1985 Hadi 1995
	1980	1982	1985	1992	1994	1995	
Iringa (V)	184	184	184	186	187	187	2
Iringa (M)	27	27	26	26	29	29	11.5
Mufindi	133	134	134	135	136	138	3
Njombe	173	175	175	195	195	205	17
Ludewa	66	66	65	74	76	77	18.5
Makete	84	84	83	87	87	87	5
Jumla	667	670	667	703	711	723	8.4

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Elimu, Takwimu za Elimu, 1980 - 1995.

JEDWALI Na. LVIII(h) ONGEZEKO LA IDADI YA WANAFUNZI KATIKA SHULE ZA MSINGI ZA SERIKALI MKOANI IRINGA KIPINDI CHA 1980 - 1995.

Wilaya	**Idadi ya Wanafunzi**						**Ongezeko 1985 - 1995**
	1980	1982	1985	1990	1994	1995	**Asilimia**
Iringa (V)	67,200	73,542	63,418	56,926	67,173	68,862	8.6
Iringa (M)	8,893	13,830	12,247	14,501	37,433	7,128	40
Mufindi	43,138	45,723	41,306	40,153	43,379	46,337	12.2
Njombe	54,153	58,837	55,002	57,610	62,349	64,100	16.5
Ludewa	18,630	20,754	18,907	17,611	20,400	19,446	3
Makete	22,202	24,443	21,645	19,866	19,532	20,667	4.5
Jumla	214,216	237,187	212,525	206,667	230,266	236,540	11.3

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Elimu, Iringa - Takwimu za Elimu 1980 - 1995.

Jedwali Na. LVII(g) na LVIII(h) yanalinganisha ongezeko la shule za msingi za Serikali na idadi ya wanafunzi kutoka 1980 - 1995. Wilaya ya Ludewa ilikuwa na ongezeko la asilimia 18.5, kiwango kikubwa zaidi ya wilaya nyingine kwa kipindi kati ya 1985 hadi 1995 na kufuatiwa na wilaya ya Njombe. Katika kipindi cha miaka 10 (1985 - 1995) wilaya ya Iringa vijijini iliongeza shule za msingi kwa asilimia 2 tu ikifuatiwa na wilaya ya Mufindi asilimia 3. Lakini cha kushangaza ni kwamba

wilaya ya Ludewa ambayo iliongeza idadi ya shule za msingi kwa asilimia 18.5 kati ya 1985 na 1995, ongezeko la idadi ya wanafunzi katika kipindi hicho cha 1985 - 1995 (darasa I - VII) ilikuwa ya chini kulingana na wilaya zote mkoani Iringa; lilikuwa asilimia 3 tu. Wilaya ya Njombe iliongeza idadi ya wanafunzi kwa asilimia 16.5. Wilaya ya Njombe ilikuwa ya pili baada ya Ludewa katika ongezeko la shule za msingi kati ya 1985 - 1995. Kwa sababu zisizoeleweka idadi ya wanafunzi wilayani Makete ilishuka kutoka 21,645 mwaka 1985 hadi 20,667 mwaka 1995.

JEDWALI Na. LVIII(i): IDADI YA WANAFUNZI WALIOCHAGULIWA KUINGIA KITADO CHA I KIJINSIA, MKOA WA IRINGA, KWAKA 1970 - 1995.

Mwaka	Watahiniwa			Waliochaguliwa kuingia Kidato cha I					
	Wavulana	Wasuchana	Jumla	Wavulana	%	Wasichana	%	Jumla	%
1970	1,725	796	2,521	208	12	62	8	270	11
1975	4,097	2,243	6,340	279	7	105	5	384	6
1980	7,092	4,644	11,736	253	3.6	118	2.5	371	3.2
1985	14,049	14,296	28,345	445	3.2	239	1.7	684	2.4
1990	9,040	9,655	18,695	617	7	486	5	1,103	5.9
1995	12,574	13,787	26,361	750	6	703	5	1,453	5.5

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Elimu, Iringa - Takwimu za Elimu 1970 - 1995

JEDWALI LVIII(j): WANAFUNZI WALIOCHAGULIWA KUJIUNGA NA KIDATO CHA I KIJINSIA NA KIWILAYA MKOANI IRINGA, 1985 NA 1995.

Wilaya	Watahiniwa				Idadi Waliochaguliwa Kidato cha I					
	Wavulana		Wasichana		Wavulama		Wasichana		Jumla	
	1985	1995	1985	1995	1985	1995	1985	1995	1985	1995
Iringa (V)	4,149	3,719	4,094	4,098	110	150	51	125	161	275
Iringa (M)	682	918	802	999	57	143	55	138	112	281
Mufindi	2,451	2,258	2,551	2,475	94	100	51	100	145	200
Njombe	3,866	3,440	4,070	3,960	112	196	44	195	156	391
Ludewa	1,339	1,070	1,234	1,096	36	95	17	86	53	181
Makete	1,562	1,169	1.543	1,159	46	64	21	59	67	123

Jumla	14,049	12,574	14,294	13,787	455	748	239	703	694	1,451

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Elimu, Iringa - Takwimu za Elimu 1970 - 1995.

JEDWALI Na. LVIII(k): IDADI YA WANAFUNZI MKOANI IRINGA WALIOJIUNGA NA KIDATO CHA I KATIKA SHULE ZA SEKONDARI ZA BINAFSI ZA MKOANI IRINGA, 1995.

Jina la Shule za Sekondari	Wavulana	Wasichana	Jumla
1. Gagliero		190	190
2. Highlands	72	52	124
3. Mwembetogwa	99	83	182
4. Ruaha	35	18	53
5. Kalenga	25	19	44
6. Pomerini	60	47	107
7. Udzungwa	23	19	42
8. Ukumbi	54	14	68
9. Consolata Seminary	-	-	-
10. Den Bosco	40	-	40
11. Igowole	33	29	62
12. Itengule	24	10	34
13. Kibengu	44	39	83
14. Mafinga	53	44	97
15. Mafinga Seminary	46	-	46
16. Mdabuzo	14	24	38
17. Mgololo	41	28	69
18. Sadani	41	17	58
19. Kigugala Seminary	28	16	44
20. Kifanya	17	20	37
21. Lupembe	34	26	60
22. Makambako	38	35	73
23. Makoga	24	12	36
24. Mpechi	56	52	108
25. Mtwango	69	51	120
26. Uwemba	15	28	43
27. Wanging'ombe	75	73	148
28. Madunda	27	19	46
29. Bulongwa	19	25	44
30. Itamba	41	33	74
31. Lupalilo	15	13	28
32. Lupila	14	11	25
Jumla	1,176	1,047	2,223

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Elimu - Takwimu za Elimu 1970 - 1995.

Majedwali Na. LVIII(i) - LVIII (k) yanaonyesha idadi ya wanafunzi wa Mkoa wa Iringa waliojiunga na shule za Sekondari mbalimbali. Idadi ya wanafunzi ambao wamejiunga na shule za sekondari za Serikali imekuwa ikiongezeka kutoka wanafunzi 270 mwaka 1970 hadi 1,453 mwaka 1995. Mwaka 1970 wasichana 62 tu walichaguliwa kuingia shule za Sekondari za Serikali ikilinganishwa na wavulana 208 mwaka huo. Hadi mwaka 1995 hali imebadilika, idadi ya wasichana walioingia Kidato cha I iliongezeka kwa asilimia 1, 034 kutoka wasichana 62 mwaka 1970 hadi 703 mwaka 1995.

Jedwali Na. LVIII(j) linaonyesha wilaya ya Njombe iliandikisha wanafunzi wengi zaidi kujiunga na Kidato cha I katika shule za Serikali mwaka 1995 kuliko wilaya nyingine Mkoani Iringa. Wilaya iliandikisha wasichana 196 na wilaya ya Iringa Vijijini wasichana 125, Mufindi 100 Ludewa 86 na Makete wasichana 59. Lakini mwaka 1985 wilaya ya Njombe ilipeleka wasichana 44 katika shule za sekondari za Serikali, ambapo wilaya za Mufindi na Iringa Vijijini kila moja ilipeleka wasichana 51 katika shuke hizo. Katika hali yeyote ile asilimia kubwa zaidi ya wanafunzi wavulana wamekuwa wakijiunga na shule za sekondari za Serikali kuliko ile ya wasichana. Jedwali Na. LVIII(i) na Jedwali Na. LVIII (j) yanaonyesha wanafunzi 26,361 darasa la VII waliotahiniwa mwaka 1995, lakini wanafunzi 1,453 tu walichaguliwa kuingia kidato cha I katika shule za Sekondari za Serikali mbalimbali; sawa na asilimoa 5.5 tu. Hii ina maana kwamba wanafunzi ambao hawakuchaguliwa sio lazima walishindwa, walijiunga na Sekondari za binafsi au walijihusisha na shughuli zao nyingine. Njia pekee ya kuwasaidia vijana hawa ambao hawachaguliwi ni kufanya jitihada ya kujenga na kuendesha shule za sekondari za binafsi nyingi mkoani humo. Uwezo wa Serikali kuendesha shule za Sekondari ni mdogo sana. Njia pekee ya kuwasaidia

vijana wa Mkoa huu kukamilisha kiu yao ya elimu na ambao hawabahatiki kuchaguliwa siyo kwamba walishindwa mitihani bali kutokana na ufinyu wa uwezo wa serikali kuwasomesha.

i) **Wanafunzi kuacha/kukatiza Masomo**:

Tatizo la wanafunzi kukatiza masomo mkoani Iringa ni tatizo ambalo limeenea mkoani kote. Zipo sababu zilizowazi na zisizowazi zinazosababisha baadhi ya wanfunzi wa shule za msingi kuacha masomo. Sababu kubwa ni utoro. Sababu nyingine ni vifo na mimba kwa upande wa wasichana. Mwaka 1992 asilimia 92 ya kukatisha masomo ilikuwa utoro. Jedwali Na. LVIII(i) linaeleza kinaganaga ukubwa wa tatizo la wanfunzi kukatisha masomo mkoani Iringa.

JEDWALI Na. LVIII(l): IDADI YA WANAFUNZI KIJINSIA NA KIWILAYA WALIOKATISHA MASOMO YA SHULE ZA MSINGI MKOANI IRINGA, 1990 - 1995.

Wilaya	1990		1991		1993		1995	
	Wavulana	Wasichana	Wavulana	Wasichana	Wavulana	Wasichana	Wavulana	Wasichana
Iringa Vijijini	15	13	285	244	6	14	284	280
Iringa Mjini	10	16	30	21	5	2	56	53
Mufindi	29	46	32	34	34	36	34	37
Njombe	100	102	67	83	93	73	290	273
Ludewa	45	37	28	32	29	34	47	42
Makete	182	61	59	61	62	44	20	13
Jumla	281	275	501	475	229	203	731	698

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Elimu Iringa, 1996.

Jedwali Na. LVIII(l) linaonyesha kwamba wilaya za Njombe na Makete zilikuwa na idadi kubwa ya wanafunzi waliokatisha masomo mwaka 1990, ambapo wilaya ya Iringa Vijijini ilikuwa inaongoza kwa kuwa na idadi kubwa zaidi ya wanafunzi walioacha masomo mwaka 1991 na mwaka 1995. Wilaya ya Njombe ilikuwa na idadi kubwa zaidi ya wavulana kuacha masomo mwaka 1995. Wilaya za Iringa mjini, Mufindi na Ludewa zilikuwa na idadi ndogo za wavulana kwa wasichana waliokatisha masomo. Je, kuwepo kwa idadi kubwa ya vijana walioacha shule wilayani Njombe kunatokana na ajira za watoto hasa katika mashamba ya chai?

Kielelezo Na. 20: Wanafunzi wa Shule za Msingi Waliokatisha Masomo Kiwilaya, Kijinisa na Sababu zake, Mkoa wa Iringa, Mwaka 1985 Na 1995

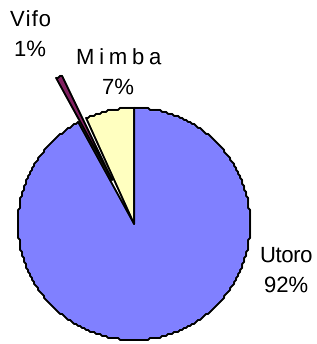

JEDWALI Na. LVIII(m): UKUBWA WA TATIZO LA WANAFUNZI WANAOKATISHA MASOMO KIJINSIA NA KIWILAYA - MKOA WA IRINGA 1993

Wilaya	Darasa la I Walioingia 1987		Jumla ya waliomaliza Darasa la VII, 1993		Asilimia ya wale waliokatisha masomo, 1993	
	Wavulana	Wasichana	Wavulana	Wasichana	Wavulana	Wasichana
Iringa Vijijini	4,714	4,820	3,447	3,557	73.1	26.2
Iringa Mjini	1,099	1,130	871	967	20.7	14.4
Mufindi	2,978	3,036	2,185	2,279	26.6	24.9
Njombe	4,485	4,462	3,202	3,560	28.6	20.2
Ludewa	1,277	1,287	1,036	1,073	18.9	16.6
Makete	1,602	1,451	1,162	1,176	27.5	18.9
Jumla	16,155	16,186	11,903	12,612	26.3	22.1

Chanzo: Ofisii ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Elimu Iringa, 1996.

JEDWALI Na. LVIII(n): UKUBWA WA TATIZO LA WANAFUNZI WANAOKATISHA MASOMO KIJINSIA NA KIWILAYA - MKOA WA IRINGA 1994

Wilaya	Darasa la I Walioingia 1988		Jumla ya waliomaliza Darasa la VII, 1994		Asilimia ya wale waliokatisha masomo, 1994	
	Wavulana	Wasichana	Wavulana	Wasichana	Wavulana	Wasichana
Iringa Vijijini	5,291	5,278	3,776	3,836	28.6	27.3
Iringa Mjini	1,206	1,171	907	963	24.7	17.8
Mufindi	3,554	3,298	2,264	2,345	36.3	28.9
Njombe	4,970	4,787	3,273	3,424	34.1	28.5
Ludewa	1,462	1,530	1,120	1,111	23.4	27.4
Makete	1,465	1,688	1,208	1,344	17.5	20.4
Jumla	17,948	17,754	12,548	13,023	30.1	26.3

Chanzo: Ofisii ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Elimu Iringa, 1996.

JEDWALI LVIII(P): WANAFUNZI WA SHULE ZA MSINGI WALIOKATISHA MASOMO KIWILAYA, KIJINISA NA SABABU ZAKE, MKOA WA IRINGA, MWAKA 1985 NA 1995.

DARASA LA 1 - 7

Wilaya	Sababu	Wavulana		Wasichana		Jumla	
		1985	1995	1995	1995	1985	1995
Iringa Vijijini	Utoro		280	-	241	-	521
	Mimba	-	-	-	39	-	39
	Vifo	-	4	-	-	-	4
	Sababu nyingine	-	-	-	-	-	-
Iringa Mjini	Utoro	-	50	-	48	-	98
	Mimba	-	-	-	5	-	5
	Vifo	-	3	-	-	-	3
	Sababu nyingine	-	-	-	-	-	-
Mufindi	Utoro	-	29	-	13	-	42
	Mimba	-	-	-	24	-	24
	Vifo	-	5	-	-	-	5
	Sababu nyingine	-	-	-	-	-	
Njombe	Utoro	-	285	-	249	-	534
	Mimba	-	-	-	12	-	-
	Vifo	-	5	-	-	-	5
	Sababu nyingine	-	-	-	-	-	-
Ludewa	Utoro	-	45	-	29		74
	Mimba	-	-	-	14		14
	Vifo	-	2	-	-		2
	Sababu nyingine	-	-	-	-		-
Makete	Utoro		19	-	11		30
	Mimba	-	-	-	2		2
	Vifo	-	1	-	-		1
	Sababu nyingine	-	-	-	-		-
Jumla		-	728	-	687		1,403

Chanzo: Ofisii ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Elimu Iringa, 1996.

JEDWALI LVIII (q) MATUKIO YA MIMBA YA WANAFUNZI SHULE ZA MSINGI KIWILAYA, MKOA WA IRINGA 1995.

	D A R A S A								
Wilaya	I	II	III	IV	V	VI	VII	Jumla	%
Iringa Mjini	-	-	-	-	3	1	1	5	0.06
Iringa Vijijini	-	-	1	1	4	18	15	39	0.11
Mufindi	-	-	-	1	2	4	17	24	0.10
Njombe	-	-	1	-	1	3	7	12	0.04

Ludewa	-	-	1	2	2	5	4	14	0.13
Makete	-	-	-	-	1	-	1	2	0.02
Jumla	-	-	3	4	13	31	45	96	0.08

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Elimu, Takwimu za Elimu, 1970 -1995.

Inaonekana katika Jedwali Na. LVIII(q) kwamba wilaya ya Iringa Vijijini ilikuwa na idadi kubwa zaidi ya wasichana waliopata mimba katika shule za msingi mwaka 1995 ikifuatiwa na wilaya ya Mufindi. Mimba kwa wanafunzi wasichana ni tatizo kubwa linalosababisha wasichana wengi kukatisha masomo yao Mkoani Iringa.

JEDWALI LVIII (r) WANAFUNZI WALIOACHA MASOMO KATIKA SHULE TISA ZA MSINGI KUTOKA BAADHI YA MIKOA, 1994.

Mkoa	MADARASA								
	I	II	III	IV	V	VI	VII	Jumla	Nafasi
IIringa	76	89	126	231	119	209	295	1145	8
Kilimanjaro	242	436	710	976	645	848	895	4752	3
Arusha	392	486	486	773	543	641	695	4016	4
Dar es Salaam	225	298	451	641	426	432	326	2799	6
Kagera	210	420	653	1131	1052	1134	1145	5745	2
Mara	211	224	295	437	418	355	567	2107	7
Mbeya	334	403	368	552	584	584	638	6406	1
Ruvuma	88	60	91	138	108	241	243	969	9
Tanga	293	408	444	760	517	397	418	3237	5

Chanzo: Tume ya Mipango: Basic Education Statistics in Tanzania (BEST), 1994.

Jedwali Na. LVIII (r) linaonyesha kwamba tatizo la vijana kukatisha masomo ya msingi siyo tatizo kubwa sana mkoani Iringa ikilinganishwa na viwango vya tatizo hilo mikoa mingine. Palikuwepo wanafunzi 1,145 tu walioacha masomo Mkoani Iringa dhidi ya wanafunzi 6,406 walioacha masomo ya shule ya msingi Mkoani Mbeya, 5,745 Kagera na wanafunzi 4,752 mkoani Kilimanjaro.

JEDWALI LVIII (s): UWIANO KATI YA VYUMBA VYA MADARASA NA IDADI YA WANAFUNZI KIWILAYA MKOANI IRINGA, 1995.

Wilaya	Idadi ya Wanafunzi	Idadi ya Vyumba vya Madarasa	Uwiano wanafunzi kwa chumba cha Darasa
Iringa Vijijini	68,862	1,335	52
Iringa Mjini	17,128	335	51
Mufindi	46,337	911	51
Njombe	64,100	1,395	46
Ludewa	19,446	474	41
Makete	20,667	537	38
Jumla	236,540	4,987	47

Chanzo: Tume ya Mipango - Education Statistics of Iringa Region, 1970 - 1995.

Idadi ya wanafunzi inayokubalika ni 45 kwa chumba cha darasa. Wilaya za Ludewa na Makete pekee zina wanafunzi chini ya 45 kwa darasa kwa wastani. Wilaya zilizobakia zina zaidi ya wanafunzi 45 kwa kila chumba cha darasa. Kwa ufanisi zaidi wa mwalimu katika kufundisha idadi ya wanafunzi inayotakiwa ni 45 kwa chumba cha darasa. Kwa hiyo wilaya za Iringa Vijijini na Mjini, Mufindi na Njombe zinahitaji madarasa zaidi.

Kielelezo Na. 20(a): Hali ya Majengo (Madarasa) Katika Shule za Msingi Kiwilaya Mkoa wa Iringa 1995

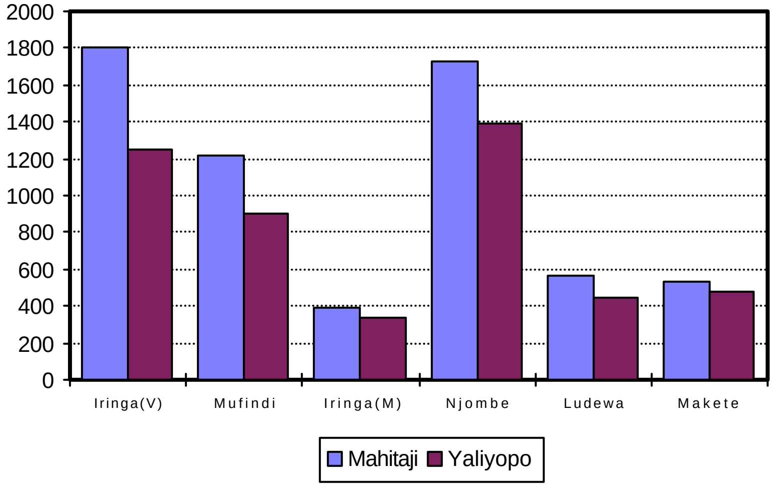
2000
1800
1600
1400
1200
1000
800
600
400
200
0
Iringa(V)
Mufindi
Iringa(M)
Njombe
Ludewa
Makete
Mahitaji
Yaliyopo

Kielelezo Na. 20(b): Hali ya Majengo (Vyoo) Katika Shule za Msingi Kiwilaya Mkoa wa Iringa 1995

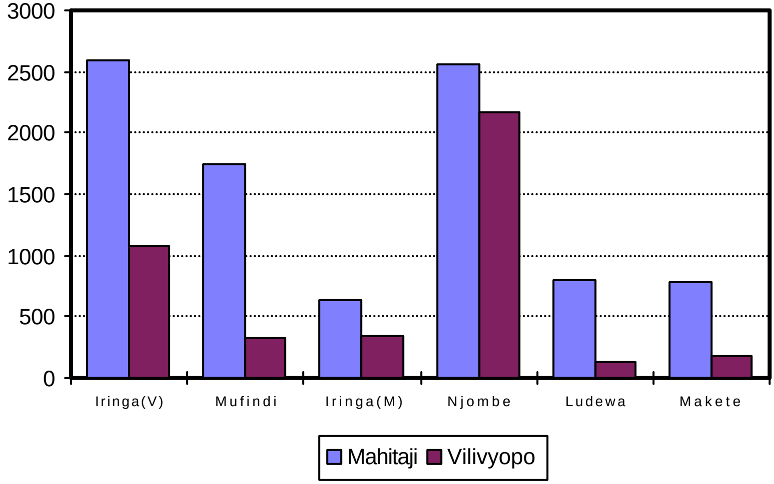

Kielelezo Na. 20(c): Hali ya Majengo (Nyumba za Walimu) Katika Shule za Msingi Kiwilaya Mkoa wa Iringa 1995

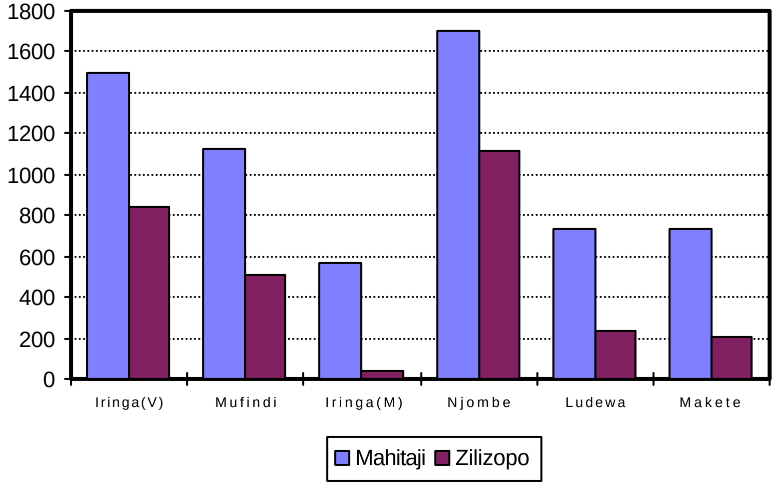

JEDWALI Na. LVIII(t): HALI YA MAJENGO KATIKA SHULE ZA MSINGI KIWILAYA IRINGA 1995

Wilaya	Aina ya Jengo	Idadi inayohitajika	Idadi iliyopo	Upungufu uliopo	% ya Upungufu
Iiringa Vijijini	Madarasa	1,800	1,250	550	30
	Nyumba za Walimu	1,494	841	653	44
	Vyoo	2,588	335	1508	58
Iringa Mjini	Madarasa	392	335	57	14.5
	Nyumba za Walimu	572	43	529	92
	Vyoo	631	346	317	45
Mufindi	Madarasa	1218	901	317	26
	Nyumba za Walimu	1128	513	615	54
	Vyoo	1744	332	1,412	81
Njombe	Madarasa	1732	1395	337	19
	Nyumba za Walimu	1704	1,111	593	35
	Vyoo	2564	2,172	392	15
Ludewa	Madarasa	564	443	121	21
	Nyumba za Walimu	732	233	499	68
	Vyoo	794	137	656	83
Makete	Madarasa	537	474	63	12
	Nyumba za Walimu	737	203	534	72
	Vyoo	781	176	605	77

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Elimu - Takwimu za Elimu 1970 - 1995.

Kielelezo Na. 21: Hali ya Samani (Madawati) ya Shule za Msingi Kiwilaya, Mkoani Iringa 1995.

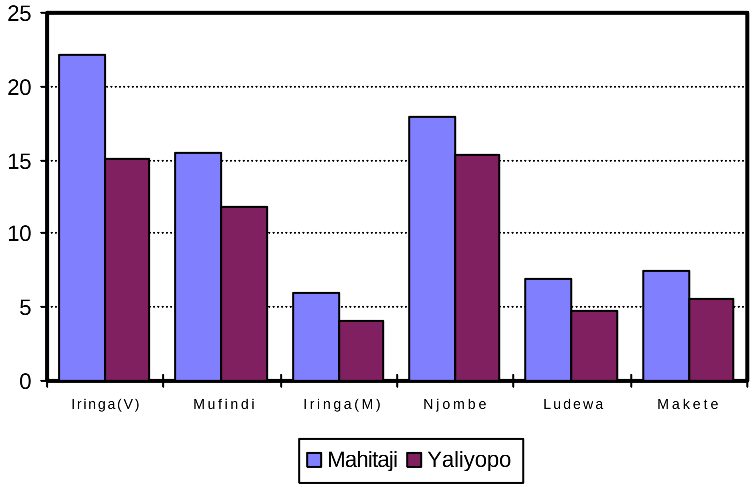

JEDWALI Na. LVIII(u): HALI YA SAMANI YA SHULE ZA MSINGI KIWILAYA, MKOANI IRINGA 1995.

IRINGA VIJIJINI				
Samani	**Mahitaji**	**Iliyopo**	**Upungufu**	**yaupungufu**
Samani	22,118	15,056	7.062	32
Meza	3,140	1,368	1,772	56
Viti	3,228	1,319	1,909	59
Kabati	1,590	288	1,302	82
IRINGA MJINI				
Madawati	5,943	4,046	1,897	32
Meza	962	474	488	51
Viti	991	528	463	47
Kabati	561	273	288	51
MUFINDI				
Madawati	15,446	11,830	3,616	23
Meza	1,978	1.064	914	46
Viti	3,192	1,257	1,935	61
Kabati	1,852	264	1,588	86
NJOMBE				
Madawati	17,974	15,384	2,590	14
Meza	3,437	1,554	1,883	55
Viti	3,829	1,786	2,043	53
Kabati	2,124	389	1,735	82
LUDEWA				
Madawati	6.946	4,733	2,213	32
Meza	1,010	514	496	49
Viti	1,010	609	401	40
Kabati	475	122	353	74
MAKETE				
Madawati	7,484	5,528	1,956	26
Meza	1,379	692	687	50
Viti	1,424	124	1,300	91
Kabati	827	127	700	85

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Elimu - Takwimu za Elimu 1970 - 1995.

Jedwali Na. LVIII(t) na Jedwali Na. LVIII(u) yanaonyesha idadi ya majengo ya madarasa, nyumba za walimu, vyoo na samani za shule (madawati, meza, viti na kabati). Upo uhaba mkubwa sana wa nyumba za walimu, hali hii inaathiri sana

utendaji wao wa kazi. Tatizo lipo kwa wilaya zote. Ukosefu wa nyumba za walimu ni mkubwa zaidi wilaya ya Iringa Mjini, Makete, Ludewa, Mufindi na Iringa Vijijini. Hali kadhalika kuna hali mbaya ya upatikanaji wa samani mashuleni katika wilaya zote mkoani. Wilaya zenye uhaba mkubwa wa madawati ni Iringa Mjini, Iringa Vijijini na Ludewa. Kitu kinachowaathiri sana wanafunzi ni madawati, na ili mwanafunzi aweze kuwa na ufanisi kimasomo hana budi kuwa na dawati. Hivyo basi suala la madawati kwa shule mkoani Iringa ni la muhimu sana na lazima lipewe kipaumbele.

Kielelezo Na. 22: Idadi ya Walimu Kiwilaya Kijinsia na Uwiano wa Walimu kwa Wanafunzi Mkoa wa Iringa, 1995.

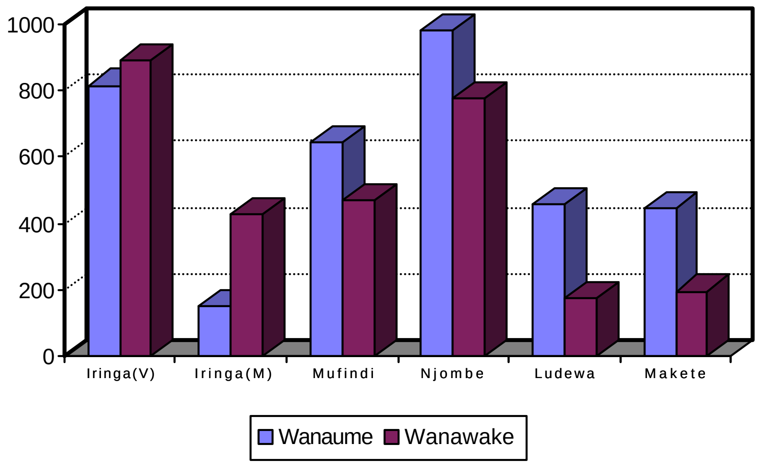

JEDWALI Na. LVIII9V): IDADI YA WALIMU KIWILAYA KIJINSIA NA UWIANO WA WALIMU KWA WANAFUNZI MKOA WA IRINGA, 1995.

Wilaya	Idadi ya Walimu wa Shule za Msingi			Uwiano Mwalimu kwa wanafunzi
Iringa Vijijini	815	889	1,704	1:40
Iringa Mjini	153	427	580	1:29
Mufindi	646	469	1,115	1:41
Njombe	980	775	1,755	1:36
Ludewa	458	175	633	1:32
Makete	446	197	643	1:30
Jumla	3,498	2,932	6,430	1:37

Chanzo: Tume ya Mipango, Takwimu za Elimu Mkoa wa Iringa, 1970 -1995.

Jedwali Na. LVIII(v) linaonyesha mgawanyo wa walimu wa shule za msingi kiwilaya, kijinsia na uwiano uliopo wa walimu kwa wanafunzi. Wilaya ya Mufindi ina idadi kubwa zaidi ya wanafunzi kwa walimu wakati wilaya ya Iringa Mjini ina idadi ndogo sana.

JEDWALI Na. LVIII(w): MGAWANYO WA WALIMU KIWILAYA NA KIMADARAJA MKOA WA IRINGA, 1995.

	Walimu wanaohitajika		Walimu Waliopo		Upungufu wa Walimu		Asilimia ya upungufu	
Wilaya	**Daraja IIIA**	**Daraja IIIB**	**Daraja IIIA**	**Daraja IIIB**	**Daraja IIIA**	**Daraja IIIB**	**Daraja IIIA**	**Daraja IIIB**
Iringa Vijijini	357	270	310	223	47	47	13.2	17.4
Iringa Mjini	981	1,106	678	1,026	303	80	31	7.2
Mufindi	706	865	459	656	247	209	35	24.2
Njombe	1,074	1,178	819	944	255	234	23.7	20
Ludewa	334	398	260	373	74	25	22.1	6.3
Makete	358	369	202	441	156	+72	43.6	+20.1
Jumla	3,810	4,186	2,728	3,663	1,082	595	28.4	14.2

Chanzo: Tume ya Mipango, Takwimu za Elimu, Mkoa wa Iringa, 1970 - 1995.

Jedwali Na. LVIII(w) linaonyesha kwamba Mkoa wa Iringa unaupungufu wa walimu 1,082 wa Daraja IIIA na 595 wa Daraja IIIB. Wilaya ya Makete imeathirika sana na upungufu

wa walimu wa Daraja IIIA ikifuatiwa na wilaya za Mufindi na Iringa Mjini.

JEDWALI Na. LVIII(x) HALI YA MAENDELEO YA SHULE ZA MSINGI MKOA WA IRINGA 1987 - 1995.

Hali halisi	1987	1988	1989	1990	1993	1993
Idadi Ya Shule	677	682	683	688	709	723
Idadi ya Wanafunzi	205,95	203,116	204,19	206,66	266,56 1	222,79
Walimu wenye Shahada	5,569	5,577	5,618	5,847	6,014	6,391
Idadi ya Mikondo	5,859	6,373	6,525	6,715	6,829	7,298
Wastani Wanafunzi/Shule	304	298	299	300	319	308
Wastani Wanafunzi/Mkondo	35	32	31	31	33	30
Wastani Wanafunzi/Mwalimu	34	36	36	35	38	35

Chanzo: Tume ya Mipango, Takwimu za Elimu Mkoa wa Iringa, 1970 - 1995.

4.1.3 Elimu ya Sekondari:

Mwaka 1967 Mkoa wa Iringa ulikuwa na shule moja tu ya Sekondari ya Serikali na tatu za binafsi. Idadi ya shule za sekondari hadi mwaka 1995 imeongezeka hadi kufikia 14 za serikali na 31 za binafsi. Ongezeko hili ni sawa na asilimia 1025. Jedwali Na. LIX linaonyesha idadi ya shule za sekondari Mkoa Iringa ikilinganishwa na ya mikoa kadhaa Tanzania Bara 1995. Mkoa umepiga hatua kubwa sana lakini hailingani na wa Kilimanjaro (Jedwali Na. LIX) kwa idadi kubwa ya shule za Sekondari. Mkoa wa Iringa unazo shule za sekondari za Serikali 14 wakati Mkoa wa Kilimanjaro unazo 13, pia mkoa wa Iringa ni wa pili kwa idadi ya shule za sekondari za binafsi. Hata hivyo bado Mkoa wa Kilimanjaro unazo shule chache za sekondari za serikali.

JEDWALI Na. LIX: SHULE ZA SEKONDARI MKOANI IRINGA BAADHI YA MIKOA YA TANZANIA BARA, 1995.

Mkoa	Shule za Sekondari		Jumla
	Za Serikali	Za Binafsi	
Iringa	14	31	45
Mbeya	7	17	24
Kilimanjaro	13	76	89
Arusha	8	20	28
Kagera	9	23	32
Mwanza	10	14	24
Dodoma	9	6	15
Kigoma	4	3	7
Morogoro	12	8	20
Mtwara	9	3	12
Rukwa	11	9	20
Singida	4	4	8
Tabora	5	10	15
Mara	8	10	18

Chanzo: Tume ya Mipango, Takwimu za Elimu, 1996.

JEDWALI Na. LIX(a): MGAWANYO WA SHULE ZA SEKONDARI KIWILAYA MKOA WA IRINGA 1967, 1985 NA 1995.

Wilaya	1967			1985			1995		
	Serikali	Binafsi	Jumla	Serikali	Binafsi	Jumla	Serikal	Binafsi	Jumla
Iringa Vijijini	-	1	1	2	-	2	3	4	7
Iringa Mjini	-	2	2	3	3	6	3	4	7
Mufindi	1	-	-	1	5	6	2	12	14
Njombe	-	-	-	1	7	8	3	8	11
Ludewa	-	-	-	-	1	1	2	-	2
Makete	-	-	-	-	1	1	1	3	4
Jumla	1	3	4	4	17	24	14	31	45

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Elimu (Takwimu za Elimu 1970 - 1995) Iringa.

Kielelezo Na. 23: Idadi ya Wanafunzi Katika Shule za Sekondari za Serikali na Binafsi Kijinsia 1990 - 1995 Mkoa wa Iringa

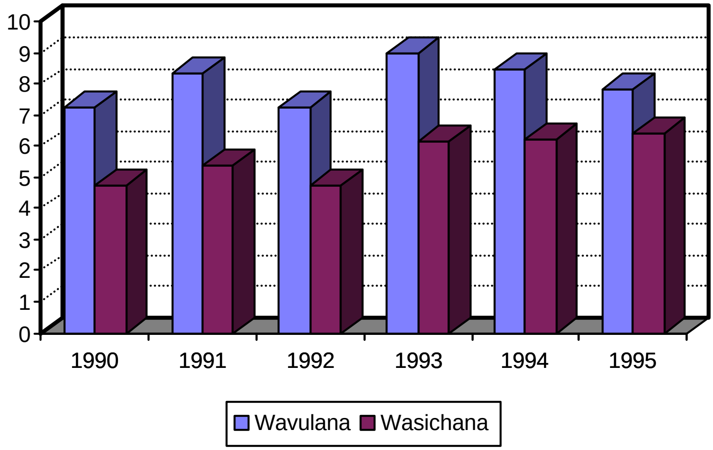

JEDWALI Na. LIX(b): IDADI YA WANAFUNZI KATIKA SHULE ZA SEKONDARI ZA SERIKALI NA BINAFSI KIJINSIA 1990 - 1995 MKOA WA IRINGA.

	Shule za Serikali			Shule Binafsi			Jumla	
Mwaka	**Wavulana**	**Wasichana**	**Jumla**	**Wavulana**	**Wasichana**	**Jumla**	**Wavulana**	**Wasichana**
1990	3.156	1,502	4,658	4,072	3,244	7,316	7,228	4,746
1991	3,597	1,669	5,266	4,763	3,720	8,483	8,360	5,389
1992	3,156	1,502	4,658	4,072	3,244	7,316	7,228	4,746
1993	4,422	2,212	6,634	4,575	3,940	8,515	8,997	6,152
1994	4,052	2,734	6,786	4,429	3,491	7,920	8,481	6,225
1995	4,459	2,578	7,037	3,367	3,822	7,189	7,826	6,400
Jumla	29,595	12,197	35,039	29,350	21,461	47=6,739	63,708	33,658

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Elimu (Takwimu za Elimu) 1970 - 1995, Iringa.

Idadi kubwa ya wanafunzi katika shule za Sekondari Mkoani Iringa ni katika shule za binafsi, vile vile idadi kubwa zaidi ya wavulana wanasoma shule za sekondari kuliko wasichana (Jedwali LIX(b).

4.1.4 Elimu ya Watu Wazima:

Maendeleo ya kijamii na kiuchumi ya nchi yeyote hutegemea maendeleo ya elimu ya taifa hilo. Inavyoeleweka hapa nchini Tanzania elimu maana yake ni kujua kusoma na kuandika katika lugha ya Kiswahili. Tangu nchi hii ipate Uhuru (1961) juhudi kubwa imefanywa kutokomeza ujinga kwa kupanua elimu ya msingi na Sekondari, vile vile mkazo uliwekwa wa kuendesha kisomo cha watu wazima. Miaka ya 1970 shule za msingi zilitumika kama vituo vya elimu hii ya watu wazima na walimu wakuu wa shule hizo waliwajibika na uendeshaji wa kampeni ya elimu hiyo kwa maeneo karibu na shule.

JEDWALI Na. LX: VIWANGO VYA ELIMU YA WATU WAZIMA WENYE UMRI KATI YA MIAKA 19 NA KUENDELEA KULINGANA NA TAARIFA ZA SENSA YA WATU ZA 1967, 1978 NA 1988.

Mkoa	Sensa ya 1967	Sensa ya 1978	Sensa ya 1988 %
Iringa	**31**	**54.0**	**68.3**
Kilimanjaro	56	74.1	80.8
Dar es Salaam	60	73.3	80.7
Ruvuma	41	66.3	70.5
Tanga	40	60.6	66.0
Morogoro	37	58.6	62.8
Mara	35	56/4	63.9
Kagera	40	52.9	59.5
Mtwara	28	51.4	57.1
Dodoma	24	49.5	55.5
Mbeya	29	49.2	61.9
Rukwa	-	48.5	58.6
Lindi	-	48.4	53.8
Singida	24	46.7	57.4
Mwanza	25	44.3	57.3
Pwani	26	44.0	51.1
Kigoma	19	43.7	55.1
Arusha	26	41.9	58.1

Tabora	27	40.5	50.5
Shinyanga	16	33.2	48.4

Chanzo: Tume ya Mipango: Sensa za 1967, 1978 na 1988.

JEDWALI LX(a): VIWANGO VYA ELIMU YA WATU WAZIMA VIJIJINI NA MJINI WENYE UMRI WA MIAKA 10 NA ZAIDI, SENSA YA 1988, TANZANIA BARA (%).

	Wanaume			Wanawake		
Mikoa	**Vijijini**	**Mjini**	**Jumla**	**Vijijini**	**Mjini**	**Jumla**
Iringa	**80.1**	**87.4**	**84.9**	**57.2**	**70.4**	**58.5**
Mara	73.7	88.0	75.3	53.7	71.5	55.6
Dodoma	61.5	85.4	64.3	45.1	73.7	48.2
Arusha	61.5	91.8	65.6	46.4	82.8	50.9
Kilimajaro	84.5	90.3	85.5	75.7	83.6	76.9
Tanga	72.8	88.6	75.9	53.2	75.6	57.3
Morogoro	68.8	86.4	72.9	49.5	72.0	54.6
Pwani	60.1	72.2	64.0	40.1	51.8	44.9
Dar es Salaam	68.4	90.0	87.9	48.0	77.7	74.6
Lindi	62.4	75.9	64.6	42.0	60.2	44.8
Mtwara	65.5	77.9	67.3	46.3	61.6	48.5
Ruvuma	77.7	87.6	78.7	61.4	75.7	63.3
Mbeya	69.9	87.5	73.3	48.4	70.0	52.4
Singida	65.0	85.5	66.8	47.2	70.8	49.3
Tabora	50.1	85.2	60.5	36.7	67.8	41.6
Rukwa	69.1	84.3	71.3	43.9	66	47.3
Kigoma	65.1	83.1	67.4	43.1	62.7	45.5
Shinyanga	57.9	85.9	59.9	36.2	67.7	39.3
Kagera	63.7	83.7	67.6	43.4	66.9	47.8
Mwanza	63.7	83.7	67.6	43.4	66.9	47.8

Chanzo: Tume ya Mipango; Sensa za 1967, 1978 na 1988.

Jedwali Na. LX linalinganisha kiwango cha elimu ya watu wazima kilichofikiwa na Mkoa wa Iringa ambacho ni asilimia 68.3 mwaka 1988. Kiwango hiki kinalinganishwa na vile viwango vya mikoa mingine. Jedwali Na. LX(a) linaonyesha jinsi Viwango vya elimu ya watu wazima wanawake vilivyo chini nchini kote, mijini na vijijini. Viwango hivyo vimeonyeshwa kimkoa.

JEDWALI Na. LX(b): IDADI YA WATU WAZIMA WANAOJUA KUSOMA NA KUANDIKA KIWILAYA MKOANI IRINGA, 1995.

	Idadi ya Watu Wazima			Idadi wanaojua kusoma na kuandika		
Wilaya	**Wanaume**	**Wanawake**	**Jumla**	**Wanaume**	**Wanawake**	**Jumla**
Iringa Vijijini	69,451	88,826	158,277	53,800	60,489	114,289
Iringa Mjini	36,839	37,867	74,706	35,091	34,538	69,629
Mufindi	63,348	67,544	130,892	55,031	51,289	106,320
Njombe	64,536	82,849	147,38	57,944	67,520	125,464
Ludewa	34,738	40,872	75,610	29,559	32,539	62,148
Makete	22,561	32,211	55,772	18,676	22,141	40,817
Jumla	291,473	351,169	642,642	250,101	268,516	518,617

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Elimu, (Takwimu za Elimu, 1970 - 1995) Iringa.

JEDWALI Na.a LX(c): IDADI YA WATU WAZIMA WASIOJUA KUSOMA NA KUANDIKA KIWILAYA MWAKA 1985 NA 1995 MKOA WA IRINGA.

	Idadi ya Watu Wazima - 1985			Idadi ya Watu Wazima - 1995		
Wilaya	**Wanaume**	**Wanawake**	**Jumla**	**Wanaume**	**Wanawake**	**Jumla**
Iringa Vijijini	12,868	30,337	43,205	10,590	18,547	29,131
Iringa Mjini	519	2,036	2,555	1,558	2,811	4,369
Mufindi	8,993	17,881	24,874	8,317	16,255	24,572
Njombe	5,790	17,925	23,715	5,025	10,996	16,025
Ludewa	2,014	6,045	8,059	4,373	6,424	10,797
Makete	2,859	10,977	13,836	3,786	7,381	11,069
Jumla	31,043	85,201	116,244	33,653	62,408	96,061

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Elimu (Takwimu za Eliimu 1970 - 1995), Iringa.

JEDWALI LX(d) WATU WASIOJUA KUSOMA NA KUANDIKA WA MIAKA 10 HADI 65 NA ZAIDI MWAKA 1995, MKOANI IRINGA.

Kundi la Umri	Jinsia	Iringa Mjini	Iringa Vijijini	Ludewa	Makete	Mufindi	Njombe
10-14	Wanaume	68	281	307	5	48	154
	Wanawake	111	352	529	17	164	420
15-29	Wanaume	120	1,854	390	269	1411	192
	Wanawake	436	3,665	1,047	872	2,860	3,422
30 - 44	Wanaume	210	286	347	1141	2263	3432
	Wanawake	538	6484	1117	2875	4265	3422
45 - 54	Wanaume	225	1604	371	427	1179	2341
	Wanawake	326	3208	896	1212	2122	4657
55-65+	Wanaume	38	1837	824	646	984	1354
	Wanawake	61	2917	1309	1545	1696	2773
Jumla	Wanaume	661	8422	2239	2488	5,905	5,973
	Wanawake	2019	10,626	4,898	6521	11,107	14,694

Jumla		2,680	19,048	7,137	9,009	17,012	20,667

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Elimu, (Takwimu za Elimu 1970 - 1995), Iringa.

Jedwali Na. LX linaonyesha wilaya ya Ludewa ilikuwa na idadi kubwa zaidi ya watu wasiojua kusoma na kuandika wenye umri wa miaka 10-14; ambapo Wilaya ya Iringa Vijijini ilikuwa na watu wengi zaidi wasiojua kusoma na kuandika wenye miaka 15-29 na miaka 30-44. Wilaya ya Njombe ilikuwa na watu wengi zaidi wa kundi la umri wa miaka 45-54 wasiojua kusoma na kuandika wilaya za Iringa Vijijini na Njombe vile vile zilikuwa zinaongoza kwa kuwa na idadi kubwa ya watu wa umri kati ya miaka 55-65 na zaidi wasiojua kusoma ka kuandika. Kwa ujumla wilaya ya Njombe iliongoza kwa idadi kubwa ya watu wasiojua kusoma na kuandika mwaka 1995 na kufuatiwa na wilaya ya Iringa vijijini. Wilaya ya Iringa Mjini ilikuwa na idadi ndogo zaidi ya wilaya zote Mkoani Iringa.

4.1.5 Elimu ya Ufundi:

Vipo vyuo vitatu tu vya ufundi mkoani Iringa, viwili vipo Iringa Mjini: Iringa Vacational Training Centre na Don Bosco Vocational Training Centre. Kilichobakia kiko wilaya ya Mufindi ina chuo kimoja ambacho kinajulikana kwa jila la Mufindi Lutheran Vocational Training Centre.

4.2 Sekta ya Afya:

Kama ilivyo katika mikoa mingine nchini huduma za afya zilizopo vijijini Mkoa wa Iringa zina hali ya kuchakaa na hazina dawa. Magonjwa makuu ambayo mara kwa mara husababisha vifo mkoani ni malaria, kuharisha, homa ya tumbo,

kifua kikuu, surua, upungufu wa damu, ukimwi na kichomi. Jedwali lifuatalo linaonyesha kukua kwa huduma za afya mkoani Iringa.

JEDWALI LXI: KUKUA NA MGAWANYO WA HUDUMA ZA AFYA 1961 - 1995.

Wilaya	Hospitali			Zahanati			Vituo vya Afya		
	1961	1981	1995	1961	1981	1995	1961	1981	1995
Iringa Vijijini	-	1	1	-	29	53	-	4	4
Iringa Mjini	1	1	2	2	2	3	-	-	1
Mufindi	1	1	3	3	21	45	1	3	5
Njombe	1	3	3	3	25	33	1	1	3
Ludewa	-	3	3	-	11	31	-	3	3
Makete	-	2	3	1	11	21	-	2	3
Jumla	3	11	15	8	99	185	2	13	19

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Afya, Iringa 1994.

JEDWALI LXII: IDADI YA HOSPITALI, VITUO VYA AFYA, NA ZAHANATI ZA SERIKALI NA BINAFSI MKOA WA IRINGA, 1995.

Wilaya	Hospitali		Zahanati		Vituo vya Afya	
	Serikali	Binafsi	Serikali	Binafsi	Serikali	Binafsi
Iringa Vijijini	-	1	37	16	4	-
Iringa Mjini	1	1	3	-	1	-
Mufindi	1	2	40	5	5	-
Njombe	1	2	26	7	3	-
Ludewa	1	2	25	6	3	-
Makete	-	2	21	-	3	-
Jumla	5	10	152	34	19	

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Afya, Iringa, 1995

JEDWALI Na. LXIII: MAGONJWA KUMI YANAYOONGOZA KATIKA KUATHIRI AFYA YA JAMII MKOANI IRINGA, 1995

Jina la Ugonjwa	Idadi ya Wati walioadhiriwa
Malaria	40,750
Kuharisha	15,953
Dondakoo (URTI)	13,956
Magonjwa ya Mdomoni	9.861
Magonjwa, yennye hali ya kupasuliwa	7,523
Magonjwa mengine	9,795
Magonjwa yasiyofahamika	134,750
Magonjwa ya macho	7,411
Kichomi	6,717
Magonjwa ya ngozi	5,374

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Afya, Iringa, 1995.

Jedwali Na. LXIII linaonyesha kwamba watu wengi mkoani Iringa walipatwa na malaria mwaka 1995. Ugonjwa wa kuhara pia uliathiri afya ya jamii kwa kiwango kikubwa kwa jumla ya watu 15,953.

4.2.1 Zahanati:

Ngazi ya kitaifa zahanati inatarajiwa kuhudumia watu wasiozidi 10,000. Zipo zahanati 205 mkoani Iringa kila moja kwa wastani inahudumia watu 8,187 (matarajio ya idadi ya watu 1995). Kutokana na Jedwali Na. LXIV zahanati mkoani Iringa zinahudumia watu wachache kuliko kiwango cha kitaifa. Mgawanyo wa zahanati kiwilaya mkoani umeonyeshwa kwenye Jedwali Na. LXIV.

JEDWALI Na. LXIV: MGAWANYO WA ZAHANATI KIWILAYA MKOANI IRINGA, 1995

Wilaya	Zahanati		Jumla ya Zahanati	Idadi ya Watu 1995	Watu kwa Zahanati
	Serikali	Binafsi			
Iringa Vijijini	37	16	53	500,577	9,445
Iringa Mjini	21	2	23	143,911	6,257
Mufindi	28	5	33	319,481	9,681
Njombe	26	19	45	440,121	8,780
Ludewa	25	5	30	138,853	4,628
Makete	21	-	21	135,357	6,445
Jumla	158	47	205	1,678,302	8,187

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Afya, 1995.

4.2.2 Vituo vya Afya:

Kulingana na kituo cha Afya kinatarajiwa kuhudumia wagonjwa 50,000 kiwango kilichowekwa kitaifa. Hadi mwaka 1995 kulikuwepo na Vituo vya Afya 19 Mkoani Iringa.

Jedwali LXV Na. linaonyesha mgawanyo wa vituo vya afya mkoani kiwilaya.

JEDWALI Na. LXV: IDADI YA VITUO VYA AFYA NA MGAWANYO WAKE KIWILAYA MKOANI IRINGA, 1995.

Wilaya	Vituo vya Afya			Idadi ya Watu kwa Kituo 1995	Idadi ya Vitanda		
	Serikali	Binafsi	Juml		Serikali	Bina	Juml
Iringa Vijijini	4	2	6	83,430	-	-	-
Iringa Mjini	1	-	1	143,911	-	-	-
Mufindi	3	-	3	106,494	-	-	-
Njombe	3	-	3	146,707	-	-	-
Ludewa	3	-	3	46,284	49	-	49
Makete	3	-	3	45,119	45	-	45
Jumla	17	2	19	88,332	94	-	94

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Afya Iringa, 1995.

Idadi ya watu kwa kila kituo cha Afya ikilinganishwa na kiwango cha kitaifa cha watu 50,000 kwa kituo, Mkoa wa Iringa una wastani wa watu 88,332 kwa kituo. Kiwango hiki ni cha juu kwa asilimia 77. Kwa hiyo Mkoa wa Iringa unahitaji kuongeza huduma hii. Wilaya ya Njombe imeathirika zaidi kwa kuwa na idadi kubwa zaidi kwa kila kituo kuliko wilaya zote mkoani. Wilayani Ludewa na Makete kila kituo cha Afya kinahudumia watu chini ya kiwango cha kitaifa cha watu 50,000. Wakati huo huo kitaifa kwa maendeleo ya Wizara ya Afya kituo kimoja cha Afya kinatakiwa kusimamia zahanati za serikali zisizozidi 5. Lakini vituo hivi mkoani Iringa vinasimamia zahanati 9, hali hii inaendelea kuthibitisha umuhimu wa kuongezwa kwa idadi ya vituo vya Afya Mkoani Iringa.

4.2.3 Huduma za Hospitali:

Hadi mwisho wa mwaka 1995 mkoa wa Iringa ulikuwa na hospitali 17 zenye vitanda 1746. Hospitali 5 kati ya hizi ni za

serikali na 12 ni za binafsi. Jedwali Na. LXVI linaonyesha mgawanyo wa hospitali kiwilaya mkoani Iringa.

JEDWALI Na. LXVI: MGAWANYO WA HOSPITALI NA MADAKTARI KIWILAYA MKOANI IRINGA, 1995.

Wilaya	Idadi ya Hospitali			Vitanda	Watu kwa Kitanda	Idadi ya Madaktari	Watu kwa Daktari	Wakwa kila Hospitali
Iringa Vijijini	-	1	1	163	3071	2	250,289	500,579
Iringa Mjini	1	1	2	366	393	16	8,994	71,955
Mufindi	1	3	4	238	1,342	3	106,494	79,870
Njombe	1	3	4	314	1402	3	146,707	110,030
Ludewa	1	2	3	361	385	1	138,853	46,284
Makete	1	2	3	304	445	1	135,357	45,119
Jumla	5	12	17	1746	961	26	64,550	98,724

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ta Afya, Iringa 1995.

Tatizo kubwa linajitokeza katika Jedwali LXVI ni uwiano uliopo kati ya idadi ya madaktari na idadi ya watu wanaohudumiwa. Wastani wa kiwango cha kitaifa kilichopo sasa ni cha daktari 1 kwa watu 24,930. Wilaya zote mkoani Iringa, isipokuwa wilaya ya Iringa Mjini, daktari mmoja anahudumia watu wasiopungua 100,000 kwa mwaka. Kiwango hiki ni kikubwa sana kwa ufanisi wa daktari. Kwa hiyo mkoa unahitaji madaktari zaidi. Tofauti na kiwango cha daktari kwa watu anaohudumia idadi ya watu kwa kila hospitali kiko chini ya lengo la kitaifa la watu 100,000 kwa kila hospitali. Wilayani Iringa Vijijini na Njombe kila hospitali unahudumia zaidi ya wastani ya watu 100,000 kwa mfano hospitali Iringa Vijijini inahudumia watu 500,579 na zile za wilayani Njombe watu 110,030. Wilaya zilizobaki zinahudumia chini ya kiwango cha kitaifa. Kwa mantiki hii, wilaya za Iringa Vijijini na Njombe zinahitaji hospitali zaidi, tena haraka sana na hasa kwa Iringa Vijijini. Jedwali lifuatalo linaonyesha mahitaji na idadi ya watalaam wa afya waliopo Mkoani Iringa mwaka 1995.

JEDWALI LXVII: MAHITAJI YA WATAALAM WA AFYA MKOANI IRINGA, 1995.

Wataalam	Mahitaji	Waliopo	Upungufu
Waganga	14	10	4
Waganga Wafawidhi	15	12	3
Waganga Wasaidizi (Tabibu)		51	
Maafisa Wauguzi	70	63	7
Wauguzi Wakunga	171	166	5
Waganga Wasaidizi Vijijini		11	
Wahudumu wa Kinamama na Watoto		22	
Wahudumu Wasaidizi wa Maabara	43	40	3
Wafamasia		1	
Wataalam wa Maabara		6	
Wataalam wa Mionzi		5	
Waganga wa Meno		1	
Wataalam wa Meno		9	
Maafisa Afya		9	

Chanzo: Mganga Mkuu wa Mkoa, Iringa 1996.

4.2.4 Matarajio ya Umri wa Kuishi:

Sensa za Idadi ya Watu za 1978 na 1988 zinaonyesha matarajio ya umri wa kuishi kwa wakazi wa Mkoa wa Iringa ni miaka 50. Jedwali Na. LXVIII linaonyesha matarajio ya umri wa kuishi kimkoa, Tanzania Bara.

JEDWALI LXVIII: MATARAJIO YA UMRI WA KUISHI, KIJINSIA NA KIMKOA TANZANIA BARA MWAKA 1978 NA 1988.

Mkoa	Sensa ya 1978		Sensa ya 1988	
	Wanaume	Wanawake	Wanaune	Wanawake
Iringa	41	45	44	47
Arusha	50	57	57	58
Pwani	47	48	46	51
Dar es Salaam	50	50	50	50
Dodoma	45	46	45	47
Kagera	45	45	44	45
Kigoma	40	48	47	49
Kilimanjaro	58	59	57	62

Lindi	42	47	46	48
Mara	44	47	46	48
Mbeya	41	47	45	48
Morogoro	44	46	45	48
Mtwara	40	46	45	48
Mwanza	44	48	46	50
Rukwa	40	45	44	48
Ruvuma	43	49	48	51
Shinyanga	42	50	48	51
Singida	44	55	54	55
Tabora	44	53	53	54
Tanga	49	49	48	51
Jumla	44	50	49	51

Chanzo: Takwimu za Afya, 1994.

JedwaliLXVIII linalinganisha matarajio ya umri wa kuishi katika Mikoa ya Tanzania Bara. Wakazi wa mkoa wa Iringa wanaishi miaka karibu 48 tu na wale wa Mikoa ya Arusha, Kilimanjaro, Singida na Tabora wanaishi zaidi ya miaka 48 (Sensa ya Idadi ya Watu 1978 na 1988). Takwimu za matarajio ya kuishi ya wakazi wa mikoa ya Arusha, Kilimanjaro, Tabora na Singida zinakubaliana na za vifo vichache vya watoto wachanga na wa chini ya miaka 5 katika mikoa hiyo (Jedwali Na. LXIX).

4.2.5 Vifo vya Watoto wachanga na Watoto chini ya Umri wa miaka Mitano:

Ingawa Mkoa wa Iringa ni maarufu kwa kilimo cha mahindi, vifo vingi mkoani humo husababishwa na umaskini, magonjwa na lishe duni (utapiamlo). Viwango vya vifo na utapiamlo hupatikana kwa wingi kati ya wakinamama na watoto. Kabla ya utekelezaji wa mpango wa Uhai wa Mama na Mtoto mwaka 1992 kiwango cha utapia mlo mkali kilikuwa zaidi ya asilimia 1.3 na hatimaye kiwango hicho kilishuka hadi kufikia

asilimia 1.1 mwaka 1994. Mwaka 1988 kiwango cha vifo vya watoto wadogo kilikuwa 130/1000 ambapo kitaifa kilikuwa 115/1000.

Jedwali Na. LXIX linaonyesha kuwepo kwa viwango vya juu vya vifo kati ya watoto wachanga na wale wenye umri chini ya miaka mitano mkoani Iringa mwaka 1975, 1985 na 1995. Hata hivyo vifo vya watoto wachanga vimekuwa vikipungua mwaka hadi mwaka. Kwa mfano vifo vilipungua kutoka 152/1000 mwaka 1975 hadi vifo 111/1000 mwaka 1995. Vile vile vifo vya watoto chini ya miaka 5 navyo vilishuka kutoka 257/1000 mwaka 1975 hadi vifo 187/1000 mwaka 1995. Majedwali Na. LXX na Na. LXXI yanaonyesha hali ya utapiamlo mkali na ule wa kawaida katika mikao iliyokuwa chini ya mpango wa Uhai wa Mama na Mtoto mwaka 1990 - 1994.

JEDWALI LXIX: VIWANGO VYA VIFO VYA WATOTO WACHANGA NA WATOTO CHINI YA MIAKA MITANO MIKOANI, TANZANIA BARA, 1995.

Mkoa	IMR			U5MR		
	1975	1985	1995	1975	1985	1995
Iringa	152	130	111	257	220	187
Pwani	121	113	105	204	189	174
Dar es Salaam	108	105	102	179	173	168
Dodoma	133	132	130	25	222	220
Arusha	108	75	52	179	119	78
Kagera	133	130	127	225	219	212
Kigoma	163	115	81	269	192	137
Kilimanjaro	76	67	59	119	104	90
Lindi	151	140	129	255	236	218
Mara	140	125	112	236	211	189
Mbeya	161	124	96	267	209	163
Morogoro	140	125	112	236	211	189
Mtwara	161	138	119	267	233	202
Mwanza	139	115	95	233	192	157

Rukwa	170	131	101	283	221	172
Ruvuma	145	113	88	245	168	143
Shinyanga	150	110	81	252	283	131
Singida	137	96	67	231	157	106
Tabora	140	101	73	236	166	116
Tanga	112	106	100	187	176	166

Chanzo: Takwimu za Wizara ya Afya, 1996.

JEDWALI LXX: HALI YA UTAPIAMLO MKALI (5) KATIKA MIKOA ILIYOKUWA CHINI YA MAPNGO WA UHAI WA MAMA NA MTOTO MWAKA 1990 - 1994.

Mkoa	Mwaka				
	1990	**1991**	**1992**	**1993**	**1994**
Pwani	-	-	-	7.1	4.4
Iringa	1.7	1.4	1.3	1.1	1.1
Kagera	2.0	2.1	1.6	1.2	2.1
Kilimanjaro	0.6	0.4	0.3	0.2	0.2
Mara	6.9	3.0	2.8	1.6	1.4
Morogoro	3.2	3.3	2.2	1.6	1.4
Mtwara	6.3	5.5	1.8	1.9	2.0
Mwanza	-	-	-	3.2	2.3
Ruvuma	3.9	3.7	2.3	1.6	1.5
Shinyanga	2.0	1.4	1.5	1.1	1.1
Singida	3.5	1.8	1.5	1.5	1.6
Jumla	2.8	2.5	1.6	1.6	1.4

Chanzo: Takwimu za Wizara ya Afya, 1996.

JEDWALI LXXI: HALI YA UTAPIAMLO WA KAWAIDA (%) KATIKA MIKOA ILIYOKUWA CHINI YA MPANGO WA UHAI WA MAMA NA MTOTO MWAKA 1990 - 1994.

Mkoa	Mwaka				
	1990	1991	1992	1993	1994
Pwani	-	-	-	46.5	42.5
Iringa	38.8	34.0	32.8	33.0	34.8
Kagera	29.5	33.6	29.3	27.1	25.0
Kilimanjaro	15.4	13.2	12.5	12.1	12.8

Mara	32.2	27.0	23.1	20.0	18.2
Morogoro	38.6	36.5	35.8	31.8	30.4
Mtwara	43.4	41.4	35.5	35.8	37.1
Mwanza	-	-	-	30.4	32.0
Ruvuma	39.5	34.4	29.3	30.4	32.0
Shinyanga	27.2	26.8	29.4	31.0	30.1
Singida	34.6	31.5	33.6	30.0	29.6
Jumla	34.0	33.3	30.6	28.9	28.3

Chanzo: Takwimu za Wizara ya Afya, 1996.

Jedwali Na. LXXI linaonyesha kuwepo kwa viwango vya juu sana vya utapiamlo wa kawaida mkoani Iringa kushinda mikoa iliyolinganishwa nayo isipokuwa Mikoa ya Mtwara na Pwani. Hata hivyo mikoa ya Iringa na Shinyanga iliweza kupunguza kwa asilimia 35 na 45 kwa kufuatana na utapiamlo wa kawaida. Mkoa wa Iringa ulipunguza kutoka asilimia 1.7 hadi 1.1 na mkoa wa Shinyanga kutoka asilimoa 2.0 hadi 1.1 mwaka 1997. Mikoa ya Mara na Mtwara ilikuwa na viwango vya juu sana vya utapiamlo mkali mwaka 1990. Mkoa wa Pwani uliongoza kwa kuwa na asilimia 4.4 ya utapiamlo mkali mwaka 1994.

4.2.6 Viwango vya Vifo vya Akina mama Wajawazito:

Tafasiri ya vifo vya akina Mama wajawazito ni vifo vya wanawake wakiwa na mimba au kifo cha wanawake hao kinachotokea kabla ya siku 42 baada ya kujifungua. Hili ni tatizo kubwa lililoenea mikoa yote Tanzania Bara. Mkoa wa Iringa ni miongoni mwa mikoa mitatu inayoongoza kwa idadi kubwa ya vifo hivyo vya akinamama (Mbeya 436, Iringa 276 na Mwanza 266). Jedwali Na. LXXII linalinganisha viwango vya vifo vya akinamama nchini miaka 1992, 1993 na 1994. Kimkoa kulingana na Jedwali Na. LXXII mkoa wa Iringa ulikuwa na kiwango cha juu sana mwaka 1992 kupita mikoa

yote Bara, wakati mwaka 1993 mkoa huo ulikuwa wa tatu baada ya Dar es Salaam, Mbeya na Kagera. Mwaka 1994 Mkoa wa Iringa ulikuwa wa pili baada ya Mkoa wa Mbeya ambao ulikuwa na kiwango cha vifo kwa kila watoto 100,000 wazima waliozaliwa.

JEDWALI Na. LXXII: VIWANGO VYA VIFO VYA AKINA MAMA WAJAWAZITO TANZANIA BARA KWA MIKOA 1992, 1993 NA 1994.

Mkoa	**Viwango vya Vifo vya Akinamama**		
	1992	1993	1994
Iringa	**311**	**321**	**276**
Arusha	102	158	114
Pwani	209	111	70
Dar es Salaam	220	398	237
Dodoma	197	214	208
Kagera	304	343	190
Kigoma	144	155	105
Kilimanjaro	126	46	107
Lindi	262	289	193
Mara	67	59	106
Mbeya	67	361	436
Morogoro	289	172	190
Mtwara	264	212	161
Mwanza	221	186	266
Rukwa	172	294	243
Ruvuma	225	189	186
Shinyanga	143	188	199
Singida	242	171	239
Tabora	151	185	130
Tanga	255	172	220

Chanzo: Takwimu za Wizara ya Afya, 1996.

4.2.7 Utapiamlo:

Sababu kubwa ya utapiamlo mkoani Iringa ni kutomlisha mtoto chakula chakutosha, hali hii inatokana na elimu ndogo juu ya lishe na matunzo ya mtoto kwa upande wa mama. Aidha kazi nyingi zinazomkabili mama zinampunguzia muda wa kumhudumia mtoto. Hatua mbalimbali zimekwisha chukuliwa na mkoa za kufuta utapiamlo na vile vile kuhakikisha lishe bora kwa mama na mtoto. Hatua hizi ni kama zifuatazo:-

i) Wataalam washauri 546 wamekwishapata mafunzo katika ngazi za Kata na vijiji juu ya kutambua kaya zenye kuelekea kwenye kupungukiwa na chakula kwa lengo la kuzisaidia.

ii) Kutolewa misaada kwa kaya zenye matatizo mbalimbali kama vile zile zinazoongozwa na mwanamke peke yake, familia zenye wake zaidi ya mmoja au familia zenye mapacha n.k. Mafanikio ya kupunguza utapiamlo mkali kati ya watoto walio chini ya miaka mitano mkoani Iringa kutoka kwenye idadi ya 6948 mwaka 1992 hadi 6376 mwaka 1995 yanatokana na kazi nzuri iliyofanywa na mpango wa uhai wa Mama na Mtoto mkoani Iringa (Jedwali Na. LXXIII).

JEDWALI Na. LXXIII: HALI YA LISHE YA WATOTO UMRI WA MIAKA 0-5 (1992 - 1994).

Wilaya	1992		1993		1994	
	Utapiamlo Mkali	Utapiamlo wa kiasi	Utapiamlo Mkali	Utapiamlo wa kiasi	Utapiamlo mkali	Utapiamlo wa kiasi
Iringa Vijijinii	2175	56170	1919	59446	1860	61326
Iringa Mjini	73	2160	49	2192	120	6,070
Mufindi	1,642	33,694	1,660	42,242	1,490	43,504
Njombe	1,496	53.395	1,540	54,434	1,471	56,411
Ludewa	739	14854	830	18119	950	22,148
Makete	822	16,040	701	20,134	485	20,611
Jumla	6,948	178,313	6,699	196,567	6,376	210,070

Chanzo: Uhai wa Mama na Mtoto Mkoa wa Iringa, Taarifa ya 1994.

JEDWALI Na. LXXIV: HUDUMA CHA CHANJO/KINGA KWA WATOTO WA UMRI WA MWAKA 0 - 1; 1992 NA 1993 MKOA WA IRINGA

	Aina ya Kinga							
Wilaya	1992				1993			
	(BCG) Kifua Kikuu	(DPT-3) Donda Koo	(Polio - 3) Kupooza	(Measles) Surua	(BCG) Kifua Kikuu	(DPT - 3) Donda Koo	(Polio -3) Kupooza	(Measles) Surua
Iringa Vijijini								
Lengo	20,096	20,096	20,096	20,096	20,818	20,818	20.818	20,818
Utekelezaji	13,393	16,377	15,694	16,032	20,609	8,112	18,994	16,862
	(67)	(82)	(78)	(80)	(99)	(87)	(91)	(81)
Iringa Mjini								
Lengo	3,908	3,908	3,908	3,908	3,908	3,908	3,908	3,908
Utekelezaji	2,707	2,662	2,513	3,449	3,449	2,173	2,844	3,949
	(69)	(68)	(64)	(86)	(86)	(73)	(72)	(99)
Mufindi								
Lengo	10,221	10,221	10,221	10,221	10,221	10,221	10,221	10,221
Utekelezaji	4,904	9,373	9,523	10,217	6,129	10,002	10,067	9,045
	(48)	(92)	(93)	(99)	(58)	(95)	(96)	(86)
Njombe								
Lengo	14,060	14,060	14,060	14,060	14,440	14,440	14,440	14,440
Utekelezaji	13,656	12,969	11,747	12,220	14,151	12,969	13,285	14,440
	(97)	(80)	(84)	(87)	(98)	(90)	(92)	(90)
Ludewa								
Lengo	4,884	4,884	4,848	4,884	5,138	5,138	5,138	5,138
Utekelezaji	4,414	3,959	3,994	3,975	4,888	4,939	5,097	5,000
	(90)	(81)	(82)	(81)	(95)	96)	(99)	(97)
Makete								
Lengo	4,309	4,309	4,309	4,309	4,309	4,309	4,309	4,309
Utekelezaji	3,793	3,701	3,681	3,373	3,531	3,621	3,621	3,573
	(88)	(86)	(85)	(78)	(81)	(84)	(83)	(83)

Chanzo: Mpango wa Uhai wa Mama na Mtoto Mkoa wa Iringa Taarifa ya mwaka Jan. 1992 - June 1994.

Takwimu katika mabano = Asilimia ya utekelezaji wa lengo.

JEDWALI Na. LXXV: CHANJO YA PEPO PUNDA (TETANUS) KWA WAKINAMAMA, KIWILAYA MKOA WA IRINGA MWAKA 1992 NA 1993.

Mwaka	Ugonjwa	Iringa Vijijini	Iringa Mjini	Mufindi	Njombe	Ludewa	Makete
		Wanawake	Wanawake	Wanawake	Wanawake	Wanawake	Wanawake
1992	TT1	15795	3941	11865	13431	5664	4089
	TT2	110111	1723	10594	9748	4529	3953
	TT3	4883	414	3564	6213	2640	3936
	TT4	1530	38	699	584	923	1463
	TT5	42	0	38	6	32	7
Jumla		32361	6116	26760	29982	13788	13448
1993	TT1	33692	4549	13203	57036	5461	2445
	TT2	23910	3193	10693	44764	4663	2428
	TT3	11955	1899	7419	29612	3048	2949
	TT4	4046	424	2270	5198	2203	2873
	TT5	996	95	368	722	732	849
Total		74,599	10,160	33.953	268728	16107	11544

Chanzo: Taarifa ya Mpango wa Uhai wa Mama na Mtoto June 1994, Mkoa wa Iringa.

Jedwali Na. LXXV linaonyesha wanawake wengi wilayani Iringa Vijijini walipata chanjo ya pepo punda kuliko wilaya nyingine Mkoani Iringa isipokuwa wilaya ya Njombe ambayo iliongoza kwa idadi ya chanjo 1993. Kwa mfano mwaka 1992 wanwake 32,361 Iringa Vijijini walipata chanjo kuunganisha na idadi ya wanawake 29,982 waliopata wilayani Njombe na 13,448 waliopata wilayani Makete. Mwaka 1993 wanawake 74,599 walipata chanjo ya pepo punda Iringa Vijijini ikilinganishwa na wanawake 33,953 waliopata wilayani Mufindi, wanawake 11,544 Makete na wanawake 137,324 walipata chanjo hiyo wilayani Njombe.

4.2.8 Usafi wa Mazingira:

Uchafuzi wa vyanzo vya maji umekuwa chanzo cha magonjwa mengi yakiwemo magonjwa ya kuharisha, homa ya matumbo n.k. Hivyo njia pekee ya kuhifadhi usafi wa mazingira ni kwa kujenga vyoo bora katika maeneo muhimu ya Umma kama vile katika shule za msingi na kwenye taasisi za afya. Vyoo ni

vyombo muhimu sana katika kufanikisha usafi wa mazingira; hivyo basi uongozi wa Mkoa unawajibika katika kutafuta njia za kutunga sheria ndogo ndogo ambazo zingewabana wananchi ili wote waweze kuwa na vyoo na wanavitumia.

JEDWALI Na. LXXVI: KAYA ZILIZO NA ZISIZO NA VYOO MKOANI IRINGA, 1995.

Wilaya	Kaya zenye Vyoo vya Kudumu	Kaya zenye Vyoo vya muda	Jumla ya Vyoo	Kaya ambazo hazina Vyoo	Asilimia ya Kaya hazina Vyoo
Iringa Mjini	12,320	-	12,320	315	2.5
Iringa Vijijini	14,036	10,696	24,732	737	3.0
Mufindi	36,033	10,985	47,018	984	2.1
Njombe	117,682	17,372	135,054	70	0.1
Kudewa					
Makete	21,942	3,314	25,256	220	0.9
Jumla	202,013	53,063	244,380	2,326	0.9

Chanzo: Taarifa ya Idara ya Afya ya mwaka 1994, Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Iringa.

Kwa wastani idadi kubwa ya Kaya Mkoani Iringa wana vyoo, ni asilimia 0.9 tu ya Kaya hazina vyoo.

JEDWALI Na.LXXVII: HALI YA MGAWANYO WA AINA TA VYOO MIJINI NA VIJIJINI KIMKOA TANZANIA BARA; SENSA YA 1988.

	Vijijini (Asilimia)			Mjini (Asilimia)		
Mikoa	Vyoo vya kuvuta kwa maji	Vyoo vya shimo	Hakuna Vyoo	Vyoo vya Kuvuta kwa maji	Vyoo vya shimo	Hakuna Vyoo
Iringa	0.9	97.1	2.0	4.0	94.9	1.1
Dodoma	0.6	81.0	18.2	16.5	78.6	4.2
Arusha	1.2	65.9	32.8	18.4	79.5	2.0
Kilimanjaro	2.7	92.5	4.5	24.4	71.3	4.3
Tanga	0.8	80.8	18.3	16.2	79.2	4.5
Morogoro	1.3	88.6	9.5	12.7	84.8	2.5
Pwani	0.9	76.1	23.0	4.8	88.3	6.7

Dar es Salaam	3.8	80.9	15.2	15.9	83.1	1.0
Lindi	0.6	77.2	22.2	4.7	85.0	10.3
Mtwara	1.0	84.2	14.8	7.4	86.1	6.6
Ruvuma	1.3	95.4	3.2	4.0	94.7	1.3
Mbeya	1.4	94.3	4.4	6.1	91.8	2.1
Tabora	0.7	91.9	7.4	9.1	89.5	1.5
Rukwa	0.5	73.2	26.3	4.2	92.4	3.4
Kagera	0.5	86.6	12.9	13.0	81.4	5.7
Singida	0.9	78.6	20.5	7.0	87.6	5.5
Kigoma	0.7	94,1	5.2	5.3	91.9	2.8
Shinyanga	1.0	84.3	14.7	16.1	79.4	4.6
Mwanza	0.6	86.9	12.4	11.9	80.7	7.3
Mara	0.8	76.0	23.2	9.0	85.0	6.0

Chanzo: Sensa ya Idadi ya Watu 1988, Ripoti ya Kitaifa.

Jedwali Na. LXXVII linaonyesha kwamba Mkoa wa Iringa ulikuwa na idadi kubwa zaidi ya vyoo vya shimo vijijini na mjini kuliko mikoa mingine nchini. Mkoa wa Kilimanjaro ulikuwa na vyoo vya kuvuta kwa maji, vingi zaidi vijijini na mjini kuliko mikoa mingine nchini.

4.3 Sekta ya Maji:

Maji ni kitu muhimu sana kwa maisha bora ya binadamu na ni muhimu kwa shughuli za uzalishaji kama vile kilimo na viwanda. Lengo la Taifa kuhusu huduma ya maji ni kuwapatia wananchi huduma hii karibu nao kwa umbali usiozidi meta 400 hadi ifikapo mwaka 2000. Pamoja na Sera hii kufikia hadi mwaka 1996 jumla ya watu 733,996 tu sawa na asilimia 52 Mkoani Iringa walikuwa wanahuduma ya maji safi (Jedwali Na. LXXVIII(a)).

JEDWALI Na. LXXVIII(a) IDADI YA WATU WANAOPATA MAJI SAFI KIWILAYA MKOANI IRINGA 1996.

Wilaya	Watu wanaopata Maji safi	Vijiji vinavyopata Maji safi	Vijiji haivna Maji safi
Iringa Vijijini	193,835	91	75
Iringa Mjini	106,400	-	3
Mufindi	154,500	45	82
Njombe	185,311	74	96
Ludewa	53,664	23	24
Makete	40,287	37	59
Jumla	733,996	270	339

Chanzo: Mhandisi wa Maji Mkoa, Iringa.

Asilimia 48 ya watu mkoani wanapata mahitaji yao ya maji kutoka visimani na mito maji ambayo hayana usafi na usalama. Ni muhimu kuwahamasisha wananchii katika ujenzi wa huduma bora zaidi za maji na usafi wa mazingira. Hii ni pamoja na kuvilinda vyanzo vya maji, kuwafunza namna ya kuyahifadhi maji ya mvua na ujenzi wa vyoo bora. Vyanzo muhimu vya maji Mkoani Iringa ni pamoja na mito (mfano mto Ruaha), vijito, chemchem na mabwawa.

4.3.1 Huduma ya Maji Mjini:

Matarajio ya idadi ya watu waishio mjini mwaka 1995 ni 194,701 mkoani Iringa. Jedwali Na. LXXVIII(b) linaweka bayana hali ya usambazaji maji mjini mkoani Iringa mwaka 1995.

JEDWALI Na. LXXVIII(b) HUDUMA YA MAJI SAFI MJINI, MKOA IRINGA, 1995

Mji	**Idadi ya Watu**			**Watu wanaopata Maji safi**	**Asilimia wanaopata maji**
	Sensa ya 1988	**Makisio ya Watu 1995**	**Asilimia Ongezeko la Watu**		
Iringa Mjini	84,501	114,994	4.5	68,996	60
Mafinga	25,010	30,138	2.7	12,055	40
Njombe	25,339	30,534	2.7	18,320	60
Ludewa	6,417	7,733	2.7	3,093	40
Iwawa	9,379	11,302	2.7	5,650	50
Jumla	150,646	194,701	2.8	108,114	55.5

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Maji, Hali ya Usambazaji Maji Mkoani Iringa.

Miji ya Iringa na Njombe pekee ilipata maji kwa wakazi wake kwa asilimia 60 mwaka 1995. Miji ya Mafinga na Ludewa kwa kiwango cha asilimia 40 ya wakazi wake walikuwa wanapata huduma ya maji safi. Mji mdogo wa Iwawa ulipata kwa asilimia 50. Viwango hivi vya chinii vinaleta wasiwasi iwapo kweli Sera ya kuwafikishia huduma ya maji wananchi karibu nao umbali usiozidi meta 400 ifikapo mwaka 2000 utafanikiwa kwa hiyo iwapo lengo halijabadilika, basi kuna ulazima wa kufanya juhudi kubwa zaidi kufikia utekelezaji wa lengo lenyewe ikizingatiwa hali halisi ilivyo kwa mwaka 1995, ambapo asilimia 55.5 ya wakazi wa mijini Mkoani Iringa walikuwa wanapata huduma ya maji safi na yaliyosalama karibu nao umbali usiozidi meta 400.

a) **Usambazaji Maji Iringa Mjini:**

Mpango wa usambazaji maji mjini Iringa ulianza mwaka 1953. Tangu hapo huduma ya maji mjini imeendelea kutegemea kutoka vyanzo vya mito na visima virefu. Kutokana na kupanuka kwa mji wenyewe na kuchakaa mitambo ya kusukuma maji, mji wa Iringa haupati maji ya kutosheleza mahitaji ya

wakazi wake. Upungufu huu wa maji utaendelea kukua iwapo hatua madhubuti hazitachukuliwa kurekebisha hali hii. Idadi ya wakazi mjini Iringa inatarajiwa kufikia 137,714 ifikapo mwaka 1999. Mahitaji ya maji kwa wakazi wa mji huu ni meta za ujazo 15,000 kwa siku na kiwango kinachopatikana ni meta za ujazi 10,000 kwa siku. Kwa hiyo upo upungufu wa meta za ujazo 5,000 kwa siku.

b) **Usambazaji Maji Mjini Mafinga**:

Mji wa Mafinga uko km 80 kusini mwa mji wa Iringa unapata maji kwa njia ya mteremko kutoka vyanzo vya chemchemi na kiasi yanasukumwa na mitambo kutoka vijito. Mji unaokuwa kwa asilimia 2.7 kwa mwaka vyanzo vya maji vilivyopo sasa havitatosheleza mahitaji ya maji mjini Mafinga. Mahitaji ya maji kwa siku mjini Mafinga ni meta za ujazo 3,200 lakini kiwango kinachopatikana kwa siku ni meta za ujazo 1,280. Hivyo upo upungufu wa meta za ujazo 1920 kwa siku. Hali ya upatikanaji maji mjini Mafinga utaendelea kuwa duni zaidi na zaidi iwapo hatua madhubuti hazitachukuliwa haraka iwezekanavyo.

c) **Usambazaji Maji Mjini Njombe**:

Mji wa Njombe uko km 240 kusini mwa mji wa Iringa na unapata mahitaji yake ya maji kutoka kwenye mito. Uwezo wa mto huu ni 2,760 M^3 4,600M^3 kwa siku. Hali hii inaeleza kuwepo kwa upungufu wa 1840 M^3 kwa siku. Idadi ya watu Mjini Njombe inaongezeka kwa kiwango cha asilimia 2.7 kwa mwaka mpaka ifikapo mwaka 2010 mji huu utakuwa na wakazi

wapatao 45,500 wakihitaji maji 6,830 M^3 kwa siku. Budi Njia zitafutwe za kupata vyanzo vingine vya maji au kuimarisha chanzo cha maji kilichopo sasa.

d) **Usambazaji Maji Mjini Iwawa**:

Mji wa Iwawa unapata maji kutoka vyanzo viwili vya mito midogo kwa njia ya kutiririka (gravity). Kama ilivyo kwa miji mingine, kiwango cha maji yanayopatikana hayatoshelezi mahitaji ya mji. Kutokana na ongezeko la watu kwa asilimia 2.7 kwa mwaka, mji huu utakuwa na idadi ya watu 16,860 ifikapo mwaka 2010. Hali hii itasababisha mahitaji ya maji hadi kufikia 2,520 M^3 kwa siku dhidi ya mahitaji ya sasa ya 1150 M^3 kwa siku, Kiwango kinachopatikana sasa ni 580 M^3. Wahusika wanakumbushwa kuanza kupanga na kutekeleza mipango itakayowezesha mji kuwa na huduma ya maji ya kutosha sasa na hapo baadaye.

e) **Usambazaji Maji Mjini Ludewa**:

Mji wa Ludewa hupata maji kutoka vyanzo vya maji ya mito miwili umbali wa km. 11. Vyanzo hivi havitoshelezi mahitaji ya mji ambayo ni 780M^3 kwa siku, lakini uwezo uliopo sasa ni 310 M^3 kwa siku, sawa na asilimia 40. Iwapo tatizo hili halitashughulikiwa sasa au hivi karibuni basi ongezeko la watu linalosababishwa na ukuaji wa idadi ya watu kwa asilimia 2.7 litaongeza tatizo la maji mjini Ludewa kuwa kubwa sana. Inakisiwa idadi ya watu mjini Ludewa itakuwa 11,530 ifikapo mwaka 2010.

4.3.2 Usambazaji Maji Vijijini:

Usambazaji maji vijijini mkoani Iringa unagharamiwa na wafadhili kutoka nje, hali kama ilivyo kwa mikoa mingine nchini. DANIDA (Danish International Development Agency) limefadhili mipango ya maji vijijini tangu 1979. Hadi mwishoni mwa mwaka 1995 Shirika hili lilikuwa limekamilisha na kukabidhi miradi 111 ya maji vijini. Kukamilika kwa miradi hii kumelifanya Shirika hili kuwa lenye shughuli nyingi zaidi za kimaendeleo Mkoani Iringa. Mashirika mengine ni pamoja na UNICEF, Benki ya Dunia, Umoja wa Uchumi wa Ulaya, Mashirika yasiyo ya Kiserikali, CONCERN, CDTF na Taasisi za Kidini. Shirika la Umoja wa Mataifa la UNICEF limejihusisha na miradi mingi ya maji vijijini mkoani Iringa. Mfano wa mradi iliyotekelezwa na shirika hili ni:- Mradi mkubwa wa Maji wa Wanging'ombe Njombe (Maji yanasambazwa kwa mteremko).

Mradi wa maji wa Fukulwa/Makambako unahudumia vijiji 10 na maji yake husambaa kwa mteremko. Mradi wa Maji wa Lifua Manda nao pia unahudumia vijiji 10 wilayani Ludewa kwa njia ya miteremko. Shirika la UNICEF ni la pili kwa umuhimu katika kuvipatia maji vijiji mkoani Iringa. Benki ya Dunia na Umoja wa Uchumi wa nchi za Ulaya yamejihusisha zaidi na kugharamia miradi ya maji mjini Iringa tangu 1982. Shirika la Ireland "CONCERN" limejihusisha na mradi wa maji wa Malangali unaosambaza maji kwa vijiji 10 wilayani Mufindi. Kanisa Katoliki limegharamia miradi kadhaa ya maji wilayani Njombe, Ludewa na Iringa Vijijini; ambapo kanisa la Kiinjili la Kilutheri nalo limekamilisha miradi kadhaa wilayani Njombe, Makete na Iringa Vijijini. Jedwali Na. LXXIX linaonyesha hali ya usambazaji maji vijijini Mkoani Iringa 1995.

JEDWALI Na. LXXIX: HALI YA USAMBAZAJI MAJI VIJIJINI, MKOA WA IRINGA, 1995

Wilaya	Idadi ya Watu						
	Sensa ya 1988	Makisio 1995	Watu wapatao Maji	% ya wale wapatao Maji	Idadi ya Vijiji	Vijiji vyenye Maji	% ya Vijiji vyenye Maji
Iringa Vijijini	362,493	436,810	240,320	55	183	87	47.5
Mufindi	204,260	246,137	111,576	45.3	127	52	40.9
Njombe	288,648	347,826	190,973	54.9	166	82	49.4
Ludewa	93,789	113,017	56,284	49.8	48	23	27.9
Makete	93,283	112,408	38,021	33.8	96	29	30.2
Jumla	1,042,473	256,198	637,174	50.7	619	273	44.0

Chanzo: Iringa Region: Situation Analysis for Water Supplies in Iringa Region 1995.

Jedwali Na. LXXIX linaonyesha kwamba asilimia 50.7 tu ya wakazi wa vijijini mkoani Iringa walikuwa wanapata maji safi mwaka 1995. Vile vile linaonyesha kuwa chini ya asilimia 50 ya wakazi wa vijijini wilayani Makete, Ludewa na Mufindi walikuwa wanapata maji safi. Kwa upande wa vijiji Jedwali Na. LXXIX linadhihirisha kwamba chini ya asilimia ya vijiji wilayani Makete na Ludewa vilikuwa vimepata maji safi (1995). Wilaya za Iringa na Njombe zilikuwa zinahudumiwa vema, kwani asilimia 87 ya vijiji Iringa Vijijini vilikuwa vinapata maji safi, na kwa asilimia 82 vijiji vya wilaya ya Njombe.

4.3.3 Mifereji ya Maji Machafu:

Hakuna hata mji mmoja katika mkoa wa Iringa ambao unamifereji ya maji machafu, badala yake yanatumika matanki kwa madhumuni ya kufanikisha usafi mjini. Inakadiriwa vile vile kuwa asilimia 95 ya wananchi mijini wanayo hayo matanki ya maji machafu. Kwa upande wa vijijini asilimia 80 ya wananchi hutumia vyoo vya mashimo kama njia kuu ya kufanikisha usafi.

5.0 MASUALA MENGINE KUHUSIANA NA MAENDELEO

5.1 Wanawake na Maendeleo:

Kuwapa uwezo wanawake na kuinua hali yao ya maisha ni mwelekeo muhimu sana katika kuleta maendeleo makubwa. Lengo ni kuleta usawa kati ya wanaume na wanawake; kuwawezesha wanawake kutambua umuhimu wao katika shughuli za uzalishaji; kuwahusisha wanawake katika kufikia maamuzi mbali mbali ya kiuchumi, siasa na kijamii kama washiriki na wenye kufaidika na maamuzi hayo. Lakini kwa bahati mbaya haya yote hawayapati pamoja kwamba wao ndio waliowengi zaidi katika jamii. Kwa mfano mkoa wa Iringa ulikuwa na jumla ya watu 1,208,914 na kati ya hawa wanawake walikuwa asilimia 53 (Sensa ya Idadi ya Watu 1988). Kiwango hiki kinadhihirisha jinsi walivyowengi Mkoani Iringa. Wanawake ndio wajibidishao mashambani licha ya jukumu au wajibu wao wa asili wa kuzaa na kulea watoto. Licha ya wanawake kuchangia kwa kiwango kikubwa kwa pato la mwaka la Mkoa (Regional GDP) wanawake wanaunda kundi kubwa la watu wasiojua kusoma na kuandika, karibu asilimia 65 na kujikuta wao ndio wanaopata lishe duni na kutoshirikishwa katika maamuzi katika jamii. Wanawake pia wanaunda kundi kubwa la watu maskini huko vijijini na kunyimwa haki zao za msingi za kugawana na kumiliki mali kutokana na jasho lao au kushiriki katika uzalishaji huo.

Wilayani Mufindi vifo vya akinamama wajawazito vinafikia karibu 397 kati ya wajawazito 100,000 kila mwaka. Taarifa ya 1994 ya Mpango wa Uhai wa Mama na Mtoto Mkoani Iringa inasema kwamba watoto 2,131 walio chini ya miaka mitano walikufa kutokana na utapiamlo mwaka 1993. Vifo hivi

vya watoto na wakinamama vingeweza kuepukika au kupunguzwa iwapo wanawake wangepewa uwezo wakujipatia pato la kutosha na kupewa uwezo wa kutumia uchumi huo jinsi wanavyoona inafaa. Umaskini na pato duni ndiyo sababu kubwa zinazosababisha utapiamlo na vifo vya wakinamama na watoto. Hii ni kwa sababu familia maskini hazina uwezo wa kuwalisha vyema wanaowategemea. Katika jitihada za kuwakwamua wanawake kutoka katika tatizo la umaskini Mkoani Iringa, wanawake wenyewe wamejiunga pamoja katika makundi mbalimbali ya kiuchumi. Hadi mwaka 1996 kulikuwa na makundi ya wakinamama 263 yenye jumla ya wanachama 747 wakijishughulisha na mambo mbalimbali.

JEDWALI Na. LXXX: IDADI YA VIKUNDI VYA UCHUMI VYA WANAWAKE NA IDADI YA WANACHAMA, MKOANI IRINGA 1996

Wilaya	Idadi ya Vikundi vya Wanawake	Jumla ya Wanachama
Iringa Vijijini	127	150
Mufindi	39	155
Njombe	39	344
Ludewa	22	53
Makete	36	45
Jumla	263	747

Chanzo: Taarifa ya Uhai wa Mama na Mtoto, Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, 1996.

Tofauti na mikoa mingine shughuli zinazofanywa na vikundi vya wanawake mkoani Iringa Vijijini ni za kiuchumi kimsingi. Shughuli muhimu zinazopendwa na vikundi hivyo kiwilaya ni kama zifuatazo:-

a) **Iringa Vijijini**:

- Kilimo
- Ukamuaji mafuta
- Usagaji wa nafaka.

b) **Njombe:**

- Ukamuaji mafuta
- Usagaji wa nafaka
- Ng’ombe wa kukokota jembe
- Kilimo cha mahindi
- Kilimo cha nafaka
- Ufugaji ng’ombe wa maziwa.

c) **Mufindi:**

- Usagaji wa nafaka
- Kilimo cha ujumla

d) **Makete:**

- Kilimo cha ujumla
- Ushonaji
- Kilimo cha mahindi

e) **Ludewa**:

- Kilimo cha mazao
- Ufugaji wa nguruwe.

5.2 Elimu ya Wanawake:

Elimu ni msingi wa maendeleo. Elimu ndiyo ufunguo wa maarifa, inasaidia wanawake kupunguza viwango vya uzazi, magonjwa na vifo; elimu inampa uwezo mwanamke. Mwanamke anapokuwa ameelimika vizuri viwango vya kuishi watoto vinakuwa juu, wanaolewa wanapokuwa wamefikia umri mkubwa, kupunguza ukubwa wa familia na kwa kufanya hivyo hupata muda wakutosha katika shughuli za kiuchumi na kulea watoto wake walio na afya nzuri na wenye furaha.

5.3 Matatizo yanayojitokeza katika vikundi vya Kinamama:

Wanawake ndiyo waliowengi zaidi ya nusu ya idadi ya watu mkoani, wanawake ndiyo wazalishaji wakuu wa chakula na ndio wenye jukumu la kulea watoto, hivyo basi kuna sababu za kutosha kwa uongozi wa mkoa kufuatilia kwa karibu matatizo yanayojitokeza katika vikundi vya wanawake na kuvipatia ufumbuzi yafuatayo ni matatizo ambayo yamejitokeza katika vikundi vya wanawake mkoani Iringa.

i) Ukosefu wa huduma ya mikopo ya kuwawezesha wanawake kujipatia zana, pembejeo n.k.
ii) Ukosefu wa mafunzo kwa washiriki wa vikundi.
iii) Tatizo la usafiri na usafirishaji.
iv) Kutopatikana ushauri wa kitaalam ili kuwawezesha kuongeza idadi na ubora wa matunda ya kazi zao.
v) Kutumia teknolojia ya zamazi katika uzalishaji.

5.4 Ushirika:

Shughuli za ushirika Tanzania kwa kipindi cha miaka kumi iliyopita zimekuwa na mabadiliko mengi. Mabadiliko makubwa ya mwelekeo wa ushirika yamo katika sheria ya Ushirika ya 1991. Sheria hii inaipunguzia Serikali nguvu ya kuingilia masuala ya ushirika na inampa uhuru mtu kujiunga au kutojiunga na ushirika, kuwepo na gharama za uanachama na ulazima wa kununua angalau hisa moja, hii ni kwa wanachama wote. Kwa kuongezea, sheria hii inazipa vyama vya msingi vya ushirika kuunda chombo chao cha juu cha ushirika (Ushirika na Muungano). Kabla ya sheria ya 1991 vyama vikuu vya ushirika vilikuwa vimechukua ukiritimba wa ununuzi wa mazao yote makuu ya biashara yaliyozalishwa na vyama vya msingi. Sheria ya zamani ya Vyma vya Ushirika ilikuwa inavipa Vyama Vikuu vya Ushirika mamlaka ya kuvinyonya vyama vya msingi na uendeshaji mbovu wa vyama vya ushirika hizo. Kwa sheria hii mpya tatizo hili limetoweka kabisa na vyama vya msingi sasa vinajiendesha kibiashara na kwa msingi ulio imara. Vipo vyama vya msingi 219 vilivyojiandikisha Mkoani Iringa. Kati ya hivi 219 ni vyama vya Ushirika vya msingi na vyama 2 vikuu vya ushirika (Iringa Famers Cooperative Union (1993) Ltd. na Njombe, Ludewa, Makete Farmers Cooperative Union Ltd.

5.5 Shughuli za NGO's Mkoani Iringa:

Idadi ya NGO's Mkoani Iringa ni kubwa na shughuli zake ni nyingi na inawezekana kabisa kwa uongozi wa Mkoa kutofahamu barabara madhumuni ya kila moja wapo na kiwango gani cha rasilimali NGO fulani inaweza ikasaidia. Kuelewa vyema shughuli na malengo ya NGO mbalimbali mkoani kunaweza kukasaidia katika kuratibu shughuli za mashirika haya yasiyo ya kiserikali na hivyo kutumia kwa

kikamilifu zaidi rasilimali zilizopo kwa manufaa ya wakazi wa Mkoa. Shirika la CONCERN linafanya shughuli zake katika Tarafa za lsimani na Malangali katika wilaya ya Iringa Vijijini na wilayani Mfindi. CONCERN imekuwemo mkoani kuanzia 1978 ikijishughulisha na shughuli za kilimo katika utoaji ushauri wa kitaalam na utoaji wa pembejeo na zana za kilimo kwa njia ya mikopo. Aidha shirika linajihusisha na masuala ya kifadhi ya mazingira kwa kuotesha miche ya miti. Shirika la CDTF linatoa misaada ya kifedha kwa miradi ya maji hasa katika wilaya ya Ludewa. Mashirika ya kidini yanayojihusisha mkoani Iringa ni Kanisa Latoliki, Kanisa la Kiinjili la Kilutheri na Kanisa la Kianglikana.

Miradi ya Wafadhili:

Miradi inayoendeshwa au kufadhiliwa na nchi au mashirika ya nje ni:-

Mradi wa Maji Vijijini	-	DANIDA
Hifadhi Mazingira (HIMA)	-	DANIDA
CSPD	-	UNICEF/WHO

i) **Hifadhi Mazingira (HIMA):**

Mradi huu ulianza mwaka 1982 katika Tarafa za Kilolo na Mazombe wilayani Iringa vijijini. Mwaka 1992 mradi ulipanuka na kushirikisha Tarafa 2 zaidi za Imalinyi na Lupembe wilayani Njombe. Mwaka 1995 mradi wa HIMA ulipanuliwa zaidi na kushirikisha wilaya nyingine mbili: Mufindi na Ludewa.

ii) Mradi wa Uhai wa Mama na Mtoto (CSPD) ulianza mwaka 1983 ukifadhiliwa na UNICEF, WHO na Serikali za Italia na Tanzania. Madhumuni ya mradi ni kupambana na utapiamlo na kupunguza viwango vya vifo vya watoto na akinamama. Mradi ulianza na tarafa chache tu lakini sasa unahusisha Mkoa mzima.

iii) **CONCERN:**

Ni shirika la kujitolea la nchi ya Ireland, shirika linajihusisha na miradi midogo midogo ikiwemo hifadhi ya ardhi, kilimo, mboga na matunda, upatikanaji miti, lishe na maendeleo ya wanawake. Shirika linafanya shughuli zake wilayani Iringa, Mufindi na Njombe.

iv) **<u>DANIDA:</u>**

Huendesha miradi midogo midogo na maendeleo ya mifugo wilayani Njombe.

v) **IRISH FOUNDATION FOR COOPERATION AND DEVELOPMENT:**

Hushughulika na kilimo cha mboga, masoko, upatikanaji miti wilayani Iringa.

vi) **ILO:**

Hujihusisha na mradi wa uwiano wa uchukuzi vijijini wilayani Makete; mafunzo na matengenezo ya biashara kwa kutuma nguvu za wananchi walengwa.

vii) **WHO/UNCEF**:

Mradi wa ushirikiano wenye malengo mengi yakiwemo afya ya msingi, usalama wa chakula ngazi ya Kaya, Malezi na maendeleo ya mtoto; Wanawake kumiliki na kusimamia rasilimali.

viii) **Korea ya Kaskazini**:

Hutoa msaada kwa kilimo cha umwagiliaji kitelewasi wilayani Mufindi.

Hifadhi ya Mazingira:

Tunapozungumzia juu ya hifadhi ya mazingira tunainisha kuhifadhi uwezo wa eneo kiasili katika kuzalisha na kuendea kuwa hivyo. Maeneo yaliyo na mvua nyingi huwa na uwezo mkubwa wa kujirudia kuzalisha vyema zaidi kuliko yake katika maeneo yenye ukame. Tarafa ya Isimani ni mfano ulio hai, katika Tarafa hii maeneo ya kilimo sasa hivi yameshindwa kabisa kuzalisha mazao kwa kuwa mimea ya asili ya eneo hilo ambayo ni majani na misitu imeshindwa kuendelea kuwepo kwa sababu ya shughuli nyingi za binadamu zikiwemo za ukataji ovyo, uchomaji moto na uchomaji majani na misitu na mifugo kupita uwezo wa eneo kimalisho. Hivyo juhudi zinazofanywa sasa na DANIDA katika hifadhi ya mazingira haina budi kuungwa mkono na wote wapendao maendeleo.

DANIDA inafadhili mradi wa HIFADHI MAZINGIRA (HIMA) Mkoani Iringa. Chini ya mradi huu msaada wa Danida uko katika hifadhi ya maji, hifadhi ya udongo ili usiendelee kumomonyoka, pia maendeleo ya upandaji miti. Lazima tukumbuke daima kulisha mifugo katika malisho kupita

kiasi, uchomaji misitu, ukataji wa kuni na uvunaji samaki bila mpangilio. Vyote hivi hupunguza uzalishaji kwa kiwango kikubwa sana na kuingilia utaratibu mzima wa hali bora ya mazingira. Kwa hiyo ni suala la lazima kuandaa Sera mpya ya kudhibiti uharibifu huu. Yanapendelezwa yafuatayo yazingatiwe katika utayarishaji wa sera hiyo:-

i) Rasilimali ya misitu mkoani Iringa itaweza kutunzwa, kuheshimiwa na kuweza kukua ipasavyo kama ilivyokuwa hapo awali kabla haijaingiliwa na shughuli za binadamu.

ii) Mifugo haitaruhusiwa kulishwa katika malisho mara iwapo malisho yamekwishatumika zaidi ya nusu ili kuyawezesha malisho hayo kukua tena kabla hayajaweza kutumika tena.

iii) Kutoruhusu uvuvi unaohatarisha idadi ya samaki katika eneo.

iv) Uharibifu wa ardhi hautasababisha kukua kwa jangwa, kushuka kwa mavuno kutoka kwenye mashamba na hivyo kupunguza uzalishaji.

Utalii:

Utalii ni sekta inayokua haraka sana mkoani Iringa na kuendeleza uchumi wa Mkoa. Hata hivyo utalii huu unategemea sana Mbuga za Taifa za wanyama za Ruaha na Udzungwa. Mbuga hizi mbili ni tofauti na mbuga nyingine kwani zimeendelea katika hali zake za kiasili kwa maisha ya viumbe vyote waishio katika mbuga hizo. Hali hii imetokana na kutoingiliwa na shughuli za binadamu. Mbuga ya Ruaha ni ya

pili kwa ukubwa baada ya mbuga za Serengeti. Mbuga ya Ruaha inautajiri mkubwa wa aina mbalimbali ya wanyamapori isipokuwa wanyama kama swala aina ya Thomson's gazelle, nyumbu na topi. Zipo aina mbalimbali ya ndege zipatazo zaidi ya 370 ndani ya mbuga hii na baadhi yake hawajawahi kuonekana katika mbuga za ukanda wa Kaskazini mwa Tanzania. Zipo Hoteli nzuri kwa wageni.

SEHEMU YA VI

6.0 MAENEO YENYE UTAJIRI KWA UWEKEZAJI

i) <u>Kilimo:</u>

Kilimo ni sekta muhimu sana katika kujenga uchumi wa Mkoa. Sekta hii inachangia zaidi ya asilimia 85 ya pato la mwaka la Mkoa na kutoa ajira karibu kwa asilimia 90 ya watu. Maendeleo ya kilimo hapo baadaye yatategemea kwa kiwango fulani maeneo yafaayo kwa kilimo nayo yatakuwa yanatumika kwa shughuli hiyo. Mkoa wa Iringa unazo hekta 4,194,780 ambazo zinafaa kwa kilimo lakini ni hekta 464,413 ndizo zinatumika kwa kilimo. Ina maana kwamba hekta 3,730,367 hazitumiki. Iringa vijijini zipo hekta 1,540,173 zinazofaa kwa kilimo na zinahitaji kuendelezwa. Wilayani Mufindi zipo hekta 543,445 ambazo hazijatumika; wilayani Njombe helta 828,696, hekta 430,586 wilayani Ludewa na hekta 387,463 wilayani Makete pia nazo hazijatumika kikamilifu.

Jedwali Na. LXXXI linaorodhesha mazao yanayofaa kiwilaya na kiuwekezaji:

JEDWALI Na. LXXXI: MAZAO YANAYOFAA KIUWEKEZAJI KIWILAYA MKOA WA IRINGA.

Iringa Mjinii	Iringa Vijijini	Mufindi	Njombe	Ludewa	Makete
Mazao yanayofaa	**Mazao Yanayofaa**	**Mazao Yanayofaa**	**Mazao Yanayofaa**	**Mazao Yanayofaa**	**Mazao Yanayofaa**
Mboga	1. Kahawa 2. Tumbaku 3. Alizati 4. Pamba 5. Nyanya 6. Vitunguu 7. Viasi Mviringo 8. Mpunga 9. Pareto 10. Mahindi	1. Kahawa 2. Tumbaku 3. Alizati 4. Viazi Mviringo 5. Pareto 6. Mahindi	1. Kahawa 2. Tumbaku 3. Alizati 4. Nyanya 5. Viazi Mviringo 6. Pareto 7. Mahindi	1. Kahawa 2. Tumbaku 3. Alizeti 4. Viazi Mviringo 5. Mpunga 6. Pareto 7. Mahindi	1. Kahawa 2. Alizeti 3. Vitunguu 4. Viazi Mviringo 5. Mpunga 6. Mahindi

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Mipango, 1996

ii) Kilimo cha Umwagiliaji:

Uwezekano wa kilimo cha umwagiliaji upo katika wilaya zote Mkoani Iringa. Zipo hekta zipatazo 13,080 zinazofaa kwa kilimo cha umwagiliaji. Kwa sasa Mkoa unatekeleza kilimo hiki kwa kiwango cha hekta 4,715.5 tu; hivyo hekta 8,364.5 hazijaendelezwa bado. Kiwilaya maeneo yanayofaa kwa kilimo cha umwagiliaji ni kama yafuatayo:-

Iringa Vijijini	-	Hekta	3,525
Mufindi	-	“	1,695
Njombe	-	“	1,699.5
Ludewa	-	“	1,480
Makete	-	“	65

iii) **Ufugaji**:

Mkoa wa Iringa una idadi ya mifugo ifuatayo: Ng'ombe 534,792; mbuzi 178,874 na kondoo 19,136 (Sensa ya mifugo 1984) upo uwezekano kuendeleza ufugaji bora wananchi wataelimishwa juu ya umuhimu wa kupunguza idadi ya mifugo waliyonayo. Kuwa na idadi ndogo ya mifugo inamwezasha mfugaji kutunza vizuri mifugo yake na pale pale kuongeza ubora wa mazao yatokanayo na mifugo hiyo na hivyo kumwongezea pato.

JEDWALI LIFUATALO LINAONYESHA VIWANGO VYA UZALISHAJI NA UWEZEKANO WA KUFIKIA VIWANGO VYA JUU VYA UZALISHAJI.

Kuku wa Kienyeji		
Mayai Nyama (kgs)	30 kwa mwaka 0.75 Kgs	75 kwa mwaka 1.5 kgs
Ng'ombe wa kienyeji		
Uzito (Nyama) Maziwa	250 Kgs 0.6 lita kwa siku	400 1.5 lita kwa siku
Ng'ombe Chotara		
Uzito (Nyama) Maziwa	350 6 lita kwa siku	450 Kgs. 15 lita kwa siku

Chanzo: Ofisi ya Mkuu wa Mkoa, Idara ya Kilimo na Mifugo.

iv) **Misitu:**

Mkoa wa Iringa ni miongozi mwa mikoa nchini yenye rasilimali kubwa ya misitu. Rasilimali hii inahitajika kutumika lakini kwa kiwango kisichoweza kuadhiri mazingira. Kutokana na mahitaji makubwa ya kuni, mbao, karatasi na mazao mengine ya misitu kuna hatari ya misitu hiyo kupotea polepole na hivyo hatimaye kujikuta iko mbali na watu kutokana na mahitaji hayo makubwa na mwishoni misitu hiyo kupotea kabisa. Uharibifu wa misitu unapunguza rutuba na uimara wa udongo. Ili kuzuia

uharibifu wa ukataji wa misitu ovyo bila mpangilio, wawekezaji wakaribishwe katika upandaji wa miti. Yapo maeneo mengi na makubwa kwa ajili hii.

v) **Ufugaji Nyuki**:

Zaidi ya asilimia 60 ya eneo lote la mkoa wa Iringa linafaa kwa ufugaji nyuki. Taarifa zipo zunazoeleza kwamba makundi ya nyuki yaliyopo mkoani Iringa yanauwezo wa kuzalisha tani 116 za asali na tani 7 za nta kwa mwaka kwa bei za sasa ya asali na nta (1994/95) mkoa ungeweza kujipatia pato kubwa la T.Shs. 63.6 millioni kwa mwaka.

Mfano:

i) Kilo 1 ya asali = 500/=

500/= x 116 tani x 1000= 58,000,000/=.

ii) Kilo 1 ya nta = 800/=

800/= x 7 tani x 1000 = <u>5,600,000/=</u>

Jumla Tshs. <u>63,600,000/=</u>

Kwa mfano huu inaonyesha jinsi gani mkoa ungeweza kufaidika kiuchumi na ufugaji nyuki iwapo tu wananchi wangeelimishwa ya kutosha juu ya faida ya ufugaji huu.

vi) **Madini:**

Mkoa wa Iringa umebahatika kuwa na madini mengi ya thamani, yakiwemo madini ya aina ya:-

Makaa ya mawe, manganese oxide, kaolin, kimbelite, dhahabu, rubby, green tomalite, soap stone, chrome n.k. Madini sharti yachimbwe ili kuuletea mkoa pato na nchi yote kwa ujumla. Madini ya chuma na makaa ya mawe yaliyoko wilayani Ludewa yanahitaji uwekezaji mkubwa wa rasilimali.

Kwa sasa Serikali ya Tanzania imejenga barabara inayoelekea kwenye maeneo ya madini hayo. Madini haya yote mkoani Iringa yako katika wilaya kama ifuatavyo:-

Wilaya ya Iringa:

Kaolin, Ifunda na Image

Chokaa - Ifunda na Image

Wilaya ya Mufindi:

Magnetite na dhahabu - Madawa na Ikimilizo.

Chokaa - Nyanyembe na Ikweha.

Wilaya ya Njombe:

Dhahabu - Makanjaula, Kidugala na Mjimwema

Gemstone - Wanging'ombe.

Wilaya ya Ludewa:

Dhahabu	-	Mchuchuma
Chuma	-	Liganga
Kimbrlite	-	Nkomang'ombe
Almasi	-	Amani na Ibumi
Yellowscope	-	Lupingu, Nkomang'ombe, Lwilo na Iwela.
Rubby	-	Lwilo na Lupingu
Green Tomaline	-	Lupingu, Nkomang'ombe, Lwilo na Iwela.

Wilaya ya Makete:

Chuma	-	Lupila na Kata ya Ukwama
Dhahabu	-	Usalimwani Kata ya Ikuwo.
Kaolin	-	Matamba na Kata ya Mlondwe.

viii) **<u>Wanyamapori:</u>**

Zipo mbuga za Taifa mbili: Mbuga ya Taifa ya Ruaha yenye ukubwa wa kilometa za mraba 10,300 na mbuga ya Taifa ya Udzungwa yenye ukubwa wa kilometa za mraba 1,990. Mbuga nyingi zilizopendekezwa kuwa mbuga za kitaifa za wanyama ni Kihongosa, Mpanga na Lunda zote mbili zikiwa na ukubwa wa kilometa za mraba 7,117. Mbuga za wanyama za Ruaha na Udzungwa zina utajiri wa wanyama wengi kama vile, viboko, mamba, simba, tembo n.k. na mimea ya aina mbalimbali. Mto Ruaha umekatisha sehemu ya mashariki mwa mbuga ya Ruaha na kuwa kivutio kikubwa kwa watalii.

MAENEO YANAYOFAA KWA UWEKEZAJI KIWILAYA MKOANI RINGA, 1997

Maeneo ya Uwekezaji	Shughuli za kiuchumi zinazofaa kwa kila Wilaya					
	Iringa Mjini	Iringa Vijijini	Mufindi	Njombe	Ludewa	Makete
Kilimo	Mboga	Kahawa Tumbaku Alizeti Pamba, Nyanya Vitunguu Viazi Mviringo Mpunga Pareto Mahindi	Kahawa Tumbaku Alizeti Viazi Mviringo Pareto Mahindi	Kahawa Tumbaku Alizeti Nyanya Viazi Mviringo Pareto Mahindi	Kahawa Tumbaku Alizeti Viazi Mviringo Mpunga Pareto Mahindi	Kahawa Alizeti Vitunguu Viazi Mviringo Mpunga Pareto Mahindi
Mifugo	Ng'ombe wa Maziwa	Ng'ombe wa maziwa na Nyama	Ng'ombe wa Maziwa na nyama	Ng'ombe wa Maziwa na nyama	Ng'ombe wa Maziwa na nyama	Ng'ombe ya maziwa na nyama
Upandaji Miti	Upandaji miti kwa ajili ya Kuni	1. Upandaji miti kwa ajili ya mbao na kuni. 2. Kupanda miti ya matunda ya nchi za baridi na joto.	1. Upandaji miti kwa ajili ya mbao na kuni. 2. Kupanda miti ya matunda ya nchi za baridi na joto.	1. Upandaji miti kwa ajili ya mbao na kuni. 2. Kupanda miti ya matunda ya nchi za baridi na joto.	1. Upandaji miti kwa ajili ya mbao na kuni. 2. Kupanda miti ya matunda ya nchi za badiri na joto.	1. Upandaji miti kwa ajili ya mbao na kuni. 2. Kupanda miti ya matunda ya nchi za baridi na joto.
Uvuvi	-	Uvuvi mabwawa ya samaki , Mtera na Mto Ruaha	Uvuaji na mabwawa ya samaki Ngirazil	Uvuvi na mabwawa ya samaki	Uvuvi Ziwa nyasa.	-

Ufugaji Nyuki	-	Ufugaji nyuki	Ufugaji nyuki	Ufugaji nyuki	Ufugaji nyuki	-
Wanyamapori	Kujenga hoteli za kitalii	Kujenga kambi na hoteli za kitalii na kujenga barabra katika mbuga za wanyama za Ruaha na Udzungwa.	-	-	-	-
Madini	-	Kaolin, Chokaa, Chuma na magnitite	dhahabu na magnitite	Makaa ya mawe, kaolin, soap stone, dhahabu, kimberlite, titano magnitite, manganese oxide, carbonitites	Makaa ya mawe, chuma, dhahabu, kimberlite, almasi, rubby, yellowscope green tomalite.	Shaba, chuma soapstone, kaolin, manganese chrome, ochre.
Viwanda	Viwanda vya kusindika mazao ya kilimo	Viwanda vya kusindika mazao ya kilimo mfano matunda na chai, ukamuaji, mbegu mafuta.	Viwanda vya kusindika mazao ya kilimo, kukamua mbegu mafuta na pareto	Viwanda vya kusindika mazao ya kilimo kwa kupanua viwanda vya chaii na viwanda vya kukamua mbegu za mafuta.	Viwanda vya kusindika mazao ya kilimo mdano ukamuaji mbegu mafuta na viwanda vya kusaga nafaka.	Usindikaji matunfa katika makopo.
Barabara, njia za majini na mawasiliano	-	Kujenga nyumba za kupangisha.	Kujenga nyumba za kupangisha.	Kujenga nyumba za kupangisha		

KIAMBATISHO "A"

MKOA WA IRINGA KWA KIFUPI

1.0 **MAHALI ULIPO:**

Mkoa wa Iringa uko katika Nyanda za Juu za Kusini mwa Tanzania, Mkoa umetanda kati ya latitudo 7.. 05.. na 12.. 32.. Kusini na Longitudo 33.. 47.. hadi 36.. 32.. Mashariki mwa Meridiani.

1.1 **MIPAKA YA MKOA:**

Kaskazini	-	Mkoa wa Dodoma
Mashariki	-	Mkoa wa Morogoro
Kusini	-	Mkoa wa Ruvuma
Kusini Magharibi	-	Ziwa Nyasa
Magharibi	-	Mkoa wa Mbeya

1.2 **ENEO LA ARDHI:**

Ardhi	-	Kilometa za mraba 56,864
Maji	-	Kilometa za mraba 2,072
Jumla	-	Kilometa za mraba 58,936

1.3 **UTAWALA:**

Wilaya 6, tarafa 31, kata 113 na vijiji 627.

1.4 **IDADI YA WATU:**

- Sensa ya Watu 1988 - Jumla ya 1,208,914 au asilimia 5.3 ya watanzania ambao walikadiriwa kuwa 23,126,952 .
- Makadirio ya mwaka 2000 ni watu 1,678,302
- Kiwango cha ongezeko la watu 2.7 (1988)
- Idadi ya watu kwa kilometa ya mraba 21.2

- Wastani wa watu kwa kaya 4.8

1.5 **MAKABILA:**

- Wahehe 43%
- Wabena 37%
- Wakinga 11%
- Wapangwa 3%
- Mengine (Manda, Kisi) 6%

1.6 **HALI YA HEWA:**

i) **Mvua**

- Uwanda wa juu 1,000-1, 600mm kwa siku 200-280 kwa mwaka
- Uwanda wa kati 600 - 1,000 mm
- Uwanda wa chini 500 - 600mm

ii) **Hali ya Joto:**

Kiwango cha juu cha joto 25%C
Kiwango cha chini cha joto 10%C
Wastani 18C

1.7 **UTALII:**

Utalii uko katika Mbuga za Taifa za Wanyama za Ruaha na Udzungwa.

KIAMBATISHO "B"

WILAYA YA IRINGA VIJIJINI

1.1 MAHALI ILIPO:

Mipaka:

Kaskazini	-	Mkoa wa Dodoma
Kusini	-	Mkoa wa Morogoro
Kusini Magharibi	-	Mkoa wa Mbeya
Magharibi	-	Mkoa wa Mbeya
Mashariki	-	Mkoa wa Morogoro

1.2 ENEO NA IDADI YA WATU:

- Ardhi - 28,620 km2
- Sensa ya 1998 - Watu 363,605 na ongezeko la watu la 2.7%
- Idadi ya watu kwa Kilometa ya mraba - watu 12.7/km2 (1988)
- Makadirio ya mwaka 2000 watu 500,579
- Wastani wa watu kwa Kaya (1988) - watu 5

1.3 UTAWALA:

Tarafa 10, Kata 39 na Vijiji 185

1.4 MAENEO YA KIUCHUMI:

- Zaidi ya asilimia 90 ya watu wanaishi vijijini na wanategemea kilimo na ufugaji kama shughuli kuu za kiuchumi.
- Mazao ya chakula: Mahindi, maharage, viazi mviringo na viazi vitamu
- Mazao ya biashara: Chai, Kahawa, Tumbaku, Alizeti na Pamba.

- Ardhi ya Kilimo: 16,607.85 km, 2
  Maeneo ya 1,206.12 km2 (7.2%) zimelimwa.
- Kilimo cha umwagiliaji - Tarafa za Mahenge na Pawaga

1.5 **MIFUGO:**

- Sensa ya Mifugo ya 1984:
  Ngómbe 256,264
  Mbuzi 94,221
  Kondoo 31,462
  Punda 3,448

- Huduma za mifugo: Majosho 64,
  Machinjio 2, vituo vya afya vya mifugo 5, mabanda ya ngozi 6.

1.6 **MISITU NA WANYAMAPORI:**

- Mbuga za Taifa za Wanyama: Ruaha na Udzungwa
- Imependekezwa kuwa hifadhi ya wanyama Lundwa na Kihongosa
- Hifadhi ya misitu eneo: 159,100 Hekta
- Vyanzo vya maji (misitu) Hekta 155,302

1.7 **MADINI:**

Kaolin, Chokaa, Magnitite na Chuma

1.8 **VIWANDA:**

Usagaji wa nafaka, useremala, utengenezaji matofali; cotex, usindikaji matunda; Dabaga, Gereji na Vacum-lug rubber.

1.9 **UCHUKUZI NA MAWASILIANO:**

Barabara:

Barabara Kuu - 2.78 kilometa

Barabara za Mkoa - 415.92 kilometa
Barabara za Wilaya - 532 kilometa
Barabara za Vijijini - 834 kilometa

2.1 **ELIMU:**

- Shule za msingi - 187
- Shule za ufundi - -
- Shule za sekondari - 7
- Chuo cha Ualimu - 1

2.2 **AFYA:**

- Hospitali - 1
- Vituo vya Afya- 4
- Zahanati - 53

2.3 **MAJI:**

- Vijiji vyenye maji safi 91
- Watu wanaopata maji safi - 193,835

KIAMBATISHO "C"

WILAYA YA NJOMBE

1.1 MAHALI ILIPO:

Mipaka

Kaskazini	-	Wilaya ya Mufindi
Mashariki	-	Mkoa wa Morogoro
Kusini	-	Wilaya ya Ludewa
Magharibi	-	Wilaya ya Makete

1.2 ENEO NA IDADI YA WATU:

- Ardhi - 10,668 km2
- Sensa ya Watu 1988 - watu 315,976
- Ongezeko la kila mwaka - 2.8%
- Idadi ya watu kwa kilometa ya mraba 29.6
- Makadirio ya mwaka 2000 - watu 440,121

1.3 UTAWALA:

Tarafa 7, Kata 25 na Vijiji 172

1.4 SHUGHULI ZA KIUCHUMI:

- Karibu asilimia 90 ya watu wanaishi vijijini na wanategemea kilimo na ufugaji kwa uchumi.
- Mazao ya chakula: Mahindi, Maharage, Viazi vitamu, viazi mviringo, mtama na ngano.
- Mazao ya biashara: chai, Alizeti, Pareto na Kahawa.
- Eneo la Kilimo: 9,728.75 km2
- Eneo linalolimwa: 1,441.79 km2 (14.8%)

1.5 MIFUGO:

- Sensa ya mifugo ya 1984:

Ngómbe	135,275
Mbuzi	36,596
Kondoo	25,870

- Huduma za mifugo: Majosho 34, machinjio 7, Vibanio 2, Mabanda ya Ngozi 7.

1.6 MISITU NA WANYAMAPORI:

- Hifadhi ya misitu - 20 yenye ukubwa wa hekta 17,146
- Mapori kwenye vyanzo vya maji - 6 yenye ukubwa wa Hekta 23,026

1.7 MADINI:

Manganese oxide, titano magnetite, carbonates, makaa ya mawe, kaolin, soap stone, dhahabu, kimbelite.

1.8 VIWANDA:

Usindikizaji wa chai na mafuta, usindikaji wa miwati, useremala, utengenezaji matofali, usagaji wa nafaka.

1.9 BARABARA NA MAWASILIANO:

-	Barabara Kuu	-	140.0 km
-	Barabara za Mkoa	-	276.21 km
-	Barabara za Wilaya	-	430.0 km
-	Barabara za Vijijini	-	656 km

2.0 ELIMU:

-	Shule za msingi	-	205
-	Shule za Ufundi-	-	
-	Shule za Sekondari	-	11

2.1 AFYA:

-	Hospitali	-	3
-	Vituo vya Afya-		3
-	Zahanati	-	33

2.2 MAJI:

-	Vijiji vyenye maji safi	-	74
-	Watu wenye maji safi	-	185,311

KIAMBATISHO "D"

WILAYA YA MAKETE

1.1 **Mipaka**

Kusini	-	Wilaya ya Ludewa
Magharibi	-	Mkoa wa Mbeya na Ziwa Nyasa
Kaskazini na Mashariki	-	Wilaya ya Njombe

1.2 **ENEO NA IDADI YA WATU:**

- Ardhi - 4128 km2
- Sensa ya 1988 - watu 115,480
- Idadi ya watu kwa Kilometa ya mraba - 28
- Makadirio ya mwaka 2000 - watu 135,357
- Ongezeko la watu kila mwaka - 1.2 (Sensa ya Idadi 1988)

1.3 **UTAWALA:**

Tarafa 5, Kata 15, na vijiji 95

1.4 **SHUGHULI ZA KIUCHUMI:**

- Asilimia 95 ya watu wanaishi vijijini na wanashughulika na kilimo
- Mazao ya Chakula: Viazi mviringo, mahindi, ngano, maharage, viazi vitamu, mpunga na mtama.
- Mazao ya biashara - Pareto na Kahawa
- Eneo la Kilimo: 4,195 km2 na eneo linalolimwa 320.37 km2 (7.6%)

1.5 **MIFUGO:** - Sensa ya Mifugo ya 1984:

Ngómbe - 23,730
Mbuzi - 19,609
Kondoo - 9,795

Punda - 144

1.6 **MISITU:**

- Misitu ya Hifadhi - 6 ya eneo la 23,026 hekta
- Misitu kwenye Vyanzo vya maji Hekta 44,495.

1.7 **MADINI:**

Shaba, chuma, soap stone, Kaolin, Manganese, chrome, dhahabu na ochre.

1.8 **VIWANDA:**

- Viwanda vya mbao, usagaji nafaka na ufinyanzi wa vyungu.

1.9 **BARABARA:**

- Barabara Kuu - 12.0 km
- Barabara za Mkoa - 230.38 km
- Barabara za Wilaya - 188.0 km
- Barabara za Vijijini - 314.0 km

2.0 **ELIMU:**

- Shule za Msingi - 87
- Shule za Ufundi - -
- Shule za Sekondari - 4
- Vyuo vya Ualimu - 1

2.1 **AFYA:**

- Hospitali - 3
- Vituo vya Afya - 3
- Zahanati - 21

2.2 **MAJI:**

- Vijiji vyenye maji safi - 37

- Watu wenye maji safi - 40,287

KIAMBATISHO "E"

WILAYA YA LUDEWA

1.1 MAHALI ILIPO:

MIPAKA

Kaskazini	-	Wilaya ya Njombe
Kusini na Mashariki	-	Mkoa wa Ruvuma
Magharibi	-	Ziwa Nyasa

1.2 ENEO NA IDADI YA WATU:

- Ardhi - 6,325 km2
- Sensa ya Idadi ya 1988 - watu 99,689
- Idadi ya watu kwa kilometa ya mraba 15.8
- Wastani wa ukubwa wa kaya sensa ya 1988 - watu 4.9
- Makadirio ya watu mwaka 2000 - 138,858
- Ongezeko la watu kwa kila mwaka

1.3 UTAWALA:

Tarafa 4, Kata 20, Vijiji 50

1.4 SHUGHULI ZA KIUCHUMI:

- Asilimia 95 ya watu wanaishi vijijini na wanategemea kilimo na ufugaji kiuchumi
- Mazao ya chakula: mahindi, mtama, ngano, maharage na muhogo.
- Mazao ya Biashara - Kahawa, Alizeti, Tumbaku na Pareto
- Eneo la Kilimo - 4,195 km2 na eneo linalolimwa 344.44 km2 (7.4%)

1.5 MIFUGO:

- Sensa ya Mifugo ya 1984:

Ngómbe	-	30,650
Mbuzi	-	16,035
Kondoo	-	4,493
Punda	-	180

- Huduma ya Mifugo: Majosho - 9, machinjio -3, vibanio - 1, mabanda ya ngozi - 3.

1.6 MISITU:

- Misitu ya hifadhi - 4 ya eneo la hekta 7,504
- Misitu kwenye vyanzo vya maji - Hekta 7,500

1.7 MADINI:

- Makaa ya Mawe, chuma eneo la Liganga na Mchuchuma.
- Dhahabu, Kimberlite, Almasi, Yelloscope rubby, green tomaline.

1.8 VIWANDA:

Viwanda vya mbao, ukamuaji mafuta, na usagaji nafaka.

1.9 BARABARA:

-	Barabara Kuu	-	179.59 km
-	Barabara za Mkoa	-	80.34 km
-	Barabara za Wilaya	-	565.0 km

-	Barabara za Vijijini	-	320.0 km

2.0 **ELIMU:**

-	Shule za msingi	-	77
-	Shule za Ufundi-	-	
-	Shule za Sekondari	-	2

2.1 **AFYA:**

-	Hospitali	-	3
-	Vituo vya Afya -	3	
-	Zahanati	-	31

2.2 **MAJI:**

-	Vijiji vyenye maji safi	-	23
-	Watu wenye maji safi	-	53,665

KIAMBATISHO F

WILAYA YA MUFINDI

1.1 **MAHALI ILIPO**:

Kaskazini	-	Wilaya ya Iringa Vijijini
Mashariki	-	Mkoa wa Morogoro
Kusini	-	Wilaya ya Njombe
Magharibi	-	Mkoa wa Mbeya

1.2 **ENEO NA IDADI YA WATU:**

- Ardhi - 7,123 km2
- Sensa ya Watu 1988 - Watu 173,824
- Idadi ya Watu kwa kilometa ya mraba - 32.2
- Makadirio ya watu mwaka 2000 - 319,481
- Wastani wa ukubwa wa Kaya (1988) watu 4.8
- Ongezeko la watu kwa mwaka 2.8%

1.3 **UTAWALA:**

Tarafa 5, kata 14 na Vijiji 126

1.4 **SHUGHULI ZA KIUCHUMI:**

- Zaidi ya asilimia 90 ya watu wanaishi vijijini na wanategemea kilimo na ufugaji kiuchumi.
- Mazao ya chakula - mahindi, viazi vitamu, viazi mviringo, maharage na uwele.
- Mazao ya Biashara - Chai, Kahawa, Pareto na Alizeti.
- Eneo la Kilimo - 6,765.9 km2 na eneo linalolimwa - 1,331.5 km2

1.5 MIFUGO:

- Sensa ya Watu 1984 ya mifugo:

Ngómbe	-	81,873
Mbuzi	-	12,413
Kondoo	-	7,616
Punda	-	180

- Huduma ya mifugo - Majosho 40, machinjio 7, vibanio 8, mabanda ya ngozi 2.

1.6 MISITU NA WANYAMAPORI:

- Misitu ya Hifadhi - 23, ya hekta 47,338
- Misitu ya hifadhi kwenye vyanzo vya maji 18 ya ukubwa wa hekta 16,690.

1.7 MADINI:

Dhahabu na Magnetite

1.8 VIWANDA:

Usindikaji wa chai na pareto, viwanda vya mbao, kiwanda cha karatasi, upasuaji mbao, usagaji nafaka na utengenezaji matofali.

1.9 BARABARA NA MAWASILIANO:

- Barabara Kuu	-	178 km
- Barabara za Mkoa	-	210.03 km
- Barabara za Wilaya	-	360.0 km
- Barabara za Vijijini	-	475.0 km

- Kiwanja cha ndege - 1

2.0 **ELIMU (1995):**

- Shule za msingi - 138
- Shule za Ufundi- -
- Shule za Sekondari - 14

2.1 **AFYA:**

- Hospitali - 3
- Vituo vya Afya- 5
- Zahanati - 45

2.2 **MAJI:**

- Idadi ya Vijiji vyenye maji safi - 45
- Idadi ya Watu wenye maji safi - 154,500

KIAMBATISHO G

1.0 MAELEZO YA JUMLA KUHUSU TANZANIA

1.1 MAHALI ILIPO:

Longitudo 29^0-41^0 Mashariki mwa Griniwichi na Latitudo 1^0-12^0 kusini mwa Ikweta.

1.2 MIPAKA YA NCHI:

Kaskazini:	Kenya na Uganda
Magharibi:	Burundi, Rwanda na Zaire
Kusini:	Zambia, Malawi na Mozambique
Mashariki:	Bahari ya Hindi

1.3 UKUBWA/ENEO:

Nchi kavu:	881,289 km^2
Maji (bara):	61,495 km^2
Jumla:	942,784 Km^2

1.4 UKUBWA WA ENEO LA KILA MKOA TANZANIA BARA (Km^2):

TANZANIA 942,784

Arusha	84,567	Morogoro	70,799
Pwani	32,407	Tanga	35,248
Dodoma	41,311	Lindi	66,046
Iringa	**58,936**	D'Salaam	1,393
Kigoma	45,066	Rukwa	75,240
Kagera	39,627	Ruvuma	66,477
Kilimanjaro	13,309	Shinyanga	50,781
Mara	30,150	Singida	49,341
Mbeya	62,420	Tabora	76,151
Mtwara	16,707	Tanga	26,808

1.5 IDADI YA WATU:

HESABU YA IDADI YA WATU NA WASTANI WA UMRI WA KUISHI NCHINI TANZANIA KATIKA KILA MKOA 1967, 1978, 1988, 1996

MKOA	IDADI YA WATU				UMRI WA KUISHI (WASTANI) 1988	
	1967 (No.)	1978 (No.)	1988 ('000)	1996** ('000)	Me Miaka	Ke Miaka
Dodoma	709,380	972,005	1,234.9	1,472.5	45	47
Arusha	610,474	926,223	1,348.4	1,784.0	57	58
Kilimanjaro	652,722	902,437	1,106.0	1,703.5	57	62
Tanga	771,060	1,037,767	1,307.3	1,521.8	48	51
Morogoro	682,700	939,264	1,254.0	1,519.4	45	48
Pwani	428,041	516,586	636.5	740.9	46	51
Dar es Salaam	356,286	843,090	1,357.6	1,945.7	50	50
Lindi	419,853	527,624	645.0	744.8	46	48
Mtwara	621,293	771,818	887.4	976.7	44	48
Ruvuma	395,447	561,575	781.4	1,001.3	48	50
Iringa	**689,905**	**925,044**	**1,206.0**	**1,472.9**	**44**	**47**
Mbeya	753,765	1,079,864	1,472.7	1,857.0	45	48
Singida	457,938	613,949	789.9	949.4	54	55
Tabora	502,068	817,907	1,033.8	1,232.6	53	54
Rukwa	276,091	451,897	693.3	954.7	44	47
Kigoma	473,443	648,941	857.8	1,047.6	47	49
Shinyanga	899,468	1,323,535	1,768.6	2,194.83	48	51
Kagera	658,712	1,009,767	1,358.8	1,659.5	44	45
Mwanza	1,055,883	1,443,379	1,874.4	2,270.9	48	50
Mara	544,125	723,827	968.6	1,202.0	46	48
Tanzania Bara	11,958,654	17,036,499	22,582.4	28,252.2	49	51
Zanzibar Kaskazini	56,360	77,017	97.1	119.0	46	52
Zanzibar Kusini	39,087	51,749	70.2	91.8	46	48
Zanzibar Mjini	95,047	142,041	208.4	290.4	45	50
Pemba Kaskazini	72,015	106,290	137.4	172.6	46	47
Pemba Kusini	92,306	99,014	127.7	160.4	45	50
Zanzibar	354,815	476,111	640.7	834.2	45	49
Jamhuri ya Muungano wa Tanzania	12,313,469	17,512,610	23,223.1	29,086.4	49	51

Chanzo: Idara ya Takwimu

**MAELEZO: Idadi ya Watu 1996 ni makadirio kutokana na mwenendo wa ukuaji wa Idadi ya hesabu ya watu tangu sensa ya mwaka 1978 hadi 1988.

1.6 MATUMIZI YA ARDHI (HA):

		(Hekta milioni)		Asilimia
Mashamba Madogo	-	4.1	-	5
Mashamba Makubwa	-	1.1	-	1
Malisho	-	35.0	-	39
Misitu na Miti	-	44.0	-	50
Ardhi nyingine	-	4.4	-	5
Jumla	**-**	**88.6**	**-**	**100**

1.7 ARDHI KWA AJILI YA KILIMO NA MIFUGO:

Ardhi inayofaa kwa kulimwa na mifugo (Ha.) 3,634,000

1.8 MAZIWA:

Victoria	-	34,850 km^2
Tanganyika	-	13,350 km^2
Nyasa	-	5,600 km^2
Rukwa	-	2,850 km^2
Eyasi	-	1,050 km^2
Natron	-	900 km^2
Manyara	-	320 km^2

1.9 MILIMA: (Mita za urefu kutoka usawa wa Bahari)

Kilimanjaro:	-	5,895
Meru:	-	4,566

1.10 HALI YA HEWA:

(a) MVUA:

Kuna misimu miwili ya mvua moja ni Vuli: Mvua hunyesha kati ya miezi ya Oktoba na Desemba na pili ni Masika: Mvua hunyesha kati ya miezi ya Machi na Mei.

Mtawanyiko wa mvua ni mzuri katika mwaka mzima ingawa zipo tofauti kati ya sehemu mbalimbali

Mvua nyingi hunyesha hasa katika miezi ya Machi na Mei

(b) HALI YA JOTO:

Wastani wa juu wa joto (Nyuzijoto)

	Januari.	**Aprili**	**Julai**	**Oktoba**
Dar es Salaam	31.6	30.1	28.6	31.3
Arusha	28.9	25.3	21.1	27.3
Dodoma	31.4	28.4	26.0	30.2

Wastani wa kiwango cha chini wa halijoto (Nyuzijoto)

	Januari.	**Aprili**	**Julai**	**Oktoba**
Dar es Salaam	23.3	22.9	18.3	31.3
Arusha	12.2	16.9	12.6	27.3
Dodoma	19.2	13.5	16.2	30.2

1.11 **PATO LA TAIFA (1996)**

Kwa bei za mwaka unaohusika (Tsh.milioni)	-	3,317,634
Kwa bei za mwaka 1992 (Tsh.milioni)	-	1,354,038

1.12 **WASTANI WA PATO LA MTU BINAFSI (1996)**

Kwa bei za mwaka unaohusika (Tsh.)	-	117,230.9
Kwa bei za mwaka 1992 (Tsh.)	-	47,845.9

2.0 HUDUMA ZA JAMII

2.1 AFYA:

Idadi ya Hospitali, Vituo vya Afya na Zahanati

MWAKA	HOSPITALI	VITUO VYA AFYA	ZAHANATI
1960	98 22	975	
1980	149 239	2,600	
1990	173 276	3,014	

2.2 ELIMU:

Ulinganisho wa kiwango cha kuandikisha wanafunzi katika mashule kati ya nchi za Afrika Mashariki 1995.

NCHI	IDADI	
	SHULE ZA MSINGI	SHULE ZA SEKONDARI
KENYA	94	28
UGANDA	76	20
TANZANIA	67	13

2.3 MAJI:

Hali ya usambazaji wa huduma ya maji safi mijini na vijijini Tanzania Bara 1994

JUMLA YA WATU (000)	IDADI YA WATU MJINI (000)	WANAO PATA MAJI (000)	%	IDADI YA WATU VIJIJINI (000)	WANAOPATA MAJI (000)	%
27,061.7	5,363.4	3,668.6	68.5	21,698.3	10,046.3	46.3

Chanzo: Wizara ya Maji, Madini na Nishati, 1994

3.0 HIFADHI ZA TAIFA:

JINA LA HIFADHI	MAHALI ILIPO NA MAELEZO MUHIMU
HIFADHI YA TAIFA YA SERENGETI	**MAHALI ILIPO:** Hifadhi ya Taifa ya Serengeti ipo karibu na mpaka wa Mkoa wa Arusha na Mara, mwendo wa kilometa 32 kutoka mjini Arusha. **UKUBWA:** Hifadhi ina eneo la ukubwa wa kilometa za mraba 14,763. Ni hifadhi iliyokubwa zaidi na ya zamani Tanzania iliyoendelezwa baada ya kuanzishwa na wakoloni wa Kiingereza mwaka 1951. **VIVUTIO:** Kongoni kiasi cha 1.7 milioni, Simba 3,000, Spishi 35 za wanyama pori na 500 za ndege , pia wamo Nyati, Duma, Chui n.k.
HIFADHI YA TAIFA YA LAKE MANYARA	**MAHALI ILIPO:** Ipo kiasi cha kilometa 125 kusini magharibi mwa mji wa Arusha. **UKUBWA:** Hifadhi ya Taifa ya Lake Manyara ina ukubwa wa kilo meta za mraba 320. Kati ya hizo kilometa 230 za mraba ni eneo la Ziwa Manyara. **VIVUTIO:** Bonde la Ufa kwa upande wa magharibi na Ziwa kubwa (Manyara) kwa upande wa chini. Misitu yenye mito na chemchemi asili. Simba wenye kukwea mitini, aina mbalimbali za hayawani na anuwai 360 za ndege wakiwemo Tembo, Viboko, Chui, Nyani n.k.

HIFADHI YA TAIFA YA TARANGIRE	**MAHALI ILIPO:** Kusini mwa mji wa Arusha kando kando ya barabara kuu iendayo Dodoma. Hifadhi imeanzishwa mwaka 1970. **UKUBWA:** Hifadhi ya Taifa ya Tarangire ina eneo la kilometa za mraba 2,600. **VIVUTIO:** Chatu wenye kukwea mitini, Pundamilia, Kongoni, Tembo, Nyati, Swala, Choroa n.k.
HIFADHI YA TAIFA YA ARUSHA (MONELLA)	**MAHALI ILIPO:** Hifadhi ipo katikati ya mlima Meru na mlima Kilimanjaro. Mwanzoni ilijulikana kama hifadhi ya Taifa ya Ngudoto hadi mwaka 1967. Ilipewa hadhi ya kuwa hifadhi ya Taifa Mwaka 1960. **UKUBWA:** Ukubwa wa eneo la hifadhi hii ni kilometa za mraba 140. **VIVUTIO:** "Ngudoto Crater", Ziwa Momela, mlima Meru, na misitu ya asili ya Momela. Anuwai mbalimbali za wanyama pori na ndege. Wanaofahamika zaidi ni pamoja na Tembo, Viboko, Nyani, Funo/Mindi na aina mbalimbali za ndege.
HIFADHI YA TAIFA YA KILIMANJARO	**MAHALI ILIPO:** Hifadhi ya Kilimanjaro ipo katika mlima wa Kilimanjaro ambao ndio chimbuko la jina lake. Hifadhi hii imeanzishwa mwaka 1973. **UKUBWA:** Mipaka yake inajumuisha misitu ya asili iliyopo maeneo yote ya chini na pembezoni/karibu na mlima. Ukubwa wa eneo la hifadhi ni kilometa za mraba 760. **VIVUTIO:** Mlima Kilimanjaro na vilele vyake vitatu: Shira (3,962 meta), Mawenzi (5,149 meta) na Kibo (5,895 meta) juu ya usawa wa bahari. Zipo pia anuwai mbalimbali za wanyama pori na ndege.

HIFADHI YA TAIFA YA MIKUMI	**<u>MAHALI ILIPO</u>:** Hifadhi hii ipo kiasi cha kilometa 216 kando kando mwa barabara kuu itokayo Dar es Salaam kwenda Zambia eneo la Mikumi Mkoa wa Morogoro/Iringa. Imeanzishwa mwaka 1964. **<u>UKUBWA</u>:** Hifadhi ya Taifa ya Mikumi hupakana na hifadhi kubwa ya wanyama kuliko zote katika Afrika ya Selous. Ni ya tatu kati ya hifadhi za Taifa kubwa ikipitwa tu na hifadhi za Serengeti na Ruaha. Ina eneo la kilometa za mraba 3,230. **<u>VIVUTIO</u>:** Tambarare zinazozunguka mto Mkata. Utajiri mkubwa wa Flora na Fauna aina aina. Namna mbalimbali za wanyama pori wakiwemo Tembo, Pundamilia, Nyati, Twiga, Viboko, Simba, Swalapala n.k.
HIFADHI YA TAIFA YA UDZUNGWA	**<u>MAHALI ILIPO</u>:** Hifadhi hii ipo kusini mwa hifadhi ya Taifa ya Mikumi kando kando mwa barabara kuu ya Mikumi-Ifakara. Ilianzishwa mwaka 1992. **<u>UKUBWA</u>:** Hifadhi ya Taifa ya Udzungwa ambayo asili ya jina lake linatokana na milima maarufu ya Udzungwa ina eneo la kilometa za mraba 1990. **<u>VIVUTIO</u>:** Namna mbalimbali na za kipekee za Fauna na Flora zilizopelekea ipewe hadhi ya kuwa hifadhi ya Taifa. Milima ya Udzungwa ambayo ni chanzo asili cha mito na chemchemi za maji, ukiwepo mto maarufu wa kilombero wenye kumwagilia shamba la hekta nyingi za kilimo cha miwa la kilombero. Vivutio vingine ni wanyama pori: Simba, Nyati, Twiga n.k.
HIFADHI YA TAFIA YA RUAHA	**<u>MAHALI ILIPO</u>:** Jina Ruaha hutokana na neno la kihehe **"Luvaha"** likimaanisha mto. Hifadhi hii ipo kilometa 130 magharibi mwa mji wa Iringa. **<u>UKUBWA</u>:** Hifadhi ina ukubwa wa kilometa za mraba 12,950. Ni ya pili kwa ukubwa nchini na imeanzishwa mwaka 1964. **<u>VIVUTIO</u>:** Mto wa Ruaha ni mojawapo yakivutio kikubwa. Mamia ya namna mbalimbali za Flora. Wanyama aina aina wakiwemo Mamba, Viboko, Tembo n.k.

HIFADHI YA TAIFA YA KATAVI	**<u>MAHALI ILIPO</u>:** Hifadhi ya Taifa ya Katavi ipo wilayani Mpanda Mkoa wa Rukwa. Ilianzishwa mwaka 1974. **<u>UKUBWA</u>:** Hifadhi ya Taifa ya Katavi iliyopo kiasi cha umbali wa kilometa 40 kusini mashariki mwa mji wa Mpanda ina ukubwa wa kilometa za mraba 2253. **<u>VIVUTIO</u>:** Ziwa Chala na Chada pamoja na Chemchemi na mito ambayo maji yake hutiririka kwenye Ziwa Rukwa ni vivutio vya kipekee kwa watalii katika/ kwenye hifadhi hii. Wanyama mbalimbali wakiwemo Pundamilia, Mbelele, Pofu, Chui, Nyati, Simba, Tembo, Paa/Palakala, Kulungu n.k.
HIFADHI YA TAIFA YA MAHALE	**<u>MAHALI ILIPO</u>:** Ikiwa umbali wa kiasi cha kilometa 120 kusini mwa mji wa Kigoma na kandokando ya ufukwe wa Ziwa Tanganyika, hifadhi ya Taifa ya Mahale ni kivutio kingine maarufu katika urithi wa maliasili za Tanzania. **<u>UKUBWA</u>:** Hifadhi ya Taifa ya Mahale ina ukubwa wa karibu kilometa za mraba 410 na ilichapishwa kwenye gazeti la serikali mwaka 1948. **<u>VIVUTIO</u>:** Idadi kubwa ya Sokwe ni mojawapo ya kivutio cha kusisimua katika hifadhi hii. Ipo pia idadi nzuri ya Nyani wa namna mbalimbali wakiwemo aina ya nyani wekundu wajulikanao kwa lugha ya kiingereza kama "Red Colobus Monkey".
HIFADHI YA TAIFA YA RUBONDO	**<u>MAHALI ILIPO</u>:** Hifadhi hii ipo kati ya mojawapo ya vifungu visiwa (Archiplelagos) vilivyopo katika Ziwa Victoria. **<u>UKUBWA</u>:** Ina ukubwa wa eneo la kilometa za mraba 460 na imeanzishwa mwaka 1977. **<u>VIVUTIO</u>:** Sokwe na namna mbalimbali za wanyama pori wakiwemo Viboko, Twiga na Tembo. Kutokuwepo kwa Simba wala watu na Chui ni hakikisho tosha kuivinjari hifadhi kwa usalama na pia kufanya shughuli za uvuvi wa boti kwa msaada wa "wadeni" au mlinzi wa hifadhi.
HIFADHI YA TAFIA YA NGORONGORO	**<u>MAHALI ILIPO</u>:** Ngorongoro ipo magharibi mwa mji wa Arusha umbali wa kiasi cha kilometa 230. **<u>UKUBWA</u>:** Hifadhi hii ina ukubwa wa kilometa za mraba 8,320. **<u>VIVUTIO</u>:** Kongoni, Simba, Nyati, Chui, Anuwai mbalimbali za ndege, Twiga, Tembo n.k. Inakadiriwa kwamba wapo Sokwe 700 katika hifadhi ya Taifa ya Mahale na anuwai 15 za Nyani ambazo makazi yao ya asili ni sawa na yale ya Sokwe.

HIFADHI YA TAIFA YA GOMBE	**<u>MAHALI ILIPO</u>:** Hifadhi ya Taifa ya Gombe ipo kilometa 16 kusini ya mji wa kigoma magharibi mwa Tanzania. Ni mwanya mwembamba wa eneo la milima linalopakana kwa upande wa magharibi na bonde la Ufa na Ziwa Tanganyika kwa upande wa mashariki. **<u>UKUBWA</u>:** Ina ukubwa wa kiasi cha kilometa za mraba 52 na ilianzishwa mwaka 1968. **<u>VIVUTIO</u>:** Misitu ya kijani kibichi cha kudumu na mamalia wa hali ya juu wakiwemo Sokwe na anuwai mbalimbali za Nyani - wakiwemo Mbega (Red Colobus), Nyani (Baboons), Nyani wekundu/Bluu na Ngedere.